

us
udi
iolo
serv.

Vertical text or markings along the spine edge, possibly remnants of a title or binding information.

Fragment of text on a yellow label at the bottom left corner.

Vertical text or markings on the right edge, possibly remnants of a title or binding information.

F. III 97

II 1415

GREGOR. HORSTI, D.

DE

TUENDA SA-
NITATE STUDIO-
SORUM ET LITE-

ratorum,

fructum Mizoni fide
Libri duo,

IN GRATIAM REIPVBL.
LITERARIÆ PROPOSITI

& ad petitionem amico-
rum editi.

GIESSÆ,

Typis & sumptibus Casparis Chemlini.

---

clo lo c XV.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

CHICAGO

1892

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

CHICAGO

1892

1892

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1892

REVERENDISSIMO

Principi, ac Domino,

DN. JOHANNI FRI-
DERICO, ELECTO ET
Confirmato Abbati Ful-
densi, Dominae Impera-
triciſ Romanæ ArchiCan-
cellario, per Germani-
am & Galliam Pri-
mati &c.

Domino ſuo Clementiſſi-

mo,

MEMORABILE
eſt illud Xeno-
phontis de So-

A 2 cra-

Epistola

crate, Princeps Reverendissime, Domine Clementissime, quod vehementer familiares suos hortatus sit, ut valetudinis curam haberent, ac partim à peritis, quæ possent, discerent, partim per omnem vitam ipsi sese observarent, quoniam nam cibus, qui potus, qui labor eis conduceret: & quo pacto his usi quàm optima valetudine fruerentur. Nam si quis ita sui rationem haberet, difficile aiebat esse, ut Medicum, quis inveniret, qui ad valetudinem conducentia
magis

Dedicatoria.

magis seipso dijudicaret.

Eò minus igitur in publicandis his libellis nos errare potuisse statuimus, quò magis cuius literato pro valetudine suâ penitus cognoscendâ, rectiusq; defendendâ plurimum inserviunt. Tuæ verò Cels. Princeps Clementissime, præsens opusculum inscribere placuit, tam quod non sim nescius, quo Patrocínio laudabili literatos omnes foveas, quàm propter singularem Clementissimam affectionem, quam subjectissima

Epistola dedicatoria.

observantia coram depre-
hendere potui. Quod er-
go superest, vultu sereno,
hoc quicquid est, T.C. ac-
cipiat & diutissimè felicis-
simè valeat. Dabam Gies-
sæ in ipso Æquinoctio ver-
no Anno M. DC. XV.

V. Cels.

Subiectiss.

*Gregorius Horstius D. Pro-
fessor, & Illustrissimi
Principis Hassiæ Ludo-
vici Archiater.*

STU.

STUDIOSÆ JU-
ventuti

IN ACADEMIA
GIESSENA

S. P.

GREGOR. HORSTIUS. D.

*VM Thales,
Laërtio teste,
quondam in-
terrogaretur, quis-nam
felix esset, respondisse dici-
tur: qui corpore sanus est,
animo autem eruditus. O
summa felicitas! quâto.*

A 4 tam

De tuenda sanit. studios.

tam illam perfectionem
hominis, quam quis post
aeterna vitae beatitudi-
nem futuram optare po-
test, acquirimus, dum
praeter animi culturam
corporis sanitatem non
negligimus, utpote cum
rectè juxta Plutarchum,
τὴν ὑγίαν ἰδύσμεθα ἡσυχίας καὶ μετριο-
σύνης εἶναι statuamus. Hu-
jus jactura vix in ullo
vitae genere facilius est,
quam penes Literatos;
vix ullibi magis, quam
apud

De tuenda sanit. studios.

*apud eosdem, negligitur:
quod seculo priori Mar-
lium Ficinum permovuit,
ut de vita sana, vel tuen-
da valetudine studioso-
rum librum conscribe-
ret, quamvis non parum
ob imperfectionem &
dogmatum, ambiguita-
tem à Cardano in opere
de san. tuen. reprehenda-
tur. Quandoquidem ve-
ro non pauci reperiuntur
etiamnum hodie, qui sor-
tem literatorum de plo-*

De tuenda sanit studios.

rant, hanc ob causam,
quod sanitatis regimine,
quo præ reliquis indi-
gent, destituantur, potif-
simùm illi, quorum pars
maxima Medicorum
præsentium consilio ca-
rere cogitur; idcirco me-
mores vocationis nostræ
publicis prælectionibus
DE SANITATE LITERA-
TORUM TUENDA tra-
ctare conabimur, ubi di-
vina favēte gratiâ, qua
fieri poterit perspicuita-

De tuenda sanie studios.

te, demonstrabimus, quod
hæc doctrina consistat in
duabus partibus, qua-
rum prior de præcogni-
tis, posterior de ipsa vale-
tudinis tuenda ratione
agit.

I. Præcognita perti-
nent ad tractationẽ Sub-
jecti & Materie auxi-
liorum.

Subjectum est huma-
na Natura, quæ consti-
deratur generatim &
speciatim.

De tuenda sanit. studios.

Generatim pro ut est
in fieri, respectu genera-
tionis, Cap. I. In facto, re-
spectu partium, humo-
rum & spirituum, Cap.
II.

Speciatim respectu
temperamentorum, in
genere, quoad essentiam
& fontes signorum com-
munes, Cap. III. In spe-
cie, quoad differentias,
earum signa, aliasq; sin-
gulares naturarum pro-
prietates, Cap. IV.

Ma-

De tuenda sanit. studios.

Materia auxiliiorum si-
milia conseruat & con-
traria corrigit, ubi consi-
derantur illa, quæ cor-
pus nostrum afficiunt,
Vel Spirituosam corporis
substantiam reficiendo,
ut Aërambiens, tam na-
turalis, qui pro varietate
anni, regionum, ven-
torumq; variat, quàm
artificialis, quem indu-
stria parit, Cap. V. Vel
Solidam & humidam
partium naturam resti-

De tenenda sanit. studios.

*tuendo, ut sunt Esculenta
& potulenta, Cap. VI.
Vel Superflua secernendo
& caloris nativi suffo-
cationem praecaven-
do, ut retentioni & eva-
cuationi in statu s. n. inter-
vientia: Cap. VII. va-
riaque corporis exercitia,
Cap. VIII. Vel Caloris
nativi collectioni viri-
umque restitutioni conse-
rendo, ut somnus atq; vi-
gilia, Cap. IX. Vel Hu-
morum atq; spirituum*

com-

De tuenda sanie studios.

*commotione corpus alte-
rando, ut animi perturba-
riones, Cap. X.*

*II. Valetudo literato-
rum defenditur, pro cu-
jusq; naturæ ac tempe-
ramenti proprietate,
quando robur totius cō-
servatur & superflua
tolluntur.*

*Robur totius acuitur
& conservatur respectu
partium principalium
& minus principalium.*

*Principalium, Cere-
bri,*

De tuenda sanit. studios.

bri, quod functiones
principes attinet, ubi in-
primis de iudicio & me-
moria acuendâ, *Cap. I.*
Cordis, removendo quæ-
cunque vitalem fun-
ctionem labefactare que-
unt & adhibendo quæ
spiritus vitales reficiunt,
Cap. II. Jecoris, præca-
vendo jecoris in temperi-
em & obstructionem,
Cap. III.

*Minus principalium,
servientium Cerebro, ni-*

De tuenda sanit. studios.

mirum organorum sensus atq; motus, hinc potissimum hic de visu corroborando, oris puritate conservanda, podagricis fluxionibus citò præcavendis &c. agitur, Cap.

IV. Cordi, quò pectus atq; pulmones pertinent, ubi propter catarrhos, quibus literati obnoxii, meritò de præcautione phthiseos & difficilis respirationis tractatur, Cap. V.

Jecori, quæ vel Ma-

teriam

De tuenda sanit. studios.

teriam ipsi præparant,
quò maximè pertinet
ventriculus, intestina,
mesenterium &c. hinc de
cruditate præcavenda &
stomacho corroborando
hic agitur, Cap. VI. Vel
Secretioni heterogeneo-
rum serviunt, unde re-
stat, ut literati sese ab
obstructione lienis, coa-
gulatione calculi renum
& similibus præseruent,
Cap. VII.

Superflua tolluntur,
Communiter per evacu-

atio-

De tuenda sanit. studios.

ationes annuas, Purga-
tione, Cap. VIII. Venæ-
sectione, Cap. IX.

Particulatim, ubi fre-
quenter abundant hu-
mores Pituitosi, quocir-
ca pituitæ collectio præ-
cavenda, ejusq; copia
tollenda est, Cap. X.
Biliosi & acres, quod acci-
dit huic vitæ generi fre-
quentius, unde frequens
externarum partium
scabies, Cap. XI. Melan-
cholici, quos intensa lu-
cubra-

De tuenda sanit. studios.

cubratio procedēte tem- de
pore colligit, Cap. XII: a

His, inquam, reipubl. vi
literariae pro virili perpe
subsequens semestre, cum qu

Deo, fideliter atq; perspi. Se
cūē servire conabimur, far

ne mortalibus ingratisi- Sie
mis annumeremur, qui

sanitatem negligendo bo- B
na sua vix aliter quā C

perdendo cognoscunt. C

Adeste igitur, quotquot
Minerva studium ener-

vat, Et quam rectē qui
dem

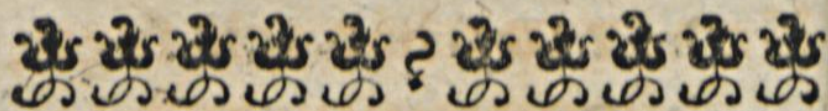
De tuenda sanit. studios.

dem à Deo quotidie pre-
Iramini sanitatem, ejus
vim in vobismet ipsis
percipite. Frequentes, in-
quam, adeste, cum, juxta
Senecam, pars sanitatis sit
sanari velle.

Si enim, Horatio teste, ventri benè, si
lateri est, pedibusq; tuis: nil
Divitiæ poterunt regales addere
majus.

Bene valete. P. P.
Cal. Decembr. Anno
M. DC XIII.

In

In Libellum

DE RECTA STUDIO.

forum sanitatē tuendā, operā

Clariss. & Excellentiss. Viri,

Dn. D. GREGORII HOR-

stii Sc. concinnatum.

Venaturam oculis subiens
ac auribus omnem,

Concita languorum Pæo-
nis alma plagis,

Subsidium generi validis pa-
rat ausibus, & vim

Agminis omnigenam co-
git in orbe sui.

Excubias posuisse juvat, sine-
que tueri,

Pressus ut armatâ gaudeat
æger ope.

Tessera militiæ est: CITA, TU-

TA LEVAMINA PRÆSTANT,

JUCUNDA at soliti fœde-
ris instar eunt.

HOR

HORSTIUS hâc acie fugat,
imperterritus hostes,
Cominus auxilijs, eminus
arte bonus.

Jam vexilla mover titulo de-
corata SALUTIS,
Firmet uti sano te studiose
pede.

Quin comes adsisas comiti,
gratoq; fruaris
Quo valide valeas signa
per ista bono?

Tormina cuncta fremant, ad-
versa arma arma minētur,
Sic poteris vilipendere mō-
stra mali.

Præstò SALUS faveat, dux
ipsa & signifer iste,
Ausibus his, expers plausi-
bus esse nequis.

Amoris & honoris ergò Cl.
Collegæ suo Facieb.

Ludovicus Immanuel Med. D. Profess.
& Botanicus ordinarius inclytæ
Academia Giessensis.

Erasm. Roterod. in
simil.

*Olim in capitolio cer-
tabant quadrigæ feris
Latinis, victor absinthi-
um bibebat: ita salubria
magis querenda,
quàm juncun-
da,*

DE

DE TUENDA SA-
NITATE STUDIOSO-
rum Proœmium.

INTER illa sine qui-
bus ad excelsum Pal-
ladis & Musarum cul-
men adscendere vix
possumus non immeri-
tò post Mercurij Phœbi Venerisq; di-
va gratiam, & promptæ voluntatis,
ingenij stabilis, memoriæq; tenacis præ-
sentiam, non solum educatio, quæ pa-
tris familias est, & institutio, boni
præceptoris opus reponuntur: sed insu-
per etiam summè necessarium esse vi-
detur, ut sanitatis tuendæ rationem
non negligamus, quemadmodum pul-
chrè Marsilius Ficinus, lib. de vita sa-
na, innuit.

Huius tuendæ sanitatis ratio potis-
simum in duobus consistit, nimirum

Sanitatis
cōservan-

B

in

da ratio in in cognitione eorum, qua sanitatis es-
 duobus cō- sentiam atque naturam constituunt,
 sistit. eandemq₃ conservant, & in applica-
 tione cognitorum, respectu cuiusq₃ in-
 dividui, quamcunq₃ noxam preca-
 ventium.

Quid ad Cognoscendum igitur subiectum
 cognitionē sanitatis, ipsa videlicet humana na-
 tuenda sa- tura quod fieri debet non tantum ge-
 nitatis re- neratim, prout est in fieri, respectu ge-
 quiratur. nerationis, & in facto, respectu parti-
 um, humorum & spirituum; sed et-
 iam speciatim respectu temperamen-
 torum & proprietatum, tam conge-
 nitarum quam adscititarum.

Cum autem ea omnia quae ad sani-
 tatis essentiam constituendam concur-
 rant, alterabilia sint & suam conser-
 vationem à rebus non naturalibus
 Medicis dictis habeant, idcirco per-
 pendum ulterius, quae sit natura rerum
 illarum, sine quibus sanitas nostra, po-
 tissimum dum literis incumbimus, in
 isto modo conservari nequit.

His ita praemissis à speculatione
 propius ad actionem progrediemur

Et quantum fieri potest breviter monstrabimus, quae ratione studiosorum sanitas, pro naturarum ac temperamentorum diversitate diversa, suis accommodatis mediis, post Deum, conservari, defendiq; possit.

LIBER PRIMUS.

DE TVENDA SANI-
tate studiosorum.

CAP. I.

De humana generatione.

PRINCIPIORUM suorum naturam principiatam plurimum imitantur, quam ob causam in consideratione sanitatis literatorum ad primam cuiusque individui generationem & originem respiciendum est. Cum enim humana generatio fiat,

Quid sit humana natura.

Origo
tempera-
mentorum.

quando sexus utriusq; semen in utero commistum actuatur, eiusdemq; potentia latentes similitudinem semini connatum cuiq; parti communicant, accedente quotidiano per sanguinis materni affluxum augmento, necessarium est consequens, tales nos esse respectu temperamentorum & proprietatum corporis nostri, quales potentiam fuimus, respectu virtutum primordio nostro seminali per parentes communicatarum.

Variatio
proprietatum
innatarum.

Haec virtutes in seminali principio plurimum variant & afficiuntur, tum ab externis, quam etiam ab internis causis alterantibus.

à causis
externis.

Illud variis modis accidit, influxu videlicet caelesti, quod patet in iis, qui in magnis caeli mutationibus, utpote æquinoctiorum solstitiorumq; temporibus, itidemq; lunam novam, concipiuntur, quos in validam morbosamq; corporis constitutione praeditos experientia demonstrat; in aëris ambiētis excessu, quam ob causam canicularium tempore Venus maxi-

maximè noxia; in ebrietate cum semen aquosius & imbecillius redditur, undè Plato ebriosus concubitum dissuadet, ne morbofis hominibus res publica repleatur &c.

Hoc manifestum est in iis, qui corporis constitutione in valida præditi sunt, quos in validos quoq; posteros generare testatur eventus, ubi consideramus phthysicos, podagricos, calculosos, leprosos, lue venerea laborantes & alios, in quibus morbosæ dispositiones radices agunt, nec tantum superficiales sunt. Quod cum ita sit, nullus negabit, ad cuiusq; sanitatis dignotionem in individuo parentum naturam præcognitam plurimùm inservire, propterea quod hinc proprietates primordii seminalis deducantur.

*de causis
internis.*

C A P. II.

De corporis humani partibus, humoribus & spiritibus.

Post considerationem principiorum ad principiata progrediendum

dum est, ubi corpus humanum sese offert, humanum inquam, ut eo ipso cadaveris tractatio penitus ab legatur.

*Essentia
corporis
humani.*

Cum ergò corpus humanum tale sit per animam, ideo manifestum est, id ipsam constare ex eiusmodi partibus, quæ cum toto vivant, uniantur & informantur; idque non frustra, sed ut *actui secundo*, videlicet *animæ operanti* sub servire possint. Hoc ipsum perficiunt ope innati calidi, quod proportionem quâdam admirandâ per seminalia primordia cuique parti communicatum est.

*Innatum
calidum.*

*Restaura-
tio innati
calidi.*

Veruntamen cum omnia sublunaria suas alterationes habeant, idcirco sibi ipsi natura prospicere voluit, quam ob causam perennem quandam, quo ad fieri potuit, restitutionem instituit, idque beneficio humorum alimentariorum & spirituum influentium.

*Amicus
partium
consensus.*

Hinc partes nostri corporis amico quodam concentu conspirant in totius perfectionem & conservationem,

nem, licet aliæ alias, operationum dignitate vel conservationis necessitate, superent.

Diligenter autem perpendendum, alias esse partes quæ functionibus animalibus, sensui videlicet & motui prospiciunt; alias his subordinari, vitalis spiritus concoctioni, sanguinisque præparationi destinatas, quarum omnium cõsideratio summè necessaria est literato, quamvis priores per se, posteriores verò devotè-
Partium divisio.
gus studiis inserviant.

Et cum partes propriè dictæ plurimum afficiantur pro ratione *Contento- rum consi- morum & spirituum*, idcirco diligenter ea, quæ secundum naturam fiunt, ab iis, quæ præter naturam accidunt, separanda veniunt; inprimis quomodo alimentum per suas coctiones alterari & ab excrementis suis liberari debeat, antequam in substantiam partis convertatur.
deratio.

Pars proprie dicta.

Spiritus.

Nutrimētum.

Excretum

His ita generatim cognitis, luce meridiana clarius erit, aliud esse *corporis partem*, quæ cum toto vivit, animæq; functionibus præest, aliud esse *spiritum influentem*, qui in fonte caloris, ipso videlicet corde, conficitur, in reliquum corpus distribuitur, variasque mutationes, inprimis in cerebro, parte respectu functionis nobilissimâ, subire cogitur; aliud esse *nutrimentum*, quod partibus pro augmentatione & conservatione per humores alimentarios, massam scilicet sanguineam, potentia non actu quatuor humoribus constantem, communicatur; *aliud tandem* illud, quod actione partium, vel in prima, vel in secunda, vel in tertia concoctione, tanquam excrementitium quid, secernitur, licet illud ipsum vel inutile penitus, vel alicuius usus esse possit, omni tamen actione destitutum. Consequens nunc est, ut naturam humanam ulterius speciatim consideremus.

De tuenda sanit. studios.

C A P. III.

De temperamentis humani corporis generatim.

U lterius ergò naturam humanam cognoscemus, quam primum de varietate temperamentorum certiores erimus, idq; propter ea, quod post essentia constitutionem temperamentum cuiusq; partis immediate subsequatur, tanquam primum & adæquatum organum, sine quo corpus animatum subsistere, suasq; functiones peragere nequit.

Essentiam partis temperamentum sequitur.

Quemadmodum verò generatim temperamentum in philosophia naturali similarium mixtorum affectio est, nimirum eiusmodi qualitas, quæ ex elementaribus in mixtione contemperatis oritur, ita in præsentia proximiora principia corporis humani rimando temperiem vel complexionem talem inquiremus, quæ de parte vivente primum, consequenter verò de toto facultatum animæ subiecto dici potest.

Temperamentum quid.

Præsertim in homine

Quid re-
quiratur
ad tempe-
riem hu-
manam.

Hinc manifestum redditur tem-
peramentum humani corporis, tan-
quam partium animatarum, à rerum
inanimatarum cōplexionibus plu-
rimum differre, cum non tantum
modo mixtionis temperiem præ-
supponat, sed necessariò quoque vi-
talia principia per generationem vi-
facultatis formatricis ingenita sibiq;
communicata requirat.

Hoc licet pro varietate partium
varium atq; multiplex esse videatur,
cùm aliud ossis, aliud carnis, aliud
nervi temperamentum sit, non ta-
men sine concentu quodam amico
diversæ partium proprietates in gra-
tiam totius ita conspirant, ut collatâ
quadam proportione temperiem u-
nam in statu sanitatis constituent;
Quam diu talis temperamenti ratio-
satis integra pro cuiusque speciei &
individui naturâ conservatur tam
diu quoque sanitas & integritas hu-
mana constat, nec functiones totius
impediuntur.

Cum

Cum autem sub latitudine sanitatis temperamentorum insignis variatio conspiciatur, idcirco notandum, qui nam sint fontes signorum, per quæ de temperamentorum varietate certiores fieri possumus. Hic illa perpendenda, quæ homini naturaliter insunt, vel primò, corpus videlicet & anima, vel secundariò, quò pertinent ea, quæ secunda quasi creatoris intentione nobis accidunt.

Varietas
tempera-
mentorum
quomodo
sit inveni-
enda.

Quo ad corpus non tantum qualitates primæ, caliditas, frigiditas, humiditas & siccitas, una cum secundis crassitie videlicet, tenuitate, duritie, mollitie, colorum varietate & similibus, sed vitalia quoque principia, τὸ θεῖον ἐμφυτον constituentia, sese offerunt.

Quo ad animam, mores propensiones & inclinationes affectuum perpendendæ sunt, innata videlicet ad iram, mansuetudinem, timorem, fortitudinem, livorem,

aliaq; promptitudo, quam à moribus per consuetudinem paratis merito distinguimus.

Secundario tandem nobis accidunt, quæ partium actione pro purificatione nutrimenti separantur, quod pertinent varia corporis nostri excrementa, per quæ certi reddimur de partium actionibus ac totius constitutione, si scilicet non externo quodam errore proveniant.

Temperamentum
nativum
& adscitium.

Priusquam verò de temperamenti cuiusdam natura certi quid statuamus, ante omnia notandum aliud esse temperamentum nativum, aliud adscitium. Illud respectu generationis nostræ consideratur, quam ob causam originem suam progenitoribus nostris, & ortui nostro debet; hoc verò per alterationem nobis iam genitis per causas externas & internas accidentem oritur, quod evidentes mutationes ob ætatem, victus rationem, vitæ genus, regionum diversitatem, aliaque similia satis confirmant.

CAP. IV.

De temperamentorum cognitione
speciatim.

Varietas temperamentorum suo loco peculiaribus demonstrationibus confirmatur; in præsentia sufficit, ut ex generalibus signorum fortibus innuamus, quomodo quodlibet temperamentum in specie & individuo cognoscatur. Hic igitur *Temperamentum* primum *de temperie hominis maxime temperata*, tractandum, quæ in *temperamentum* omnium partium, in primis verò principum, cordis videlicet, cerebri & iecoris bona constitutione consistit.

Hinc eiusmodi temperamentum, subiecti sui ratione, quo ad corpus inter calidum & frigidum quasi medium est, nec nimia crassitie vel gracilitate præditum, quæ omnia propter temperatam & elementorum ac principiorum vitalium commistionem, totiusque conspirationem eveniunt. Quo ad operationes animæ cognoscimus illud ipsum ex actionibus

bus vitalibus, naturalibus & animalibus maximè constantibus ac temperatis, quæ levibus externis causis non facile impediuntur, quò minus enim corpus aliquid ab externis & contrariis naturæ nostræ patitur eò magis perfectè temperatum & è principis suis unitum est. Imò & affectuum inclinationes hîc medio modo sese habent, quam ob causam temperatus inter iracundum ac stupidum, inter misericordem & crudelem, inter audacem atque timidum medius esse videtur. *Quò ad ea quæ excernuntur* tale temperamentum nec nimium pilorum defectum nec etiam eorundem abundantiam producit & in aliis excretis maximè temperatum atque secundum naturam subiectum suum constituit.

*Recessus
à tempera-
mento o-
ptimo.*

Ab hac maximè temperata constitutione sanitatis frequentissimè natura nostra recedit *vel origine,* progenitorum naturam sequens, *vel adscititia ratione* propter alterationes subsequentes.

Hinc

Hinc temperamentum calidum in Tempera-
iis corporibus cognoscitur, quibus mentum
vena & arteria latiores sunt, cum calidum.
dis atq; iecoris caliditas ad vasorum
dilatationem faciat, quibus pinguedo
rarior utpote temperati caloris so-
boles, quæ promptè calefiunt, tardèq;
refrigerantur.

Huic humiditas excedens con Calidum
iuncta carnosum constituit habi & humi-
tum etate procedente, licet in iuven- dum.
tate fluxionibus per multis origi-
nem præbeat, & animum circa a-
plu largitur magnum, cum ferocia
ac timiditate temperatum.

Siccitas verò cum caliditate exce- Calidum
dente concurrens corpus reddit gra & siccum.
cile, macilentum, pilis nigris potil-
simum ac hispidis abundans, ad vigi-
lias potius quam somnum propen-
sum, animi moribus inquietis faci-
lè mobilibus, & ad iram maximè
proclivibus coniunctis.

Contrà frigidum temperamentum Tempera-
iudicamus, ubi vasa venarū atq; arte. mentum
riarum exilia sese offerūt, pilorū pro frigidum.
ven.

ventus est rarior, quo ad colorem albicantium potius quam nigricantium, animus demissior, facilis læsio à frigidis, & frequenter animalium functionum ab incunte ætate difficilis exercitatio, quæ debilioris innati caloris naturam innuunt.

*Frigidum
& humidum.*

Huic humiditas coniuncta, præter dicta, pinguedinis augmentum, somnolentiam, ingenii tarditatem & animi ignaviam adauget.

*Frigidum
& siccum.*

Siccitas verò concurrrens cum frigiditate præter exilitatem valorum & alia peculiariter corpus reddit durius, gracilius, minimè pilosum, moribus animi timidis quidem, prudentibus tamen & constantibus, undè ingenium talibus ob constantiam meditationum & inclinationem ad vigilias sagax attribuitur.

*Temperamentorum
alia denominatio.*

Hæc temperamentorum varietas aliàs à quibusdam per prædominantes humores describitur ita, ut alii sint sanguinei, alii cholericici, alii pituitosi, alii melancholici, quas denominationes penitus non improbamus.

mus, modò non excrementitios sed naturales humores intelligamus.

Notandum porrò maximam in-
temperierum esse inæqualitatem,
propterea quod non rarò membro-
rum dyscrasiæ sese offerant, quibus
efficitur, ut exactè de temperamen-
to totius iudicare non possimus.
Hinc maxima temperamentorum
inæqualium varietas, dum partium
diversarum nativæ vel etiam acqui-
sitæ dispositionis imbecilliores ad-
sunt, & hoc modo totius perfectio-
nem impediunt.

*Tempera-
mentorum
inæquali-
tas.*

Imò & variatio temperamento-
rum hîc minimè negligenda est,
quam ob causam ulterius in præsen-
tia demonstrandum est, quomodo
temperamenta ratione ætatum, vitæ
generum, aliarumque causarum va-
riare soleant de quibus omnibus suo
loco agetur.

Variatio.

Tandem non negligenda sunt qua-
rundam naturarum singulares pro-
prietates, *ἰδιόσυνη* Græci vo-
cant, dum quidam propter occul-
tam

*Singulares
proprietates.*

tam sibi congenitam causam à ca-
 feo , quidam à vino, quidam ab an-
 guilla, quidam à senæ foliis, quidam
 à Rhabarbaro, quidam à tormentil-
 la, quidam ab aliis alimentorum ac
 medicamentorum speciebus peni-
 tus abhorrent , cum non parum ad
 sanitatis tuendæ rationem inserviat
 cuiusq; naturam in individuo nosse,
 de quibus omnibus in philosophia
 naturali, quæ ad individua usq; pro-
 greditur, pluribus agunt. Nostrum
 est, ut missa subiecti consideratione
 nos convertamus ad materiam au-
 xiliorum.

CAP. V.

De Aëre Ambiente.

*Necessitas
 aëris am-
 bientis.*

INter illa, quæ corpus nostrum af-
 ficiunt primum locum *aëri ambi-*
enti tribuimus, propterea quod in
 huius conservatione, sanitatis præ-
 reliquis omnibus maxima sit neces-
 sitas, eam propter inspirationem,
 cum eodem denegato præsens suf-
 foca-

focatio subsequatur, quam quatenus extrinsecus corpora nostra ambit, & per poros cutis occulta transpiratione trahitur.

Huius natura cum maximè variabilis sit, mirum non est quod aeris ambientis diversitate, sanitas nostra diversimodè mutetur, quandoquidem aliæ res non naturales per intervalla tantum, aer verò continuò adest & spirituosam corporis nostri substantiam afficit.

Aër ambiens variabilis.

Est autem in comparatione ad sanitatem humanam conservandam

Aër optimus.

Aër optimus vel saluberrimus, qui respectu substantiæ purus, tenuis, nitidus, nullis inquinamentis, nullisque vaporibus putridis permixtus, respectu qualitatum temperatus, levibusque ventorum & pluviarum commotionibus interdum alteratus est.

Hæc aeris temperata saluberrimaque constitutio plurimum mutatur, ubi primum anni tempora

Aeris optimi alteratio.

con-

*Per anni
tempora.*

considerabimus, quæ maximè vari-
ant aeris constitutionem, potissi-
mum quatenus Sol diversas zodiaci
partes peragrat. *Ver* enim, quo ad
aëris ambientis cōstitutionem, tem-
peratè calidum & humidum statuitur,
cum hyemis frigiditas necessariò
remittat, ubi Sol ab æquinoctio ver-
no rursus ad zenith nostrum approp-
quare incipit, undè sensim radii
solares rectiores redduntur, donec
oriuntur pleiades vel vergiliæ (ortu
scilicet non poëtico acronycho ex
opposito Solis occidentis, sed helia-
co, cum manè stella emergit ante
solis ortum) quorum exortus circa
diem septimum Maij, circiter *Æstatis*
initium constituit, uti aër calidior
ficciorque redditur, quod propter
angulos magis acutos quotidie red-
ditos sensim quoque collectionem
magis diurnâ tadiorum solarium
calor & per consequens ipsa siccitas
quoquè intendantur. Talis aëris ex-
cessus ex dicta causa continuatur us-
que ad Arcturi exortum, scilicet he-
lia-

liacum, qui circa medium Septembris incidit ubi *Autumni* initium statuitur, & remittente calore frigidior sicciorque constitutio ambientis observatur, non quidem exactè, sed levi mutatione subindè succurrente, quam ob causam Galeno *Autumnus* inæqualis est, & perdurat ad initium *hyemis*, circa vergiliarum occasum (cosmicum videlicet quâ manè pleiades è regione solis orientis occidunt) quod accidit in fine Octobris, ubi redditur constitutio ambientis aëris frigidior & humidior, cum recedat Sol à vertice nostro, factis obliquos proiciens radios, brevissimoq; tempore supra nostrum horizontem remaneat. Hæc *Hyemis* constitutio usque ad æquinoctium vernali protenditur, adeoq; hyemis duratio reliquis anni temporibus omnibus est longissima.

Variant autem aëris constitutiones in his anni temporibus pro cœli ratione variis adhuc modis quatenus præter Solem alia quoque sidera

Per diversas constellationes.

per-

perpendimus. Quis enim tam alienus à cognitione naturæ, qui non sua sponte varias lunæ mutationes & effectus in his inferioribus agnoscat etenim quadraturæ lunæ ferè quatuor anni tempora qualitatibus suis imitari videntur Galeno & aliis. Taceo, quod experientia confirmet, pleiades, hyades, arcturum, oriona, caniculam, aliaque sidera plurimum radios solares alterare & per consequens ad particulares aeris variationes inservire, vide Querc. in dict. pag. 146. & seq.

Per locorum & regionum diversitatem.

Porro sensibilibus etiam ambiens aer regionum & locorum respectu variat, aut in *consideratione ad cæli plagas*, qua ratione regiones aliæ alius calidiores sunt, prout minus à tropico caneri apud nos remotiores sunt minoremque latitudinem habent: aut *considerando simul etiam terra faciem*, quatenus ipsum solum, arenosum, pingue, cænosum, saxosum vel alterius naturæ est, quatenus

locus

locus est altus vel humilis, campe-
stris vel montosus, lacubus vicinus,
maritimus, vel ad septentrionem,
vel ad alias mundi plagas magis pa-
tens: Solum enim arenosum sic-
cum aerem constituit, contrà cæ-
nosum aerem inficit; humilis lo-
cus calidior est altiori, quia radii
solares magis colliguntur: monto-
si frigidiores ob ventorum vehe-
mentium, præsertim ubi versus
plagam orientis & septentrionis
spectant; Maritimæ regiones hu-
midum & crassum aerem obtinent,
inprimis quæ versus septentrionem;
minus nocent circa orientem &
occasum, cum à sole magis disper-
gantur. Hinc accidit, ut frequen-
ter in una eademque regione, lo-
ca, quæ cæli respectu sub eodem
climate sunt, diversas aeris tempe-
ries obtineant.

Præter has aeris mutationes ma-
ximè quoque variant eundem ven-
ti, qui fiunt iuxta Philosophum

Per ventos

ex

*Varietas
ventorum*

ex pulsu exhalationis sursum elatae
 quæ propter in sitam quandam levi-
 tatem, dum vi frigoris repellitur,
 quodammodo resistit & oblique
 tandem movetur. Est autem ventor-
 rum maxima varietas, dum alii sunt
cardinales, qui ex certa mundi plagâ
 oriuntur, alii sunt *collaterales*. *Cardi-*
nales sunt *Eurus*, qui ab ortu æqui-
 noctiali procedit & cum suis colla-
 teralibus calidus & siccus statuitur
 propterea quod Sol ab oriente pro-
 diens diutius circa horizontem mo-
 veatur & superfluas humiditates ab-
 sumat, *Zephyrus*, qui spirat ab occa-
 su æquinoctiali, & cum suis colla-
 teralibus frigidus & humidus sta-
 tuitur, cum propter breviorē mor-
 ram Solis in occidentali plaga suam
 naturam humidiorē exhalatio ma-
 gis retineat; *Boreas* à septentrione or-
 titur & cum suis collateralibus frigi-
 dus & siccus dicitur, cum spiret à lo-
 cis rigidis, glacie niveq; obductis &
 à circulo æquinoctiali remotioribus;
 tandem *Auster* à meridie proveni-
 ens

ens nobis calidus & humidus est cum suis adiunctis, propterea quod in comparatione ad nostras regiones, vastum mare, maximasq; paludes pertranseat, concurrente regionum istarū sub æquatore collocatarum, caliditate, etiamsi habitantibus circa polum antarcticum frigidus sit.

His ita notatis facilimè patet, quæ ratione diversarum qualitatum venti sint, quæ secundum magis & minus differunt, quando puncta diversa in horizonte respectu collateralium observantur. Imò manifestum quoq; redditur aerem ambientem insigniter mutari, quatenus regio vel civitas situ suo vim orientalium, meridionalium vel aliorum ventorum citius recipit.

Porro de ventis irregularibus (ut sunt Ecnephias, Turbo, prester) nihil addendum, nisi quod sensu teste manifestum sit, iisdem vehementissimè qualitates aeris mutari posse, quemadmodum in meteorologicis ulterius declaratur.

C

Patet

*Electio**ventorum.*

Patet igitur ex dictis, salubriores ex ventis esse eos, qui ab oriente spirant, temperatè videlicet calidos atque siccos, quibus aër ambiens ita reficitur, ut pro restitutione substantiæ nostræ spirituolæ maximè sit accommodatus. Secundum locum septentrionalibus, tertium occidentalibus tribuimus. At meridionales, quòd languores, putredines & similes noxias qualitates introducant, naturæ nostræ minus convenientes statuuntur.

Hæc ita sufficiant de ambientis aeris constitutione naturali, quam sæpius tam in sanitate defendenda, quàm in morbis curandis corrigere cogimur, quam ob causam de artificiali aeris correctione pauca subjicienda veniunt.

*Artificialis
aëris
correctio.*

Ponamus igitur aerem ex cada-
verum, excrementorum lutorum ac
sordium infectorum pravis qualita-
tibus infici, facilis erit correctio, si re-
movenda removeantur. At verò
quid

quid faciendum, ubi causæ corrup-
pentes mutari nequeunt: quid enim
faciemus in locis stagnosis & palu-
stribus, in regionibus vel civitatibus
undiquaque montibus cinctis &c.
inhabiles profectò sunt eiusmodi
loci, præsertim iis, qui sedentario
vitæ genere utuntur, quam ob
causam valetudini consulendo me-
liores aliarum regionum habitatio-
nes eliguntur. Si tamen omninò mi-
gratio possibilis non est, aer squalli-
dus per frequentes ignis luculenti
accensiones & suffumigationes fra-
grantes optimè corrigitur, modò
id ipsum singulis diebus non negli-
gatur.

Porro quod ulterius calidita-
tem, frigiditatem & alias qualitates
excedentes ex anni temporibus,
cæli statu, locorum varietate vel
alias ob causas provenientes atti-
ner; illas ingenio quoque corri-
gere studemus, dum aerem im-
pensè calidum, ita necessitate
morbi vel alia ratione flagitante

perfusionibus, cubiculorum ex aqua frigida, herbis refrigerantibus, vitium foliis, salice, lentisco, sempervivo, rosis & similibus, hinc inde stratis alteramus. Econtrà hyemis tempore non tantum luculentis ignibus accensis frigus excedens & naturæ nostræ inimicum pellimus, sed simul quoque pro varietate indicantium lignis Medicis, herbis aliisq; combustilibus fragrantibus diversimodè naturam nostram adiuvari possumus.

CAP. VI.

De Esculentis & Poculentis.

Post aeris ambientis considerationem ulterius progrediemur ad ea, quæ faciunt ad humidæ solidæq; naturæ nostræ restitutionem, quam ob causam consequenter de *esculentis & poculentis* agendum. Hæc cōmuniter *alimenta* dicuntur, quod corpus nostrum alant, & in locum deperditæ substantiæ reponantur; in quo differunt à Medicamentis, quæ corpus

*Esculentis
& pocu-
lentis quid?*

corpus nostrum alterant, nec in absumptæ substantiæ defectum restitui possunt.

Notandum tamen quædam esse *Alimenta* *alimenta medicamentosa*, quatenus *medicamentosa*, interdum vim obtinent alterandi, quâ ratione frequentissimè in præscribendis alimentis non tantum ad mixtionem, sed etiam ad correctionem excedentium qualitatum respicere cogimur.

Priusquam verò speciatim alimentorum naturam consideremus, ante omnia notandum in determinatione alimentorum non tantum *Qualitates*, *quantitates*, sed maximè *modum utendi* considerari debere, nè quid in ordine vel tempore cibandi peccemus. Ut enim *Qualitates* alimentorum diversæ sunt; ita necessarium est, quodlibet alimentum nõ cuilibet individuo propter temperamentorum ac naturarum diversitatem convenire. Porro quemadmodum agens proportionatum suum requirit patiens; ita manifestum est

Quantitas quantitatem eandem omnibus exhiberi non posse, cum vis concoquens aliis fortior, aliis debilitior sit.

Ordo. Imò & *ordo*, præsertim ob ciborum varietatem, diligenter observandus est, cum liquidiora convenientius prius, solidiora posterius assumantur, propterea quod istorum præsentia ventriculus ad cibum apprehendendum magis disponatur. Nec tandem temporis ratio negligenda, nè propter commistionem cibi crudi cum semicocto causæ morbificæ cumulentur.

*Diversitas
alimento-
rum.*

Inter ea verò, quæ corpus nostrum alere possunt, sese offerunt *vegetabilia*, è terrâ nascentia & *animantia*, de quibus in specie agendum; quatenus illa omnia diversis qualitatibus prædita dicuntur, non absolute, sed respectu nostri corporis.

De frugibus.

Hic primùm sese offerunt *fruges*, ex quibus præparatis panis, aliaque conficiuntur. Agendum igitur de tritico, hordeo, secali, zea, oryza, panico, milio, avena, frumento sarre-
centi-

cenico, leguminibus &c. *Triticum Triticum.*
calidum, humidum statuitur, unde
panis ex eodem confectus, si modo
propter visciditatem sibi connatam
fermento & sale ritè correctus sit, o-
ptimè nutrit & perdurans præbet a-
limentū: præsertim ubi recens unius
diei spacio tantum post cocturam
comeditur.

Huic proxima est *Zea*, vulgò spel- *Zea.*
ta, quam in Thuringia & aliis locis
copiosè serunt, imbecillius tritico,
& plus hordeo nutriens.

Mox sequitur *Secale*, frumenti *Secale.*
genus, quâ communiter in Germa-
nia utimur, hordeo calidius est &
paulò recedens à caliditate tritici, cu-
ius panis difficilior est ad coquendū,
quâ triticeus, optimè tamen nutrit &
solidum præbet alimentum, modo
fermentatione, salis additione, vel
etiam pro lubitu seminibus aperiēti-
bus adiectis iusto modo præparetur.

Hordeum denique non raro pau- *Hordeum.*
peribus & præsertim in annonæ cari-
tate, præbet materiam panis, qui ta-
men

Ptisana.

men minus salutare alimentum sup-
peditat cum frumentum sit frigidius.
Commodè tamen pro alimento
medicamentoso adhibetur horde-
um in confectione Ptisanae hordea-
ceæ, quæ vim abstergendi cum tem-
peratâ vi refrigerandi possidet.

Oryza.

Porro sequitur *Oryza*, quæ tem-
perata ad siccitatem & caliditatem
inclinans statuitur, cum lacte cocta
pultis instar multum nutrit, quo-
dam modo astringit & crassitiem
auget.

*Panicum
Mylimum.*

Panicum & Milium à caliditate
declinant, magis astringunt, nec ad-
modum nutriunt, ubi tamen hoc il-
li præfertur.

Avena.

Avena calidæ naturæ, iumento-
rum cibus est communiter, ex qua
tamen frequenter corticibus detra-
ctis pultes & iuscula cōficiuntur non
inutilia iis, qui catarrhosis affectibus
& collectionibus pituitosis circa pe-
ctus obnoxii sunt.

*Frumentū
sarraceni-
cum.*

Frumentum sarracenicum cibus
communis est in Germania, pultis
formâ

formâ coctum & præparatum con-
coctu difficile est, ideoq; laboriosus
tantum conveniens.

Inter legumina primò *Pisa* con- *Pisa.*
siderantur, frigida sicca naturæ, si-
mulq; flatus, præsertim ubi viridia
sunt, generantia, quorum brodium
alimentum constituit medicamen-
tosum, ob singularem vim abster-
gendi.

Cicera calida sicca statuuntur, fla- *Cicera.*
tus progenerant, & pro consequens
alvum atque urinam imprimis mo-
vent; quam ob causam in obstru-
ctionibus Nephriticis frequenter u-
surpantur.

Faba crassius, ob terrestrem ac sic- *Faba.*
cam naturam suam, alimentum præ-
bent, non nisi robustioribus exhi-
bendæ, quas meritò declinant illi,
qui passionibus capitis obnoxii.

Lentis vires variant, quatenus ea *Lentis.*
rundem decoctum atq; substantiam
perpendimus. Etenim decoctum
vim habet aperiendi, laxandi, pene-
trandi, quam ob causam alvum la-

xat, variolas expellit & urinam movere potest; at substantia, quæ unâ cum cortice coniuncta est, si copiosè comedatur, vim alvum obstruendi possidet.

Phaseoli.

Phaseoli quoque hûc pertinent, quos olim concoctu difficiles & eruditatis pituitosique humoris copiam generantes statuerunt; hodie tamen immaturi aceto, sale & oleo condiuntur, gulæ potius, quàm alimenti gratiâ.

Post leguminum classem perpendenda sunt olera, herbæ, radices fructus & pauca quædam semina, quorum usus potissimum in cibis condiendis.

Inter olera & herbas frequenter *æstivo tempore* utimur *frigidioribus*, ut Portulaca, Endivia, Cichoreo, Actetosa, lactuca, ut & *temperatis*, ut Buglossa, Borragine, Asparago, lupulo, Beta, Spinachia &c. *Tempore hyemali* magis conveniunt *calidiora*, ut sunt Serpillum, Thymus, Hyssopus, Salvia,

Salvia, Menta, Amaracus, Satureia,
Rosmarinus &c. quocunq; tempore
ferè, potissimum apud indigentes,
Brassica prostat.

In forma Acetarii, vel etiam iu-
sculi, cum butyro vel oleo præpara-
tur *Portulaca*, quæ frigida humida *Portulaca.*
est, biliosis naturis conveniens. *Ci-
chorem* frigidum siccum, amaritie *Cichorei.*
suâ singulariter hepatis calidiori & ad
obstructionem propenso convenit,
quod maximè radices eius decoctæ
perficiunt. *Acetosa* frigida sicca est, *Acetosa.*
suaque aciditate penetrat & omni-
bus putredinibus resistit, sive cum
aceto & oleo sumatur, sive cum
pullis gallinarum coquatur, ubi
cibum febricitantibus accommo-
datissimum constituit. *Lactuca* fri- *Lactuca.*
gidiora est, quam ob causam Na-
sturtio Dracunculo esculento, vel
similibus herbis calidioribus in a-
cetariis corrigitur, modicè sum-
pta fervorem bilis in naturis ca-
lidioribus temperat & per con-
sequens sanguinem temperatum

reddit, optimeque corrigitur, si ante præparationem cum oleo & aceto aquâ ferventissimâ profundatur.

Buglossa & *Borrago* temperatam naturam habent maximèque conveniunt ob singularem proprietatē spiritibus reficiendis, præsertim si flores

Asparagus eorum frequenter usurpentur. *Asparagi* & *lupuli* eminentiæ, leviter coctæ cum aceto atq; oleo parantur &

non palato tantum cibum gratum constituunt, sed commodè quoque ab iis usurpantur, qui viscerum obstructionibus obnoxii sunt, cum vim aperiendi, detergendi & crassos humores incidendi possideant.

Beta. *Beta* quoad succum detergit, nitrosâ quadam qualitate, quam ob causam alvum laxat, aliàs calida sicca statuitur; ideoq; tantum ad æstiva olera pertinet, quatenus abstergendo biliosas collectiones excernere iuvat.

Spinachia. *Spinachia* propter vim refrigerandi & humectandi cum pipere, sale & oleo meritò corrigitur, parum præbet alimenti, & serosos humores generat.

nerat. Correcta tamen leniendo pe-
toris asperitati convenit.

Porro *frigidioribus naturis* atque
imprimis hyemali tempore cōmen-
datur *Serpillum*, quod calefaciendo, *Serpillum.*
digerendo & aperiendo concoctio-
nem adiuvat, si cōdimenti loco cum
iufculis, aliisq; cibis misceatur, qua
propter convenit omnibus qui diffi-
culter spirant & fluxionibus frigidis
obnoxii sunt. Quibus acrimoniā suā
displicet *serpillum*, hi *thymum* sub- *Thymus.*
stituunt, qui manifestè quoq; cale-
facit & incidit, saposq; cibos effi-
cit, sicut etiam *Satureia*, quæ in cibis *Saturia.*
assumpta grata, maximèq; accom-
modata est iis, quibus viscosorum
phlegmaticorum humorum copia
incidenda, concoctio corroboran-
da, stomachusque frigidior calefaci-
endus est. Imò & *Hyssopus* in talibus *Hyssopus.*
minimè negligendus, cum caliditate
ac siccitate contra collectionem pi-
tuitæ plurimùm faciat. Porro *Salvia* *Salvia.*
quoque præstans est ciborum con-
dimentum, quando calcfacere, sic-

care, leviterque pro partium robore conservando astringere conamur, imprimis in iis, ubi talia capitis respectu requiruntur. Huc etiam pertinet

Amaracus
vel *Maiorana*.

Mentha
Absinthium.
Rosmarinus.

Brassica.

An calida
vel *frigida*

Amaracus, quando respectu fluxionum capitis digerendum, attenuandum, aperiendum & roborandum est, quod maximè quoque, si respectu ventriculi id ipsum requiritur, per usum *Mentha*, ut & *Absinthii* præstare possumus. Tandem *Rosmarini* etiam non tantum odor atque sapor cibos commendat, sed maximè quoque capitis imbecillitate per frigidam fluxionum collectiones oborta laborantibus convenit, vi sua attenuandi, digerendi, roborandi que. Superest ultimò *Brassica*, cuius præcipuè duæ species notantur, *viridis* videlicet, foliis expansis & abundè crispis, atque *alba* seu *capitata*. Num calida vel frigida sit, penes Authores classicos incertum est: nos diversas partes in eadem agnoscimus, quatenus decoctum eius primùm ventrem laxat, remanente vi constringen-

gendi in eiusdem substantia. Præfer-
tur autem *viridis*, cuius primum
brodium vim quandam expurgatri-
cem possidet, quam ob causam o-
ptimè convenit iis, qui circa mesen-
terium, lienemq; faciliè obstructio-
nes patiuntur. Deterior est *capitata*
sive in acetariis recens, sive sale con-
dita suam acorem contraxerit, cum
difficilis sit concoctionis, paucissimi
alimenti, promptèque succos Me-
lancholicos vel atrabilarios produ-
cat. Utraque propter acrimoniam
ventriculo noxiam commodè salu-
bribus & imprimis pinguioribus
carnibus præparatur & robustiori-
bus potius, quàm literatis conve-
nit.

Porro, quo ad radices esculentas
fese offerunt rapum, Raphanus, Pe-
troelinum, Sisarum, Salsifi, Pastina-
ca, Sativa, Beta rubra, tartuffi &c. *Ra Rapum.*
pum, ubi benè coctum est, ali-
mentum præbet calidum & humi-
dum, quam ob causam spleneticis
commendatur, imprimis deco-

Etum rari Quartanariis maximè
Raphanus prodest. *Raphanus*, imprimis *rusti-*
cus vim habet incidendi, attenu-
 andi, renum calculos evacuandi, la-
 pidemq; conterendi, quam ob cau-
 sam condimēti potius, quàm alimē-
 ti causa adhiberi debet iis potissi-
 mùm cibus, qui propter difficiliorem
 digestionem attenuatione & incisi-
 one indigent. Sunt tamen ex hortensibus
Rhaphanis quidam in acrimonia magis temperati, quos ij, qui sto-
 macho robustiores sunt, commodè
 quoque carnibus assatis in mensis
 addunt. *Petroselinum* singulariter
petroselinum. vias urinarias respicit; ideoque tum
 quoad herbam, quàm quoad radi-
 cem commodè quibusdam cibus ad-
 ditur, sed modicus eius usus cōmen-
 datur, nè copia frequenti usurpatum
 succos crudos ad vias urinarias sat
Sisarum. citò dirigat. *Sisarum* non tam fre-
 quens est apud omnes, suâ tamen
 dulcedine & iucunditate satis inno-
 tescit quotidie, cuius radicis usus sa-
 nitati convenit, cum facile coquatur
 & vim

& vim diureticam in se contineat.

Tartusi, *Grublingbaum* / id est, tu- *Tartusi*
berum arbor, quibusdam *Siferum*
peruvianum dicitur, estq; Solanum
tuberosum, & præparatur hodiè in-
star cardui Hispanici, crassius præbet
alimentum, quam ob causam in A-
trophia commendatur.

Pastinaca Sativa, seu *carotta lutea* *Pastinaca*
frequens etiam in usu est, quæ ritè *Sativa*.

concocta, donec convenientem
mollitiem acquirat, modicè nutrit,
urinam pellit, & Nephriticis conve-

nit. *Beta rubra radix* cocta & rapha. *Beta rubra*
no, fœniculo & similibus cum aceto *radix*

& oleo condita sumitur, unà cum a-
liis cibis siccioribus, quæ movet ap-
petitum, & si benè digeritur, vias

urinarias expurgat. *Porri* & *Allij* ra. *Porram* &
dix à quibusdam frequenter usur- *Allium*.

patur, vel pro se vel cum aliis cibis,
condimentum rusticis adæquatum,
quorum Theriaca dici potest, facul-

tatis est calefacientis extenuantis &
incidentis. *Ceparum* usus crebris ru- *Cepa*.

etibus & ad caput evaporationibus
mo-

molestus est, qui aliâs cum carnibus decoctis, vel aliâ ratione adhibitus viscera deterget, ab obstructione liberat, & renum atque vesicæ mucilagines impuras attenuat atque expurgat.

Inter *fructus* ab iis incipiemus, quos *herba quædam* producunt, ut sunt Melones, Cucumeres, Cucurbitæ Artiscoæ vel fructus Cinaræ, Fraga, Mirtilli, capparei fungi terre & similes: hos sequentur alii potissimum à *fruticibus & arboribus desumpti*, ut sunt Uvæ, Amygdalæ, Pistacca, Pinæ, nuces iuglandes, Mala, Mala aurea, citrea, Pyra, Cerasa, Castanæ, Mespila, Olivæ, Persica, Cydonia, Mora, Ficus, Pruna &c.

Melones.

Melones delicatis & Magnatibus suavissimi sunt, ubi cum Saccharo & Pipere comeduntur: aquosam atque frigidam naturam habent, ideoq; in magno æstu sitim sedant & aquositate suâ renes detergent, sed facile corrumpuntur in stomacho, nisi vino generoso corrigantur. *Cucumeres*

Cucumeres.

im-

immaturi sale condiuntur & modice in acetariis apponuntur, frigidam & minus humidam Melonibus naturam possidentes, iis maxime convenientes, qui calidiores & ventriculum fervidiorem obtinent, in copia frequenter usurpati succum crassorem generando pituitosos atque crudos succos cumulant. *Cucurbita Cucurbita* frigidam & humidam naturam obtinent, quas quidam pultis formam pro alimentis conficiunt: vix conservationi sanitatis conveniunt, nisi per additionem corrigentium vis humida frigida perfectissime corrigatur, quam ob causam potius visus & Medicinæ, quam alimenti gratiam coluntur. *Ar. Artischocha* *Artischocha* vel *Cinara fructus* calefacit & siccat, flatulentus est & per consequens venerem stimulat, si iusto modo pipere, pinguique carni in iusculo præparatur. *Fraga* frigidam siccam naturam habet & cum vino ac saccharo commodè stomacho vacuo (cum aliis facile corrumpantur) à iuvenibus & calidioribus comeduntur, ubi

ubi non solum bilis fervorem temperant, sed etiam iecoris lienis atque renum obstructionem præcavent.

Myrtilli.

Myrtilli refrigerant quoque, siccant & obstructiones pariunt, quam ob causam non nisi robustioribus tantum conveniunt, cum concoctu difficiles sint, crudosque succos generent.

Cappares.

Cappares amaritudine lua incidunt & purgant, *acrimoniâ* digerunt & calefaciunt, *acerbitate* densant & constringunt, quam ob causam diversimodè agunt, pro diversitate subiecti, quod inveniunt. Communiter autem appetitus excitandi causâ cum aliis cibis sumuntur. Tandem de *terra fungis* etiam hîc aliquid addendum, quos omnes (exceptis venenatis, angue peius fugiendis) aqueum & crassum alimentum præbere notum est, quapropter non nisi modicus & rarus eorum usus commendatur.

Vva.

Porro de fruticibus & arboribus plurimi quoq; fructus esculenti proveniunt. *Vva* recentes atque passæ com-

commendantur. Inter *recentes* eliguntur dulciores, quæ succum calidiorum austeris atq; acidis obtinent & flatulentæ sunt, ubi copiosius ingeruntur, ac diutius retentæ, colicos dolores, lienis tumores & alia huius generis mala excitant. Voluptatis potius, quam alimenti gratiâ vacuo stomacho comeduntur, ubi laxant. Inter *uvas passas* maxima quoq; respectu saporum differentia est, ubi inter maiores commendantur dulces, quæ simul aliquid acerbitatis possident; quas ventriculo & iecori plurimum amicas esse statuimus. *Minores* nucleis carentes leniendo pectori maximè conuenite notum est, quas & in aluo laxando tutissimè exhiberi posse constat. *Amygdalæ* sunt dulces & amaræ: quarum illæ temperatè calidæ, humidæque statuuntur, & boni succi nutrimentum præbent; iis præsertim, qui febribus heceticis vel aliâ ratione consumuntur: hæ propter amaritiam vim maiorem extenuandi & crassos viscidosq; humo-

*Pistacia.**Pinea.**Nux in-**glans.**Avellana.**Poma.*

humores expurgandi possident; quã ob causam iis conveniunt, qui ad iecoris obstructionem proni sunt. Ut autem cum amygdalis amaris *Pistacia*; sic etiam cum dulcibus *noces pinea* quoad vires comparari possunt. *Nux inglans* viridis & immatura cū saccharo condita medicamentum utile stomacho nec palato ingratum constituit, cuius usus accommodatus esse potest in magnis faucium inflammationibus. Matura verò difficulter concoquitur, & capite pectoreque laborantibus nocet: Substantiam habet oleosam, quam ob causam commodè sale corrigitur, ne viscerum obstructionibus ansam præbeat. Inter *avellanas* præferuntur domesticæ, quoad formam oblongæ, quæ recentes potius, quam exsiccata commendantur, plus quidem alunt prioribus, sed æquè difficulter coquuntur & diutius in stomacho latitantes dolorem capitis facilimè procreant. *Pomorum* maxima differentia est, quam ob causam pro diversis

tiorum non tantum venenis resistunt, sed præter iucunditatem, quæ cibis conciliant, amica sua astrictione ventriculum quoque roborant.

Pyræ.

Pyræ magna varietas inest, quibus omnibus vis astringendi tribuitur, quanquam in dulcioribus profectè maturatis non admodum deprehendatur. Hinc in principio sumpta laxam alvum sistunt & modicè nutriunt: contra post alios cibos usurpata ventriculum claudunt, evaporationes ad caput impediunt & per accidens alvum aperiunt. Parum nutriunt & imbecillioribus non nisi cocta conveniunt.

Cerasæ.

Cerasæ quoque suas differentias multas habent, imprimis alia sunt acida, alia dulcia, quorum illa modicè refrigerant, nec admodum mali succi sunt; hæc verò propter superfluum humiditatem facile putrescunt, ideoque prioribus

Castaneæ.

deteriora sunt. *Castaneæ* crudæ propter astrictonem & flatulentiam noxiæ sunt: at ubi coctæ vel fixæ sunt, alimentum præbent durabile,

ventrem

ventrem astringunt & stomachum
optimè sanum requirunt; aliàs diffi-
culter coquuntur & ægrè distribu-
untur. *Mespila* non nisi sat maturat
& emollita comeduntur, vi refrige-
randi, siccandiq; prædita, quæ parum
alunt ac difficulter digeruntur. *Ol-*
ve immaturæ condiuntur, ubi frigi-
da & astringente sua qualitate poti-
us appetitus, quàm alimenti gratia
cum aliis cibis apponuntur. *Obiter*
tamen hîc olei natura minimè ne-
gligenda, quod ex recentis benè ma-
turis olivis exprimitur & sua tempe-
rata natura nobis amicum est, quam
ob causam plurimorum ciborum
excedentes qualitates, dum admi-
scetur, ad convenientem temperiem
redigit. *Persica* frigidam atq; humi-
dam naturam obtinent, quam ob
causam facillè corrumpuntur & non
admodum alunt. Qui delectantur
hoc fructu, non nisi ante mensam
eodem utantur, qua ratione laxat al-
vum, facillè descendit, nec ita putri-
dos humores generat, quàm tunc

Mespila.

Olive

*Oleum
communis.*

Persica

D

tem-

Cydonia.

temporis, cum post alios cibos ingeritur. *Cydonia* frigidam siccam naturam habent, venenis resistunt & cordis vires corroborant, parum alunt, difficulter coquantur, ideoq; commodius instar medicamēti pro claudendo, corroborandoque ventriculo postremo loco sumuntur; sive coquantur per se, sive cum saccharo

Mora.

condiantur. *Moris* vis humectandi modicèque refrigerandi convenit, quam ob causam bilis æstū temperant, & alvū laxant, ubi vacuo stomacho sumuntur, cum aliās quòd facile putrescant, noxia sint. *Ficus recentis* calidæ, humidæq; sunt, quam ob causam alvi laxandæ ieiuno stomacho, comeduntur; ast siccæ calidiores & sicciores fiunt; quæ ppter vim

*Ficus.**Pruna.*

abstergendi & attenuandi possident. *Pruna* præsertim Ungarica & Damascena cōmodè post exsiccationē ad usum veniunt, ubi bilis acrimoniā temperant, facile coquuntur modicè nutriunt & alvum apertam retinent. Notandum tamen, quod frequen-

tissi.

rissimus usus prunorum imbecillio-
ri ventriculo nō conveniat, propter
eā quod robur eius laxādo dissolvat.

Superest ut aliquid de *seminibus*
quibusdā subjiciamus, ubi primū sese
offert *Sinapi*, q̄ calidū atq; siccū est, *Sinapi.*

& vim acrē atq; urentē possidet, quā
ob causā potius cōdimenti, quā a-
limētī gratia adhibetur, & iis tempe-
ratur, q̄ acrimoniam eius retundunt,

ut multo, succo pomorum dulciū, &
similibus. Commodē cū cibis crassis
atq; viscosis adsumitur, imprimis hy-
berno tempore, cū cautione tamen

ab iis, q̄ capitis & oculorū imbecilli-
tate laborant. *Anisū* calefacit, siccāt, *Anisum.*
flatus discutit, unā cū cibis aliis com-
mistū nō tantum saporē reddit iucū-

diorē, sed et digestionē adjuvat, q̄ ob
causam panibus nō tantū odoris, sa-
poris, sed et digestionis gratiā insper-
gitur. Saccharo obductum oris ha-
litum commendat & cerebro humi-
diori conveniens est. *Carum* seu *Cu-*

minum pratense acrius est aniso, qua-
propter vehementius digerit, & vias

urinarias expurgat, commodèque cum cibus difficilioris concoctionis, imprimis carnibus animalium senescentium coquitur, Huc etiam pertinet *semen cumini sativi*, quod egregiè quoque calefacit, aperit, discutit, flatus resolvit & frigidioribus naturis frequenter in iulculis vel alia ratione sumptum convenit. Imò &

Feniculi. *feniculi* quoque semen tam propter saporis iucunditatem, quàm suarum qualitatum excellentiam commodè condimenti loco viscidis, crassis & concoctu difficilibus cibus additur; cum viscerum infarctus præcaveat & ventris tormina tutissimè sedet.

Alimenta ab animalibus de sumpta. Haec de *vegetalibus*: sequuntur alimenta, quæ desumuntur ab *animantibus terrestribus, volatilibus & aquatilibus*. Hic priusquam integram animantia consideremus, de partibus diversis animalium profectorum agemus. Etsi verò partes pro diversitate specierum varient, in genere tamen maximam habent convenientiam, quæ pro natura cuiusque restrin-

restringitur. Ita *pedes animalium* quo- *Pedes ani-*
rumcunque propter membranofam *malium.*
& exanguem naturam frigidam, len-
tum & glutinosum præbent nutri-
mentum; ideoq; difficilius coquun-
tur, imprimis illi, qui sunt animalium,
quorum caro aliâs concoctioni dif-
ficilior est. Juniorum autem & hu-
midiorum animantium pedes, pro-
pterea quod optimè nutriant, hecti-
cis & phthificis frequenter præscri-
buntur, si non ratione substantiæ,
saltem ratione succi per formam ge-
latinæ cum aliis appropriatis. *Cor Cor.*
propter fibrosam suam substantiam
difficilis est concoctionis: conco-
ctum verò solidam substantiam o-
ptimè nutrit propterea quòd suc-
cum præbeat stabilem. *Jecur* habet *Jecur.*
naturam sanguineam, quam ob cau-
sam optimum & temperatum præ-
bet alimentum, quando desumitur
ab animalibus minus adultis & salu-
briori pabulo nutritis. Jecore rarior
est *Pulmo*, quam ob causam facilius *Pulmo.*
coquitur & alimentum præbet te-

Renes.

nuius. *Renes* aulorum animanti-
um difficulter coquuntur, & sangui-
nem crassum progenerant: at cum a
tenerioribus animalibus sumuntur,
succusunt melioris, saporis iucundi-

Lingua.

oris & concoctionis facillioris. *Lin-
gua* substantia boni succusunt, nec ad-
modum difficulter coquitur, modò
non sit senescentium animalium.

Cerebrum

Cerebri substantia iustam requirit
condituram per aromata, semina, vel
etiam herbas excalescentes, siccan-
tes & digerentes additam, cum aliàs
pituitosum, crassum atq; còcoctum
difficilem succum suppeditet. *Inte-*

*Intestina
ventricu-
lus.*

stina & ventriculus ob membrano-
sam suam naturam alimentum præ-
bent frigidius atq; viscosius; ideoq;
requirunt optimam præparationem
atque condituram, imprimisq; ro-
bustioribus conveniunt. Sitamen
de vitulis duorum mensium extra-
hantur, commodum alimentum
iis constituunt, qui calore supera-
bundant, vel ad heclicam inclinant.

Tandem sequitur *Caro musculo-*

sa,

sa, quæ pro diversitate animalium
maximè variat; quapropter in specie
pluribus de eadem tractandum, ubi
initium faciemus, à *Carne suilla*, cum ^{Carne suilla}
Galenus & alii eandem reliquis præ-
ferre videantur. Hanc absolutè sa-
lubrem cum plerisque non statui-
mus, optimè quidem nutrit, solidum
præbet alimentum & ætate florenti-
bus ac robustioribus est accommo-
datissima, quamvis habeat abun-
dantem humiditatem lentam, mi-
nusque profectè concocta facillimè
diversos excremētios humores p-
ducat, qua de causa vulneratis, scabi-
osis, aliisque tumoribus & fluxioni-
bus obnoxiiis minimè convenit. Eli-
genda tamen *suilla* est *media ætatis*,
assata potius quam elixa, si recēs est,
quæ stomacho valentiori magis ac-
comodata redditur, cū sale macera-
ta modicè fumo siccetur. Melior &
sanitati convenientior est *Aprugna*, ^{Aprugna.}
cuius natura siccior est *suilla* dome-
stica, quanquam difficulter quo-
que coquitur, nisi iusto modo præ-

- Angina.* paretur. *Angina* caro nutrimentum humidum ac pituitosum producit, quam ob causam commodè vel cum seminibus calefacientibus, carui, Fæniculi, radicibus Petroselini & similibus coquitur, vel assata potius comeditur. Hac melior est *Vervecina*, nimirum agni adultioris castrati, quæ ad moderatam caliditatem & humiditatem declinat & succum bonum generat. *Arietina* ut & *Ovillilla* caro, non admodum commendantur, quarum illa, præterquam quòd difficilis sit concoctionis, malique succi, fætores suo pluribus inimica est, hæc verò crassum, pituitosum atq; noxium præbet alimentum tam propter frigidam atque humidam naturam ovium, quam quòd partuum frequentia reddantur effæta. *Capreoli Sylvestris.* *Capreoli sylvestris* caro maximè commendatur, cum facilè coquatur, pauci sit excrementi, nutrimentum siccius quodammodo subministrans, quam ob causam optimè magnatibus naturâ humidioribus convenit.

nit. *Bubula* caro stomacho sano con- *Bubula.*
venit, difficilius digeritur: digesta ta-
men solidius præbet alimentum, sa-
nitate constanti præditis cōveniens.
Fugienda tamen caro *Vaccarum*, *Vaccina*,
boumque emaciatorum, præsertim
ubi temporis tractu propter ætatem
inclinantem durior evasit. *Vitulina* *Vitulina.*
temperata est, bonum succum gene-
rat, ac facilè concoquitur, cuius ali-
mentum eò nobilius redditur, quò
magis herbis seminibus & aromati-
bus fragrantibus ac modicè siccan-
tibus præparatur, cum aliquid supe-
rabundantis humiditatis adhuc pos-
sidere videatur. *Cervina* caro siccio- *Cervina.*
ris naturæ est, quam ob causam soli-
dam substantiam optimè nutrit, &
promptè nisi præparatio & correctio
accedat, viscera obstruit, imprimis u-
bi ab iis, qui ex Magnatibus seden-
tariâ vitâ delectantur, quotidie su-
rnitur. *Leporina* cum prædicta con- *Leporina.*
venit in eo, quod siccius præbeat ali-
mentum, quam ob causam quotidi-
anus eius usus sanguinem Melan-
cho-

cholicum generare dicitur: habetur
alias meritò in delitiis & naturis hu-
midioribus fluxioni obnoxiiis opti-
mè convenit, hinc probè concocta
floridum faciei colorem procreare
creditur.

Atque hæc de Quadrupedibus,
ubi colophonidis instar aliquid de
Lacte, Butyro, & Caseo subjicien-
Lac. dum. Quomodo *Lactis* generatio
fiat, ex physicis notum est: sufficit in
præsentia, ut sciamus Lac naturam
atque temperamentum sanguinis
imitari, quatenus levi mutatione ex
eodem generatur, ac differt pro di-
versitate animalium, quatenus aliud
est *Bubulum*, aliud *Caprinum*, aliud
Ovillum, ut raceamus de *asinino*,
quod olim admodum erat in usu.
Sunt autem tres *lactis partes*, nimi-
rum *Butyrofa, Caseosa, & Serosa* qua-
ratione pro respectu huius vel illius
abundantis ipsum lac etiam, ante coa-
gulationem diversimodè operatur.
Bubulum. Hinc patet Lac *Bubulum* admodum
nutrire, cum pinguisimum sit &
buty-

butyrofa substantia præ aliis abundet: *Ovillum* difficilius digeritur, *Ovillum*. cum caseosa materia in eodem magis excedat: at *caprinum* quasi mediam naturam habet ac serosa sua substantia temperata vim quandam abstergendi continet. Manifestum igitur est lac eò celerius per ventrem descendere, & minus obstruere, quo tenuius ac serosius est, eò magis alere, minusque ventrem subducere, quo crassius atque pinguius est. Cibus igitur est facilis concoctionis, iis conveniens, qui citò reficiendi sunt, ubi tamen cautio adhibenda, nè ventriculo impuro copiosè ingeratur, cum facilè corrumpatur, acescens videlicet & in bilem degenerans ac obstructionibus viscerum occasionem præbens qua de causa cum lactis usu vitanda omnia ea, quæ coagulationi eius inservire possunt, ut sunt vinum, acida & austera omnia, quæ etiam extra sto-

machum lactis coagulationi occa-
 sionem præbere videmus. Præcave-
 tur coagulatio per additionem Salis
 & Sacchari, quod bene notandum
 in emaciatis & phthificis, quando
Butyrum iisdem lactis usus conceditur. *Buty-*
rum, quod ex flore lactis conficitur,
 oleosam, calidam & humidam na-
 turam habet, optimumque condi-
 mentum plurimorum ciborū tem-
 perata sua natura constituit, bene
 nutrit, ventriculum tamen laxat, id-
 eoque potius ante cibos alios, quam
 post eosdem sumitur. Ex butyri con-
 fectione superest *lac acidum*, a quo-
 sum & serosum alimentum suppe-
 ditans, calidioribus ac robustioribus
 naturis conveniens, cum vim refri-
 gerantem & abstergentem habeat.
Casus. *Casus* ex coagulata crassiori lactis
 substantia conficitur: ideoque diffi-
 cilis est coctionis, & crassum præbet
 alimentum, eligitur ætatis ratione
 nec omninò recens, qui frigidus, hu-
 midus & flatulentus est, nec omninò
 vetus, acrem ac deterrimum succum
 sup-

suppeditans, quem dat avara manus,
sed mediæ ætatis, moderatè dulcis,
pinguis, in duritie & mollitie tem-
peratus, qui variat pro ratione diver-
sarum specierum animalium, pro
varietate locorum, temporum, in
quibus pascuntur animalia, maxi-
mèque pro ratione præparationis.
Optimè nutrit *vaccinus*, sed difficul-
ter coquitur: proximus huic est *ovil-
lus*, qui citius digeritur & minus
crassus est, ideoque priori præfertur.
At *caprinus* utrique post ponitur.
Rationes addit *Alexand. lib. 12. Sa-
lub. cap. 10.* quia serosa temperata pars
deperdita est, quæ qua ratione boni-
tatem lacti, addebat præsens, eadem
caseo aufert deficiens ipsa, solaq; re-
licta caseosa & butyrofa, iisque mini-
mis, tanquam ex animali natura sic-
ciorè & calidiorè &c. Quò autem
loca & anni tempora salubriora pa-
scua pecoribus subministrant, eò et-
iam casei præstantia maior est, quam
adiuvat præparatio, quâ non rarò
per additionem herbarum & semi-

num calefacientium noxæ pertimescendæ corriguntur: hinc Mentha, Maiorana, Serpillum, Salvia, Rosmarinus, Cardui semen, Anisum, Fæniculum, imprimisq; salis aliqua portiuncula non in commodè substantiæ casei in ipsa confectioe solet admisceri. Post casei præparationem *Serũ* superest, aquosa, & abstergens lactis substantia, quæ nõ alimēti, sed frequētissimè, cum nondũ aciditatẽ cõtraxit, medicamēti loco, refrigerationis & absterfionis gratiã, bibitur.

Vid. Lang. lib. 2. Epist. 28. Serum.

Volatilia.

Ad *Volatilia* progredimur, de quorum natura speciatim agendum est, initio factõ de *Gallinis*, quarum caro temperata, facilisque concoctionis est unde bonum ac laudabilem sanguinem procreat ac literaris & aliis, qui minus laboribus exercentur, optime convenit. His tene-riorem & humidiorẽ carnem obtinent *Pulli*, quam ob causam sicco-ribus eò magis conveniunt, ubi me-dium tenent *Capones*, quorum caro multum nutrit ac succum stabilem

*Pulli Gal-
linarum.
Capones.*

sub-

subministrat. *Galli domestici* durioris & siccioris substantiæ sunt; ideò *Galli domestici.*
 que difficiliter digeruntur: at iuniores *Indici* plurimùm nutriunt, nec succi bonitate *Caponibus* cedunt: *Anserum & Anatum* caro difficulter coquitur, & facilè, nisi robore naturæ profectius digeratur, in excrementitios succos abit; sanis nihilominus & robustiori stomacho iucundum alimentum præstat, modò cõveniens sanguinatio præcesserit, iustaq; præparatio subsequatur. His *domesticis* præferuntur *Sylvestres*, quorùm caro minus excrementitia est, citiusq; digeritur. *Columba*, præsertim *sylvestres*, & post *Columba.*
 has *domesticæ*, calidam siccã habent naturã, quã ob causam difficilis concoctionis & alimenti Melancholici esse dicuntur, quod tamè minimè præcedere statuimus in iunioribus quas ritè præparatas bonum nutrimentum, iis præsertim, qui frigidis fluxionibus obnoxii sunt, præstare concedimus. *Perdix* temperatã naturam habet ad *Perdix.*
 siccitatem quodammodo inclinantem,

tem, optimè nutrit & pauci excrementi est; quam ob causam non tantùm nutrire, sed etiam primam concoctionem optimè corroborare creditur, si annuo spacio quotidie usurpetur. *Coturnix* ob calidam humidam naturam non admodum salubre præbet alimentum, si frequentius & copiosius assumatur. *Turdus* à Martiale præfertur avibus aliis, cuius caro non iucunda tantùm, sed optimè nutriens & boni quoque succi est, minus excrementitiæ naturæ possidens, præsertim autumnali tempore, dum uvis maturis & iuniperi baccis vescitur. *Alanda* parum à caliditate & siccitate *Turdorum* recedit, quam ob causam optimè pinguescit, eamq; ob causam alimentum bonum suppeditat. Hac sequuntur *Sturnus*, *Passerculus*, *Cauda tremula*, *Merula*, aliæq; aves, quæ licet à prædictarum bonitate recedant, in genere tamen ad gressilium carnes relatæ, siccius præbent alimentum.

Sturnus.
Passerculus.
Cauda tremula.
Merula.
Ovis.

Appendicis loco de Ovis aliquid

anne-

annectendum, quæ ab animalibus
volatilibus desumuntur, ubi maxi-
mè in usu sunt *Ova Gallinarum*, in
quibus considerandæ sunt duæ par-
tes: *Vitellus & Albumen*. Istius natu-
ra est calida humida, facilis conco-
ctionis & benè nutriens; at huius
qualitates sunt frigiditas & siccitas,
quam ob causam stabile nutrimen-
tum præbere potest, sed robustio-
rem calorem concoquentem requi-
rit. Hinc manifestum est optimum,
copiosum ac salubre nutrimentum
subministrare nobis *Ova*, præsertim
dum elixantur, ut fiant tremula, cum
aliæ præparaciones pro sanitate con-
servanda minus hæc conveniant. Ut
autem facilè coquantur & plenè nu-
triant, ita minus rectè cum aliis cibis
miscentur, minusq; conveniunt iis,
qui ventriculum pravis succis con-
fertum obtinent, ut febricitantibus
in principio; sicuti noxia quoq; sunt
calculosis, podagricis & nervorum
atq; capitis affectibus obnoxiiis, si-
licet frequētius usurpentur. Com-
modè

modè tamen *infantibus* ob lactis similitudinè, *senibus*, quod facile coquatur & *còvalescentibus* èt atq; vitâ sedentaria præditis, *ut literatis*, q̄ plurimū alant & minus excrementitiarū partium habeant, præscribuntur.

Aquatilia

Superfunt *aquatilia*, pisces videlicet & cognata alimenta, quæ maximè variant, non tantum respectu loci, cui inhabitant, unde *pisces alij marini*, *alij fluviatiles*, *alij in stagnis & lacubus* vivunt; sed etiam propter cuiusque speciei peculiare varietates. *Loci ratione marini* præferuntur, cum propter salis aquæ marinæ naturam carnem teneriorem habere videantur: hos sequuntur *fluviatiles*, ubi præcedunt ij, qui vivunt in aquis puris per loca petrosa profluentibus, quos sequuntur ii, qui magnis fluviis rapidiore cursu fluentibus delectantur; quibus omnibus deteriores sunt, qui in parvis ac cænosis fluminibus capiuntur. Minus omnibus sanitati còveniunt, pisces lacuum atq; stagnantium aquarum, imprimis omni

mni cōmōtione & influxu destitu-
 tarum. Sed notandū pro ratione cu-
 iusq; speciei pprietates hasce de loco
 desumptas minimè Universales esse,
 quā ob causam de præcipuis specia-
 tim agemus, initium facientes à præ-
 stantioribus. *Salmō* ex marinis pisci- **Salm.**
 bus aquā dulci delectatur, quam ob
 causam ex mari in fluvios ascendit ac
 verno potissimū tempore captus te-
 nerā suā carne palato gratissima cibū
 boni succi, facilisq; concoctionis cō-
 stituit. Huic ob bonitatē inter fluvia- **Forell.**
 tiles nō cedit *Trocta* vel *Trutta*, aliis
Fario, cuius caro friabilis, nullius vi-
 sciditatis particeps, citò digeritur &
 optimè nutrit, q̄ excrementis succo
 careat. In maritimis locis plurimū
 cōmendatur *Solea*, q̄ piscis ægotan **Meers**
 ribus prescribitur, quod bonum san- **zungen.**
 guinem generet, parum excremen-
 torum habeat & palato maximè iu-
 cundus sit. *Fundulus* in aquis puris ac **Gründel**
 petrosis vivens inter minores pisces
 palmam obtinet, facile digeritur, nō
 diu in stomacho moratur, unde æ-
 grotantibus quoq; ac cōvalescenti-

Steins
beisser.

Kressen.
Lampr.
pret.

Xbl.

Becht.

Karpffe

bus optimè cōvenit. Ut autem cum hoc conveniunt plurimùm *Gobitides* & *Mordilapides*; ita non parum ab eodem bonitate recedunt alii Pisces minores, communiter *Funduli* quoque dicti, quos in his regionibus *Kressen* vocamus. *Lampræta* etiam præfertur aliis multis, quæ iustam requirit præparationem propter lentorem suam: magnatibus in delitiis est, etiamsi sanguinem viscidum atque crassum generare possit, quam ob causam podagricis salubris statuitur. *Anguilla* non parum externâ formâ cum priori convenit, succi est lenti, viscidi, minimèque pro conservatione sanitatis cōvenientis, quam ob causam piscis hic minus salubris statuitur. *Lucius*, imprimis minor, carnem teneram ac friabilem obtinet, minus excrementitius est, benè nutrit & iis imprimis concedi potest, qui ad excessum caliditatis & siccitatis accedunt. *Cyprinus* vel *Carpo* præfertur, ubi grandior est, & in lacubus purioribus, maioribus, aut etiam

iam fluminibus capitur, succum sub-
ministrat copiosè nutrientem, si be-
ne concoquatur, quod caro eiusdem
mollis atq; humida satis indicat, quã
ob causam omnibus æquè concedi
potest, imprimis notandum quod u-
nà cum variis cibis commista, putre-
dini ac fluxionibus occasionem præ-
beat. Minus Carpione commenda-
tur *Barbus*, cuius caro tamen ab iis, **Barbe.**
qui integra sanitate fruuntur, in pri-
mis, qui ad in temperiem calidam
inclinant, absq; iactura comeditur,
modò pisce huius ova rejiciat, cum
non parum humanæ naturæ sit ini-
mica. *Perca*, potissimam, quæ spinas **Persic.**
aculeatas gerit, carnè habet siccam,
pinguedine & visciditate carentem,
quæ facile coquitur & bonum suc-
cum generat, quam ob causam in-
ter fluviatiles pisces salubrioribus
annumeratur. Ab huius bonitate
longe discedit *Tinca*, paludosis & **Schleyè**
cænosis locis gaudens, quam ob cau-
sam non tantum ingrati saporis, sed
simul quoque viscosi, crudique nu-
tri-

trimenti est, quocirca non nisi rusticis & plebeis concessus est eius usus.

Haring. *Halec vel Harengus* est piscis maritimus, carnem albam, friabilem, boni succi, facilisque concoctionis obtinens, ubi iusto modo recens præparata comeditur: at difficilioris digestionis, minusq; boni succi redditur, ubi piscis hic sale conditus vel exsiccatus ad alias regiones transfertur.

**Stocf:
fisc.**

Asellus, ab asinino colore iuxta Cardanum sic dictus, ubi recens est, carnem friabilem & concoctum facilem habere dicitur: at exsiccatus & induratus nõ tantum fustigatione & maceratione plurimũ indiget, sed præterea, quò concoqui possit, Sinapi, Zingibere, Butyro & similibus maximè condiri debet, nec aliis quàm robustior stomacho præditis præscri-

Platteis bendus est. *Passer*, quod colore superius griseo, inferius albo passerem volatiles repræsentet, laudabilem & salubrem carnem habet recens, quæ exsiccata difficiliter coquitur & optimè per additionem butyri & aliorum

cor.

corrigenda est, nec frequentius, sed raro tantū sanitate præditis cōvenit.

Hūc deterior est caro *Raja*, q̄ maxi- **Kochen.**

mè difficulter coquitur & succi deterioris est, ideoq̄; naturarū ac robustiorū, magnis exercitiis deditorum,

tātum modò cibus est. *Cancer* mul- **Krebs.**

tum nutrit atq; crassum succum gignit, sed difficulter cōcoquitur, qua

de causa commodè pipere vel alio condimēto, seminibus itidem cale-

facientibus & attenuantibus, aliisq; similibus præparandus est. *Ostrea*, **Au stern.**

quas luxus & appetitus Magnatum in Germaniam introduxit, vi suā sal-

sā stimulant appetitum, eādēq; de causa venerem excitare dicuntur, sed minus nutriunt, difficulter coquun-

tur & ventriculum pituitosis humoribus facile replent, nisi per additionem aromatū optime corrigantur.

Cochleas his multi præferunt, quarū

tamē p̄paratio satis exquisita requiritur, cū alias istarū caro difficulter co-

quatur: inprimis autem ius earū secundæ decoctionis phthisicis & emaciatis plurimum conferre statuimus.

Schnecken.

Tantum de esculentis variis, quæ præter diversas atq; artificiosas præparaciones, usu potius quàm præceptis addiscendas, condituram suam convenientem requirunt, quam ob causam ulterius in proprietates *Salis, Sacchari, Mellis* aliorumq; condimentorum inquirendum est. His *Potulenta.* missis ad *Potulenta* progredimur, quæ singulari naturæ necessitate cum esculentis iunguntur, propterea quod humida corporis nostri substantia propter quotidianam absorptionem sui restitutionem requirat, quâ de causa sitis, tanquam custos naturæ nostræ data est, quæ frigidi humidi appetitus à philosopho rectè dicitur, cum humidum nostrum à calore adventitio pl. dissipetur: quo igitur calefaciens & exiccans causa maior, eò etiam sitis maior, potusq; frequentior necessarius est. Huius materiam constituit *Aqua, Vinum, Cerevisia, succus fructum, hydromel &c.*

Aqua.

Aqua non solum brutis sed maximæ etiam hominum parti potum
con-

æ constituit & quatenus non pura sed
 mista, iuxta communem omnium
 opinionem frigida humidaque sta-
 tuitur, siccantes & calefacientes qua-
 litates in animantibus temperat, ad
 esculentorum distributionem inser-
 vit, & nutritionis appositionem hu-
 mectante sua qualitate faciliorem
 reddit. Est autem aquarum maxima
 diversitas, ubi præfertur illa, quæ
 limpida, insipida & inodora est, quæ
 citò incalescit, ac citò vicissim refri-
 geratur, qualis est *fontana* versus or- *Fontana*
 tum solis æstivum ex solo mundo
 minimè lutofo, sed arenoso & pe-
 troso scaturiens, venas obtinens pro-
 fundiores, quarum ratione, tempore
 æstivo frigidior, hyeme calidior exi-
 stit. Hæc deterior est *fluvialis*, utpote *Fluvialis*
 non tantum, propter diversitatem
 fontium, ex quibus colligitur, impu-
 ra magis, sed etiam quod pro ratione
 locorum, quæ præterfluit, variis qua-
 litatibus imbuatur, ut taceam plu-
 viis, nivibus resolutis, aliaq; de cau-
 sa sæpius eandem alterari. *Putealis* *Putealis*

E aqua

aqua diligenter etiam eligenda est, propterea quod sit subterranea, & per consequens, ob defectum radiorum solariū gravior, crassior, ad obstructionem viscerum promptior, cuius defectus coctione convenienti quodammodo tollitur. *Stagnantes* autem, *nivosa* atq; *glaciales* meritò fugimus, cū priores motu destitutæ crassiores, crudiores & ad putredinē dispositæ statuuntur: at hæ nervis potissimum, omniq; principio vitali maximè noxiæ. Quod autem *pluviales* attinet præsertim æstivo tempore cælo puriori descendentes, illæ propter lævitatem ac tenuitatem, plurimum cōmendantur, ubi tamē hanc cautionē simul adhibēdam esse ducimus, ut priusquā bibātur naturam illarum semper exploremus, cum non rarò pluvia qualitatem alienam possideat respectu terræ illius, ex qua calore solis vapor eius fuit elevatus.

Vintum. Aquam excellentiâ suâ maximè *vinum* superat, potus homini plurimum conveniens, quod præter refrigerat

frigerationem & humectationem quam aquosâ sua substantia præstat, vim calefaciendi, siccandiq; possidet, nō solum p̄ caloris nativi, spiritumq; corroboratione, sed simul quoq; totius naturæ nostræ refectione cōvenientē. Variat autē *vinū à vino*, non tantū ætatis, sed et̄ p̄priae suæ naturæ proprietatibus: *ætatis* respectu minus pro sanitate cōservanda conveniunt *recentiora*, propterea quod plurimū impuritatis adhuc contineant, crudę videlicet atq; tartareæ substantię, quam ebullitionis efficacia sensim partim deorsum ad fæcum colluviem partim etiam ad latera doliorum separat. Quò autem vini qualitas excellentior, eò etiam spacio temporis potentius atq; calidius redditur. Quo ad naturæ proprietatem in vino consideratur *substantia, color, sapor, odor & solum nativum*. Quo ad *substantiam* vinum aliud est *ὀλιγόφερρον*, quod paucā admistionē aquæ sustinet, aliud *ὀινώδη* seu vinosū, q̄ pro sanitate cōservāda, quo minus capere

Variat vinum.

Ætate.

Substantia

petat & inflammationem quandam generet, copiosius cum aqua temperatur. Porro tenuius aliud est ac maximè spirituosum, plurimum penetrans atque siccans, sed minus nutriendum: aliud crassius est, quod maximam tartari fæcumque copiam deponit, plurimum quidem aliorum respectu nutriendum, sed non admodum sanitati conveniens, imprimis eorum, qui calculi podagræque dolores sibi præcavendos esse iudicant.

Colore.

Quo ad colorem coniectura potius, quàm demonstratione quidpiam colligimus, ut plurimum tamen alba rubris magis calefaciunt, ac minus iisdem nutriunt, imprimis ubi crassities his accedit, ubi facilimè viscerum obstructionibus occasionem præbent. Maxima tamen ex parte fulva, qualia Rhenana sunt, mediam naturam obtinentia, viribus corroborandis & instaurandis præferuntur.

Sapore.

Quo ad saporem, dulcia, scil. sua natura, nondum adhuc musti naturam habent, non solum palato grata sunt;

sunt, sed optimè quoque nutriunt & à visceribus promptè attrahuntur, quam ob causam spleneticis & hepaticis nocent, cum inflationes & obstructiones hypochondriorum, augeant. His opponuntur austera, quæ aliis frigidiora ac plerunque crudiora sunt, quam ob causam diutius in ventre morantur, minus nutriunt & alvum astringunt. Quod inter hæc duo medium obtinet, aliis præfertur, accidentibus videlicet aliis proprietatibus ad vini præcellentis naturam necessariis. Quo ad *solum* *nativum* vinorum maxima differētia notatur, quam partim soli proprietates, quæ maximè cœli respectu variat, partim etiam racemi natura producit: hinc vina *Brandenburgica*, *Misnensia*, *Lusatiana* & maxima ex parte *Francica* longe ignobiliora sunt *Rhenanis*, *Alsaticis*, *Italicis*, *Gallicis* & aliis, quæ rursus inter se non tantum respectu totius regionis, ob aliam cœli constitutionem, sed etiam particulariter, prout vineæ soli

*Solo nati-
vo.*

qualitatibus & solis irradiationibus variant, diversis proprietatibus prædita sunt. Inter hæc omnia salubriora iudicantur, quæ saporem inter dulcem atq; austerum temperatum habent, odorata atque fragrantia sunt, clara maximèque fulva, potius ad tenuitatem quàm crassitiem accedentia, nec nimis potentia, nec etiam nimis debilia, beneque depurata.

Cerevisia.

Porro vini defectum in pluribus regionibus recompensat *cerevisia*, potus ex hordei, sæpius etiam tritici, lupuliq; salictarii per aquam decocti præparatione iustâ factus, cuius maxima varietas est, tam ingredientium, quàm præparationis respectu. Quo ad ingredientia *cerevisia triticea* plus calefacit & humectat aliis, plenius nutrit, & visciditate sua, tum etiam, quod minori lupuli quantitate cõficiatur, viscera facilimè obstruit. *Hæc hordeacea* per se considerata minus quidem calefaceret: veruntamen cum maior lupuli copia cum
hac

hac misceatur, calefacientem vim non parvam acquirit, minus quidem priori nutrit ac alimentum præbet tenuius, at maiorem vim aperiendi possidet. Quo autem lupuli sapor magis excedit, eò siccandi, resolvendique vis maior deprehenditur. Verùm hæc minimè sufficiunt ad cerevisiæ bonitatem dijudicantem, nisi qualitates aquæ simul quoque considerentur, propterea quod illius ratione maximè variat. Quò igitur *aqua* levior & tenuior, eò melius frumenti, lupulique qualitates imbibit & extrahit. In præparatione plurimum cerevisiæ decoctiones variant, quam ob causam huius etiam ratione non parva diversitas oritur. Hinc in præsentia de *malti confectio*, quæ maceratione, digestionem, exiccatione, molitione, vel tritura ac tandem infusione perficitur: de *lupuli decoctione de coctura tempore*: de ipsius *cerevisiæ fermentatione, ebullitione & repositione* pluribus

agendum est. Cum igitur frumentum, lupulus & aqua suas qualitates & convenientem proportionem habent, primò tempus conficiendæ cerevisiæ commodius eligatur, hybernium videlicet, cum in estate propter aeris ambientis caliditatem virtus ebulliens & internam separationem heterogeneorum adiuvens citò dissipetur, & per consequens cerevisiæ minus salubres generentur: in primis Martius mensis hîc cõmendatur in pluribus locis, quod *Julius*

l. 17. cap. 8. Alexandrinus ad solis efficaciam tunc temporis huic operi magis cõvenientem refert. Præcedat autem frumenti *conueniens maceratio* per affusionem aquæ, quo virtus vivifici seminis in subsequenti digestionem suam peragere possit: sufficienti digestionem (qua veluti maturam huic negotio frumentum redditur) peracta, consequens est, ut exiccatio subsequatur, quo non tantum excrementitia humiditas ac flatulentia deponatur, sed etiam divi-

sio in parriculas minores pro confe-
ctione cerevisiæ necessaria subsequa-
tur. His peractis proportione iusta
cerevisia artificiosè coquitur, post
decoctionem fermentatione atque
ebullitione propriâ feces suas depo-
nit & vasis reposita tam diu conser-
vatur, donec separatis heterogeneis
partibus clara satis & depurata red-
datur: quò enim recentior eò insalu-
brior, in primis cum ad satietatem us-
que de se benefacta non est, ac lixivii
crassioris colorem refert. Ab hac o-
mnes, in primis illi, qui calculi, visce-
rumque morbis obnoxii sunt, sibi
caveant. Quemadmodum verò fru-
mentum, lupulus, aqua, ipsaq; præ-
paratio plurimum pro ratione re-
gionum variat, ita mirum non est,
tantas cerevisiarum quoque varieta-
tes dari, quam ob causam in præsen-
tia notandum illas cerevisias aliis es-
se præferendas, quæ modicè nutri-
unt, calefaciunt, aperiunt, urinam
movent & omni flatulentia desti-
tuuntur, Ubi verò talibus proprieta-

tibus insignita cerevisia caremus, corrigentia minimè sunt negligenda, siue vini usum coniungamus, siue per aromata, radices, herbas & alia medicatam cerevisiam reddamus, de quibus in libro secundo speciatim agemus.

*Succus
fructuum.*

Quibusdam locis copia vini, frumentique destitutis natura provida fructuum sylvestrium & hortensium ubertatem concessit, ex quorum succo depurato potus conficitur, palato sæpius non ingratus, ita ut vinum sapidum interdum imitari videatur, cuius natura pro fructuum ratione multiplex est & absque sanitatis iactura, deficiente vino & cerevisia præstantiori, bibitur, modò suam convenientem ebullitionem naturalem ac depurationem habuerit.

Hydromel.

Huic præferimus *hydromel*, quod diversimode conficitur, quam ob causam aliud alio nobilius & efficacius invenitur. Præcipua huius ingredientia sunt aqua & mel, quæ pro diversa intentione diversimode, quo
ad

ad proportionem, miscentur, co-
quuntur & vel colore solis vel igne
temperato depurantur. Potum con-
stituit iucundum, qui iuxta quanti-
tatem ingredientium diversam ad
omnes naturas accommodari po-
test, additis iis, quæ sanitatis cuiusq;
ratio condimenti loco requirit, quæ
admodum suo loco patebit. Tan-
tùm de materia esculentorum & po-
tulentorum.

CAP. VIII.

*De repletione & exinanitione cor-
poris in statu s. n.*

NON satis est ut præcedentium
cognitionem exactam habea-
mus, nisi quoq; virtutem opificis cõ-
servationis nostræ defendamus & o-
mnem noxam ad caloris nativi suf-
focationem vel dissipationem inser-
vientem avertamus. Hic igitur pri-
mum *de repletione & exinanitione*

tractandum: *illius* incommoda va-
ria sunt, quæ potissimùm respectu
præsentis instituti considerantur

*Repletio-
nis inc. va-
riamoda.*

E. 6 qua

quatenus ex in ordinata retentione partium excrementitiarum, à ciborum ac potuum concoctionibus residuarum suam originem habent. Ut enim natura provida *concoctionem primam* in ventriculo & intestinis, *secundam* in iecore, liene & vicinis adiuvantibus membris, *tertiam* in quacunque corporis nostri parte instituit: ita singulari providentiâ secretioni partium heterogenearum quoq; providere voluit. Hic ea quæ *vi concoctionis primæ* secernuntur, per alvum: *excrementa secundæ concoctionis* partim ad intestina, partim ad renes: *ea quæ in tertia* supersunt, tam particulariter in ipsis membris, quod potissimum in capite, fluxionibus & excrementis multis obnoxio conspicimus, quàm universaliter per cutim porosam evacuantur. Horum excretiones quotidie promovendæ sunt, quod maximâ ex parte natura per se præstat, quando temperanter vivimus, cum sobrietas omnis repletionis optimum remedi-

um statuatur. Si vero vel externis vel etiam internis de causis, quod in sanitate deficiente fieri solet, talis excrementitiarum partium evacuatio impediatur, arte naturam adiuuare decet.

Ponamus igitur ventriculum vel intemperantia precedente vel congestione, propter concoctionis debilitatem copiam peccantis humiditatis abundare, profecto vomitus erit conueniens, modo promptitudo simul adsit ad vomendum. Quod si non tantum ventriculus fluctuet, sed simul quoque laxa minimè sit alvus, verum plus iusto astrictior, omni ingenio eò allaborandum, ut excrementa per alvum descendant. Pro vomitu concitando sufficiunt leuiora & mediocria, videlicet usus oxymellis, aqua hordei cum oxymelle & oleo tepidè commista, decoctio rad: raphani, herba atriplicis, anethi seminis raparum: dum enim haustus maiores ex his decoctionibus, oleo commistis, assumuntur, materia fluctu-

Quomodo sit promovenda excretorium prima concoctionis resectio.

ans in ventriculo lævigatur, inciditur & ventriculus ad excretionem stimulat. *Pro laxandis alvi viis*, primum in victus ratione eò respiciendum, ut præmittantur liquidiora, non solum tempore prandii ipsius aut cœnæ, sed simul etiam horæ spacio, priusquam alios cibos ingeramus. In primis huic negotio conveniunt *pruna Damascena*, numero viij. ad jx. vino prius per noctem macerata, & hoc modo commesta. *Prunorum* quoq; *decoctum* haustu pleniori sumptum, optimè sua humectatione lævigat & laxat. *Jura* quoque *pinguia* huc pertinent, in primis butyro, oleo communi vel etiam amygdalino dulci plurimum permista. Quod si talia leviora videntur, ex iusculis eiusmodi, nucilaginibus althææ, fœnu græci & similibus adiectis enemata applicentur, aut Manna vel cassiæ flores iusculo dissolvantur & ieiuno stomacho bibantur.

*Quomodo
excretio-*

Porro si *secunda concoctionis* excreta iusto modo non expellantur, quod

quod non rarò cum alvi obstructio- nes secun-
ne fieri consuevit, quatenus bilis ad da conco-
intestina, tanquam calcar excretio- ctionis pro-
nis illorum, non transfertur, vel et- moveatur.
iam dum urina paucitate sua liqui-
dis minimè respondet, artificiosum
adiumentum natura requirit, prius-
quam hinc gravius quid oriatur.
Dum igitur bilis excretionem impe-
diri suspicio est, unâ cum alimentis
ea miscenda sunt, quæ iecoris ob-
structiones promptè solvunt: hinc
igitur, alvus modo non astrictæ sit
amplius, in constitutionibus calidis
conveniunt frequentia in scula, cum
*radicibus graminis, Eichorei vel Endi-
via & herba capilli veneris decocta,*
ieiunoque stomacho præscripta:
imò & *emulsiones ex seminibus me-
lonum & similium*: in naturis frigi-
dioribus *radices Petroselini, Fanicu-
li, Asparagi,* eodem modo conveni-
unt, ut etiam vino pro quotidiano
potu commodè *Eupatorium, Fuma-
ria, Absinthiũ, Marrubium & similes*
infunduntur. In primis autè peculiare
est

est *Rhabarbarum* in hoc casu, leviter purgans & singulariter iecori dicatum. Quod si sanguis impurior pertimescendus, serosâ humiditate per urinas minus dextrè secreta, confugiendum ad ea, quæ urinæ secretionem adiuvant. Hic igitur in potulentorum genere maximè eò respiciendum, ut potus sit diureticus, vel sua natura, vel artificio accedente nimirum additis *radicibus aperientibus, ut radice glycyrrhizæ, feniculi, eringij & alijs*, adiectis simul eiusdem facultatis seminibus, *Anisi, Feniculi, Dauci &c.* vacuo stomacho sæpius usurpentur illa, quæ vias urinarias apertas retinent, haustus videlicet *liquoris stillatitij fragorum, bolus ex Terebinthina veneta ℥ij. confectus, Balsamus feniculi ex eiusdem tinctura, oleo & sale spagyricè præparatus, quantitate pisi sæpius usurpatus, & inter domestica remedium præsentissimum, butyrum videlicet recens, sale destitutum, ieiuno stomacho nucis castaneæ quantitate quotidie sumptum,*

ptum, quod vias urinarias laxat, ad
urinæ secretionem inservit, ac sabu-
lum futuri calculi tollit.

Tandem quo ad *concoctionem* *Quomodo*
tertiam quælibet pars sua quoque su- *excreta*
perflua deponit, quod imprimis in *tertia co-*
cerebro videmus, cuius excrementa *ctionis pro-*
diversa, in statu sanitatis per aures, *moveantur.*
nares, oculos, & palatum evacuan-
tur: hinc non raro destillationes, rau-
cedines destillationes ad pectus & alia
proveniunt, quæ omnia, quan-
tum fieri potest, promovenda sunt,
purificatis iusto tempore emuncto-
riis, & adhibitis interdum iis, quæ
obstructiones imminentes resolvere
possunt, *de quibus pluribus lib. 2. cap.*
4 & 5. Potissimum autem in præ-
sentia respiciendum ad evacuatio-
nem totius, quæ per cutis porosam
substantiam fieri solet, ubi superflue
tertiæ coctionis evaporationes & se-
rosæ humiditates rejiciuntur, qua-
rum illud occulta corporis totius
transpiratione perficitur, hoc autem
sudoris beneficio fieri solet. Si igitur
cutis

cutis astrictior eiusmodi secretionē impedit, non solum lectorum tegumentis matutino tempore (quando scilicet absoluta magis tertia concoctio est) tales evaporationes & interdum quoque sudores promoveantur, sed balneis etiam moderatis aquæ dulcis iusto tempore adhibitis cutim astrictionem ac sicciorem attenuare & humectare, nec non habitum corporis musculosum ab eiusmodi vaporum ac serosorum humorum copia liberare tentemus. Ut autem his repletionibus calor natus quasi suffocatur & in suis operationibus impeditur, ita resolvitur ac dissipatur idem, quando nobis exinanitiones minus convenientes accidunt, sive hoc fiat subtractis externè convenientibus alimentis, quâ ratione non cuilibet fames ac sitis plus iusto diuturnior convenit, sive quod interius debilior virtus retentrix id quod retineri debet, unâ cum heterogeneis partibus abiiciat, quemadmodum eos, qui laxâ sunt alvo

alvo diutius, tandem in hydropisin, atrophiam, fluxiones hepaticas & similes affectus incidere videmus. Ita *balnea* omnibus indiscretè minus retè commendantur, unà cum aliis evacuationibus sanguinis, sive per venæ sectionem, sive per scarificationem hoc ipsum perficiatur, cum frequenter in pluribus naturæ thesaurum, spiritus videlicet vivificos cum calore nativo dissolvant, quod ex sequentibus magis patebit.

C A P. IX.

De variis corporis exercitiis & eiusdem convenienti quiete.

U T eò citius natura secernat discernenda & colligenda colligat, ideo *corporis exercitia convenientia* minimè negligenda sunt: Etsi verò veteres hac in parte modos sexcentos præscribant quemadmodum studiosis historiarum & antiquitatis ignotum esse nequit, in præsentia tamen sufficit, generatim
horum

Commoda exercitiorum. horum utilitatem determinare. *Galenus* ex motu & exercitio corporis triplicia commoda colligit, nimirum quod eiusmodi motu membris ex attritu durities conveniens concilietur, spiritus concitator reddatur, & calor natus augeatur. Hinc patet exercitiorum beneficio corpus robustius fieri, maioremque resistendi vim externarum ingruentium causarum respectu sibi conciliare, dum membra molliora ac debiliora durefcunt & corroborantur, excrementa quaecumque magis expurgari, dum spiritus impetum concitatiorem recipiunt, & per consequens id, quod heterogeneum est, à facultate expultrice excitata feliciter separatur: ac tandem ipsa nutritio & cuiusque partis conservatio melior fit, dum propter nativi caloris augmentum concoctiones & appositiones facilius & promptius perficiuntur. Unde manifestum est, non ineptè dictum fuisse, corporis exercitia vitam sanam non tantum custodire, sed eandem quoque

quoque pro longare: nam quemad-
modum vita consistit in perman-
sione vegetativæ facultatis cum calore,
iuxta philosophum: ita præcipua cu-
stodia & conservatio eiusdem iis
naturaliter perficitur, quæ nutritio-
nem exquisitam adjuvant & excre-
mentorum putrescentium coacer-
vationem præcavent: hac enim ratio-
ne calor natus cum facultate vege-
tativa permanet, dum scilicet in lo-
cum assumpti principii, vitalis nu-
trimentum propriè sic dictum, hoc
est, simile & optime depuratum re-
stituitur, quam depurationem & ap-
positionem exercitatio non parum
adiuvat.

Variant autem exercitia nobis
hodiè consueta, dum saltum, cur-
sum, digladiationem, pilæ lusum, ve-
ctationem, navigationem, equitatio-
nem, ambulationem, vel aliam cor-
poris commotionem perpendimus:
cum quædam corpus universum, a-
liæ verò magis has, aliæ magis illas
partes exercent, quam ob causam
notan-

*Exercitiorum di-
versitas.*

*Exercitia
sint medi-
ocria.*

*De modo
exercitio-
rum.*

notandum illa exercitia semper aliis in statu sanitatis esse præferenda, quibus totum corpus undiq; movetur & in calescit. In his & similibus exercitiis modus adhibeatur: etenim celeri vehementioriq; motu quotidie suscepto corpus extenuatur atq; gracile redditur, ac procedente tempore spiritiosa solida & humida partium substantia dissipatur & exhauritur, unde per consequens corpus totum debilitatur, quam ob causam in tali casu conveniens alterna quies pro facultatum refectione necessaria est: at motus exercitiorum mediocris iusto modo, temporeq; convenienti commoditates illas optimè præstat, de quibus paulo ante diximus. Quemadmodum verò naturarum est magna diversitas; ita modus exercitiorum non omnibus idem præscribitur: quò enim corpora sunt rariora & graciliora eò etiam temperantiora requirunt exercitia, ne spiritus & calor, qui in iisdem facilimè suscitantur non penitus cum virium

iactu-

iacturâ dissipentur: contra, quò robustiora sunt corpora, magisq; compacta & carnosa, eò motus iisdem convenit vehementior, propterea quod respectu solidioris habitus musculosi, tum quod ab externis causis eiusmodi corpora difficulter aliquid patiantur, calor natus & spiritus non subito commoveantur, unde maior agentis externi vehementia requiritur. Hinc alios aliis per exercitia corporis citius ad constitutû terminû, nimirum ad incipientê sudorê & corpòris intumescen-tem rubedinem accedere videmus.

Hæc omnia convenienter fiunt, dum iusto tempore suscipiuntur, ubi non tantû anni tempus respiciendû est, cuius ratione vehemētiora exercitia tempore hyemali, quàm æstivo, perferimus; cum in aëris ambientis constitutionibus calidis pori corporis nostri magis patentes sint, quam ubi gelu hyberno cuncta rigent; sed *De tempore exercitiorum.* maximè quoq; tempus quotidianû concoctionis ratione perpendendum,

dum, quatenus exercitationes in-
tempestive plurimum sanitati nocere
possunt. Cum autem exercitio-
rum beneficio calor & spiritus exci-
tetur & à centro ad circumferentiam
corporis distribuatur, atq; hac ratio-
ne id quod heterogeneum est secer-
natur. Ideo manifestum est, rectè di-
xisse Hippocratem, labores, cibum
præcedere debere, propterea quod
hac ratione facultas expultrix exci-
tetur, ut ea, quæ in habitu corporis &
meatibus angustis hærent per tran-
spirationem, sudorem & alia ratione
secernat. Dum enim ventriculus &
iecur in conficiendis alimentis ad-
huc laborant, non sine iactura sani-
tatis exercitia instituuntur, propter-
ea quod propter caloris & spirituum
avocationem à membris concoctio-
nis cruditates diversorum morbo-
rum causæ cumulentur. Unde patet
convenientissimum esse exercitio-
rum tempus illud, quod inter fa-
mem urgentem & absolutas conco-
ctiones infimi ventris intercedit.

CAP. X.

De somno & vigilia.

PRæter ea, quæ dicta sunt, *calorem nativum colligunt ac totum corroborant somnus & vigilia*, si iuxta præscriptum rationis usurpentur: ut enim otio nimio penitus torpescit & immodicis laboribus dissolvitur corporis nostri substantia, sic etiam *somnus moderatus*, tanquam amica naturalis animalium facultatum quies, vires colligit, easdemq; subsequens *vigilia*, quæ nihil aliud & quàm conveniens actus & exercitatio sensuum, excitat. Hinc igitur patet somni naturalis & moderati beneficium universale totius corporis in collectione caloris nativi consistere, quatenus quiescentibus organis facultatis animalis intrò calor ad principium suum recurrit. Hæc innati caloris collectio facultatis naturalis & vitalis operationes adjuvat, coctiones meliores reddit, cruditates absorbit, immodicam spirituum cōmotionē sistit & vires animalium facultatum

F tum

tū labefactatas optimè corroborat.

Ut autem hoc modo *somnus naturalis moderatus* & conveniens naturæ nostræ maximè salutaris est, ita satis noxius est *somnus immoderatus*: dum enim diutius amico caloris & spirituum in fluxu sufficienti circumferētia corporis, hoc est, omnes partes à corde remotiores destituntur, facultates redduntur ad agendum ignavæ & excrementa copiosius colliguntur, quam ob causam caput gravatur, mens hebes redditur, memoria depravatur ac totum corpus quasi torpidum & ad actiones suas peragendas inhabile cōspicitur.

Noxa somni immoderati.

Somni tempus cōveniens.

Has incommoditates vitabimus, quando *conveniens tempus & salubrem dormiendi modum* non negligimus. *Tempus somni* maximè naturale nocturnum est, ubi non tantum noctis frigiditas, calorem intro repellendo eiusdemq; silentium facultatis animalis quietem non interturbando causam adjuvantem constituit, sed potissimum alimentorum

ami-

amicus vapor cerebri meatus occu-
pans quietem eiusmodi pro conser-
vatione viriū generat. Hinc somnus
meridianus improbatur à pluribus,
propterea quod capitis imbecillita-
tem aliāq; in cōmoda procreare so-
leat, quatenus scil. exhalationes ad
caput ascendentes excitat, easq; so-
mno completo & absoluto minus
perfectè resolvit & alterat, tūm quod
necessario brevior sit, tūm etiam
quod caloris recessus ad interiora sit
imperfectior. Notandum tamen in
quibusdam vitæ generibus consue-
tudinem alteram naturam esse, dum
ij, qui vel officii, vel alia ratione, no-
ctis tempore vigilare coguntur, pro
virium refectione sæpius commo-
dissimè post prandium dormiunt:
imò in morbis etiam, & imprimis in
senectute somnus à meridie modi-
cus non improbatur, tantus scil. qui
calorem circa ventriculum pro con-
coctione tantum colligat, quem di-
utius protrahere minus convenit, ne
capitis imbecillitas inde suboriatur.

*Quid sta-
tuendum
de somno
meridiano*

*Vespertino
tempore nō
mox à cibo
dormien-
dum.*

Non autem vespertino quoque tempore mox à cibo dormiendum, propterea quod somnus naturalis amicum & optimè alteratam evaporationem requirat, quam ob causam somnus mox à cœna susceptus cruditatis & fluxionum origo statuitur.

Porro somni terminus omnibus idem præscribi nequit, cum in aliis citius, in aliis tardius concoctiones infimi ventris peragantur & vires animales corroborentur: ad minimum tamen sex, ad summum novem horis in statu sanitatis hæc absolvi solere patet, quocirca spatio intermedio, & frequentius septem horis, determinatur.

*De dormi-
endi modo.*

Salubris tandem dormiendi modus in convenienti decubitu maxima ex parte consistit, ubi vitandus est *somnus supra dorsum* (quod ventris concoctiones impediat, viscerum & renum obstructionem augeat & capitis gravissima vitia crudis excrementis ad posteriorem cerebri partem exitu carentem deferens generet)

ret

ret) atq; cruribus modice contractis, quod musculorum & nervorū quieti plurimūm inservit, *super latus dextrum capite parum elevato* dormiendum est, cum hac ratione cibus in ventriculo melius digeratur, exhalationes ad caput per orificium sinistrum minus evaporent, & absoluta chylicatione distributio nutrimenti ad intestina, & per consequens ad iecur & alias quoq; partes commodius absolvatur. Circa finem verò maximā ex parte somno perfecto nō in conveniens erit sinistro latere, quod restat, absolvere, vicissitudine videlicet naturæ non ingrata. Pate hoc modo, qua ratione somnus calorem nativum colligat, quem eundem excitat & commovet *vigilia*, *Vigilia* vigor videlicet & actus facultatis a- *quid?* animalis, diei tempore maximè conveniens: qui enim noctuas imitantur, ordini naturæ non in universo tantum repugnare videntur, sed sibi ipsis quoq; plurimum nocent, dum concoctiones alimentorum turbāt,

spiritus ab organis nutritionis revocando, simulque mentis operationes labefactant, cerebrum crudis evaporationibus replendo. Minimè quoque modus hic negligendus est, cum excessus vigiliatum spiritus incendat, corpus exiccet, eiusdemque tabem progeneret, adeoque primò calidos affectus, consequenter mentis melancholicas perturbationes ac tandem absorptione vitalis humiditatis, calorisque nativi frigidis morbos producat.

CAP. XI.

De animi perturbationibus.

Perturbatio animi quid?

IN materia medica pro conservatione sanitatis inserviente supersunt nobis *animi perturbationes*, corpus nostrum spirituum & humorum commotione plurimum alterantes, quod accidit, quando facultas appetitiva per oblatum bonum sive malum obiectum extra rectæ rationis iudicium commovetur. Talis alteratio pro diversitate perturbationum vel affectuum animi multiplex est, quem-

quemadmodum patet ubi *latitiam*,
maerorem, *desiderium*, *iram*, *metum*,
& *similes* perpendimus. *Latitia* præ- *Latitia.*
sentes boni recens opinio dicitur à
quibusdam: nobis in præsentia gene-
ratim quodlibet gaudium denotat,
in quo spiritus & calor cum ample-
xandi quasi libidine per corpus exti-
mum distribuuntur, qua de causa
patet moderatam hanc affectionem
conservationi sanitatis maximè con-
venientem iudicari, cum naturaliter
spiritus & calor in corpus reliquum
alius etiam distribuatur. Ubi verò li-
mites mediocritatis excedit, corpo-
ris dissolutioni, nec non morti præ-
maturæ causam præbere notum est.

Maeror vel mœstitia, præsentis mali, *Maeror.*
quo conflictamur opinio dici con-
suevit, ubi sanguis & spiritus ad prin-
cipium suum recurrunt lentâ &
paulatinâ retractione, quapropter
sensim ac procedente tempore sic-
cantur, uruntur, ac tandem san-
guinem melancholicum, solida-
rumque partium exiccationem,

modo curarum laborum & studio-
rum intensiorum, producunt. Talis
affectio quò diuturnior est, eò etiam
operationes mentis & corporis ma-
gis perturbat. *Desideriū.* Desiderii genere potif-
simum *ambitionem, avaritiam, invidiam & libidinem* cōprehendimus,
eiusmodi videlicet affectus animi,
qui non solum rectæ rationis iudici-
um postponunt & in honoribus am-
bientis, opibus expetendis, proxi-
mi donis perferendis & gulæ Vene-
risq; vitiis subeundis enormiter pec-
cant; sed possidentem quoque, præ-
ter animi iacturam, corporis ratione
corrumpendo sic alterant, ut pro-
pter eiusmodi perpetuam illicitam
concupiscentiam calor ab organis
concoctionis avocetur, præter natu-
ram intendatur & per consequens
humidum vivificum deperdatur, ac
tandem omnes totius corporis affe-
ira. ctiones in deterius vergant. *Ira furor*
brevis est, iuxta Poëtam, in quo spi-
ritus, animo propter obiectum in-
gratum subito commoto, cum san-
guine

guine maximè mobili, potissimum bilioso, fluctibus continuis movetur & conturbatur, motu multiplici; quapropter irascentes iam pallidos, iam inflammatos esse conspiciamus. Hic affectus, ut biliosis & cholericis frequens est, ita statum sanitatis, in iisdem facilimè perturbat, in primis dum valetudo neutralis est, cum hoc modo latentes affectus facilimè cōcitentur, aut etiam propter facultatum imbecillitatem facilimè generentur. *Metus & timor* propter impendentis mali perceptionem spiritus & calorem ad cordis regionem revocat, quod subito fieri solet, ac non raro lipothymiam & syncopen in quibusdam excitat, cum spiritus & calor quandam suffocationem patiuntur. Cum hoc *pudor* quoque convenit in eo, quod videatur esse timor aliquis ex mollitie subortus, in quo repentè facultas animata propter ingemitatem recolligitur, unde calor eius in facie efflorescit. Has & similes affectiones omnes corpus

Metus & timor.

Pudor.

106 *Lib. secund. de tuend. san. stud.*

nostrum alterare notum est, quâ de
causa totis viribus eò allaborandum,
ut iuxta præscriptum rectæ rationis
eam mediocritatem iisdem introdu-
camus, quæ corporis animæq; sani-
tati maximè conveniens videbitur.
Haftenus de præcognitis ad tuen-
dam valetudinem literatorum ne-
cessariis: restat ut consequenter
rem ipsam aggredia-
mur.

Finis Libri I.

LIBER

LIBER SECUNDUS.

De

TVENDA SANITATE

Studioforum.

CAP. I.

De cura cerebri, & per consequens de
acuendo iudicio & me-
moria.

EREBRUM Palladis *Cerebri*
arcem non immeritò *præstantia*
Poëta dixerunt, cum
iuxta *Platonicos* animæ
primarium habitacu-

lum & sapientiæ sedes rectissimè no-
minetur; ut enim intelligendi facul-
tate sapiens creator hominem à reli-
quis omnibus creaturis corporeis se-
parare voluit, ita præter reliquam
corporis admirandam fabricam ce-
rebri peculiarem naturam & con-
formationem eidem concessit, cuius
ratione mens per facultates subordi-
natas rerum cognitionem haurit,

& ex creaturâ creatorem cognoscit, sibiq; perfectionem in hâc vitâ post æternæ salutis participationem summam acquirit. In hac *perfectione acquirendâ* potissimum *literati* labo-

Cerebri rant, quam ob causam cerebri cura præ ceteris ad eos pertinet: quò enim huius constitutio melior & constantior, eò etiam ingenium præstantius & ad studia pertexenda convenientius oritur.

cura maximè spectat ad literatos.

Ingenii Consideramus autem in *ingenio* *duas partes* duo potissimum, scilicet *promptam apprehensionem & dijudicationem*, quam *intellectus* sensus communis & imagitionis adiumento perficit, & communiter *judicium* vocatur; ac *memoriam*, cuius beneficio cognita, tanquam in thesauro intellectivæ facultatis reponuntur.

Etsi vero satis obscurum est, quomodo cerebri vel etiâ alterius membri constitutio talibus mentis operationibus præesse possit, propterea quod intellectus functiones in organicæ dicantur, cum nulli parti sit al-

liga-

ligatus, atque in eo prærogativam præ reliquis facultatibus omnibus habeat, manifestum tamen est intellectum in hac vita sine coöperantibus facultatibus subordinatis fieri non posse, quam ob causam pro ratione sensus communis, imaginationis & memoriæ, quæ omnes in homine mentis operationibus subordinantur, ipsius ingenii ratio plurimum variat.

Vide Fon.

san. lib. 6.

parhol.

cap. 19.

Hinc ergo patet, cum subordinatæ facultates beneficio suorum instrumentorum agant, & pro instrumento præcipuo cerebrum agnoscant, iure meritoque partem hanc intellectum etiam organum dici posse.

Hoc modo Galenus (in arte parva) ingenium præcellentius subtilem, tardiusculum vero crassam cerebri substantiam indicare statuit. Discendi facilitatem cerebri formas promptè suscipiens, & memoriæ tenacitatem firmam stabilemque naturam eius indicare.

In arte
medica
pag. 319.

Coniunge
Odd. de
oddis in
arte par-
va Gal.

Cur inge-
nium &
memoria
non con-
iungatur?
vide Val-
lesium in

Etsi verò *Argenterius* sugillet hunc textum, non tamen negare potest, quod innuit *Vallesius in com.* subtilem vel tenuem cerebri substantiam à nativâ constitutione talem, promptam spiritibus animalibus cōmotionem largiri, modo reliqua simul necessaria concurrant, quod etiam *Trusianus in comm. ad tex.* innuit; dum inquit, *substantiam subtilem sequitur virtutis & spiritus porrigentis formas penetratio facilis. Contrarium accidit, dum suâ natura substantia cerebri crassior est; sic facilitas discendi, nimirum dum aliquid promptè memoriæ mandamus, susceptivam, hoc est, modicè humidam cerebri substantiam requirit, quod hanc ob causam pueris quibusdam facilius quam aliis contingere videmus. At memoriæ tenacitas stabilem ac firmam, scilicet moderatè siccam acque duram cerebri substantiam præsupponit. Hinc facile colligitur, cur iis, quibus plerumque firma satis & constans est memoria,*

memoria dijudicatio, quam alias abso- cont. artis
lutè ingenium vocant, imbecillior par. pag. 33
sit; contra quibus iudicium acutum
est, iis plerumque memoria labilis
est.

Hæc ut melius intelligamus, pri- Judicium
mò notandum in presentia Judici- quid.
um nihil aliud esse, quam sensus cõ- Vide Col-
munis & phantasiæ singularem o- leg. Con-
perationem humanam, cum ipsa fa- nimb. lib.
cultatis intellectivæ functione cor- z. de gener.
iunctam quæ perficitur convenienti et corrup.
temperie & structurâ, tanquam in- I cap. 8. q.
strumento, simul adiuvante rationis 4.
appetitu: tanquam excitante. *Istud*
potissimum innati calidi natura in-
nuit, quatenus est instrumentum
præcipuum omnis operationis, mo-
dò pars ipsa quoq; decenti sua con-
formatione non destituatur; Hoc Arist. I.
denotat scientiæ desiderium no- metaph.
bis insitum, quod facultates subor-
dinatas non parum extimulat. Hinc
rectè Platonicis, quicquid discimus &
excogitamus ex amoris fõribus pro-
fluere statuunt; imò non incõmodè

Galius

Lib. 19. cap. 16. Item lib. 10. cap. 20. *Calius Rhod.* in hunc sensum *ingeniorum causam duplicem* statuit, alteram *agentis*, alteram *patientis potentiam*, quarum illa mater actionis, hæc verò perfectionis susceptaculum est.

Quid potissimum sit medicæ considerationis in Ingenii requisitis. Quod ergo maximè considerationi medicæ relinquitur, ad *susceptaculum perfectionis* pertinet, nimirum ad proprietates cerebri, quæ dexteritatem & acumen intellectus in apprehendendo & iudicando iuvant, purissimus videlicet calor & spiritus innatus, tam originis suæ respectu, quam continua restauratione, quæ per influentem spiritum & calorem absolvitur.

Cur de cerebro in præsentia sit tractandum. Non autem potest vivificum hoc omnis actionis principium sine suo subiecto considerari, quam ob causam substantia & conformatio cerebri simul etiam coniungenda sunt. Etenim promptè spiritus insitus obiectum suum apprehendit, dum substantiæ crassities non obstat, nec propter malam conformationem impedimentum aliquod adest.

His

His positis manifestum est, *immi-
nutionem ingenij* primò per læsio-
nem innati calidi provenire, cum
fatuitas & amentia iuxta Galenum,
ipsum cerebri corpus refrigeratum
esse indicent: Deinde *cerebri substan-
tia* mutata *Judicium* variare potest,
dum enim *crassa nimis*, stupiditatem
& hebetudinem inducit, dum *tenui-
tate plurimum excedit*, iuxta adagi-
um adest *Ingenium desultorium*, hoc
est varium ac omni tipulâ levius; I-
mò & *conformatio* minimè negli-
genda, nec enim nimis magnum,
propter spirituum dispersionem, nec
nimis parvum, ob cerebri paucita-
tem, concinnèque figuratum caput
requiritur, cum stupidis & obtusio-
ribus plerumq; tales etiam defectus
accidant.

Quo igitur mediocrem *Judicii*
functionem à Deo opt. max. sibi cõ-
cessam *homo literatus* defendat, cor-
roboret, & in statu naturali conser-
vet in sex rebus non naturalibus di-
ctis iuxta præscriptum sapientis me-
dici

*Victus ra-
tio pro con-
firmando
iudicio.*

*Coniunge
Actuar.
lib. de spi-
ritibus ubi
diatam*

dici vivat. *Aëris*, quem inspiramus, natura tenuis ac pura sit, qui rebus odoratis incensis convenientior redditur; cum enim aër spiritus fam nostram substantiam reficiat & generationi spirituum materiam præbeat, mirum non est, eundem ad ingenii proprietates plurimum inservire, ut non immeritò veteribus *Athenienses* ob aërem tenuem & purum ingeniosi, *Thebani* verò totiusq; *Beotia* populi stolidi, propter eiusdem ambientis crassitiem, dicti fuerint. *Cibus & potum* eligat facilis concoctionis ac digestionis, qui scilicet vi refrigerandi vel crassos ac viscidos humores producendi destituatur; hinc igitur *in esculentorum classe* sibi convenientia seligat, eaq; convenientibus herbis, seminibus, aromatis, aliisque condimentis iusto modo præparet. Huc igitur pertinebit usus *Salvia, Maiorana, Rorismarini, sem. Feniculi, Carui, Cinamomi, Croci, Macis, nucis Mosch. & similium,*
si mo-

si modicè talibus esculenta condian- pro inge-
nio & me-
moriam in-
stituit.
tur.

Potulenta sint temperata, mi-
nus evaporantia, quam ob causam
à generosissimis & calidissimis, ut
etiam à crudis vinis abstinendum;
eligatur autem *potus diureticus*, vi-
num videlicet mediocris virtutis &
cerevisia benè cocta, iusteque de-
purata, qui potus eò commodior
redditur pro ingenio corroboran-
do, si infundantur *radices Helenij,*
Garyophyllata, herba Salvia, Rorif-
marini, Betonica, semina Feniculi,
Anisi &c. inprimis *Ambra Grysea* *Ambra
spiritum
corrobo-
rans.*
ʒʒ. quantitate in vinum quotidia-
ni potus, infusa, spiritus anima-
les optimè corroborat, tam diu,
quàm diu sapor eius qualitates indi-
cat.

In *superfluis excernendis* dili-
gens sit homo literatus respectu
cerebri, cum hoc vitæ genus
præ cæteris capitis fluxionibus ob-
noxium sit, evacuatione videli-
cet universali, si opus est, *iuxta*

cap. 10. vel etiam particulari, promovendo videlicet excretionem superfluum quotidianam per nares, palatum, aures, oculos &c. imò & evaporationem post somnum pectine eburneo, vel capitis frictione iuvet. *Corpus exerceat moderatè in istoque tempore*, nimirum peractis concoctionibus infimi ventris, & somnū fugiat diurnum: sed procul à cœna lecto sese tradat, ut cum aurora vicissim ad studiorum labores redire possit. Animo sit præsens & iuxta præcepta virtutis opinionum mobilitati, si fortè propter spirituum tenuitatem eò inclinat, prudenter resistat & vocatione sua fretus labores studiorum subeat, adeoque iuvante methodica disciplina latentes facultates ad intelligendam excitet, cum in hoc ipso desiderio primum efficiens omnis eruditionis consistere videatur.

Verum quid homini literato prodesset prompta receptio & felix diiudicatio, si tantum esset momentanea,

nea? quapropter *memoria* minimè *Memoria*
negligenda, cuius beneficio recepta *quid.*

cognitaque retinentur & recorda-
tioni suo tempore serviunt. Hanc

Antiqui ex tribus, quas statuerunt

Musas in templo Delphico, maxi-

mam posuerunt, tanquam imagina-

tionis sacrarium, ruant enim & sol-

vantur omnia Ingenii ornamenta

neccesse est, nisi memoria in præsiidiis

excubet, inquit *Heurnius de morb. Vid. lib. 2.*

capitis cap. 14. Etsi verò memoriam *de nat.*

alibi cum phantasia coniunximus *hum. exer.*

minimè tamen actus ipsos eosdem

esse statuimus, ideoque in præsentia

merito distinguuntur. Huius instru-

mentalibus causa dependet eodem

modo à cerebro vitali suo calore se-

cundum naturam prædito, respectu

substantiæ, quod supra diximus, ob

nativam constitutionem temperatè

siccò, pro retentione plurimum in-

serviente. Hinc accidit, quod plures

in pueritia & pubertate stupidi, pro-

cedente ætate viribus Ingenii, me-

moriamque valere soleant, dum su-

per-

perflua humiditas ætatis mutatione
absumitur, adeoq; calor, antea quasi
suffocatus, sese magis exerit, & ipsa
moderata siccitas cerebri species re-
ceptas tenacius recipit.

*De puero-
rum inge-
niis.
Vide Sen-
nerti Inst.
lib. 2. par.
5. sect. 2.
cap. 4.
Dom. Leo-
nem, lib. 2.
pract. c. 7.*

Nec obstat, pueros quosdam me-
moria valere ac sæpè in pueritia co-
gnita diutius aliis retineri, cum hoc
ipsum ex accidenti fieri possit, tum
respectu novitatis, quæ pueris varia
rerum cognitione destitutis adhuc
admirationem, & per consequens
firmiorem apprehensionem parit,
tum etiam, quod pueri curis atque
cogitationibus vacent & minus
mentem distractam habeant. Quod
si propter sicciores cerebri con-
stitutionem pueri sapiant, ante tem-
pus plerumque præmaturâ morte
pereunt, vel ætate procedente mi-
nus ingeniosi fiunt, quod spiritus &
calor in talibus facilè mutantur in
privativas dispositiones.

Porro diximus *temperatè sicco*; si
enim siccitas excedat & ad caloris
navivi

nativi resolutionem faciat, mirum non est, quod una cum aliis facultatibus ipsam memoriam quoque lædat, ut patet in senibus, in quibusdam convalescentibus ex febribus ardentibus, in iis, qui tempore Thucydidis ex peste superfuerunt, & aliis. Notatu dignum est, ut obiter hoc adjiciamus, quod refert *Mercurialis lib. 1. præct. cap. 15.* de bibliopæga Gallo, qui post epilepsiam incidit in defectum memoriæ, ita tamen ut scriberet & scripta à seipso nec intelligeret, nec legere sciret.

Ponamus igitur in homine literato sanitate prædito mediocrem atque sufficientem memoriam adesse, quaeritur quomodo talis optimè conservari possit? Hic primum *aëris constitutio* rursus eligenda, nimirum ut aër purus eligatur, qui in agentibus qualitatibus maximè temperatus sit, in primis literati fugiant aërem austrinum, cum à ventris meridionalibus aër memoriæ maximè

Vide ratio pro memoria in-
vanda.

maximè noxius reddatur, propterea quod fluxionibus putridis maximâ occasionem præbeat, de quo vide *Hipp. lib. 3. Aphoris. 5.* Sit igitur habitatio sublimior, versus ortum potius, quam aliam cœli plagam, interdum arte aëris dispositio corrigatur, stratis hinc & inde rebus odoriferis nimirum floribus *Salvia, Lavendula, Rorismarini, Maiorana, Ruta, Origani, Serpilli Thymi &c.* vel etiam incensis *baccis juniperi, eiusdemq; radice* fumus excitetur in musæo, cui usui interserviunt etiam *Thus, Styrax calamita, Benzoi, Ladanum, Ambra, Moschus, Succinum &c.* Si vivis carbonibus aliquid istorum inspergatur. Ne autem crassior eiusmodi fumus cerebrum afficiat, ideo summo manè per ministros excitetur antequam è lecto surgamus, ut eo melius interim crassities eius dispergatur. *Cibum* eligat facilis concoctionis, qui parum excrementitiorum humorum generet, carniū videlicet hædorum, agnorum, pullorum, colum-

lubarum, avium montanarum,
piscium laxatiliu, ovorum sorbili-
um, iusculorum vini cum aqua rosa-
cea & pauxillo Macis atq; croci con-
ditorum, iusculorum cerevisiæ cum
baccis lauri, cumino & vitellis ovo-
rum præparatorum, iusculorum car-
nium cum ovis dissolutis, medullâ
panis triticeï vel etiam amygdalis
confeetorum. *Panis* sale, cumino vel
carui semine condiatur, & optimè
coctus sit. *Potus* sit vini temperati
probeque depurati, cui condituræ
gratia radices *Helenij*, *Salvia*, flores
Lavendula, summitates *Rorismarini*,
nux Moschata & similia possunt in-
fundi. *Cerevisia* benè depurata nec
admodum evaporans sit, quæ maxi-
mè redditur accõmodata pro quo-
tidiano potu literatorum, si cum
baccis Lauri, *Galanga*, 22. *Garyo-*
phyllis, *Mace*, *nuce Moschata*, *semini-*
bis Paonia, *Granis Paradysi* & simi-
libus condiatur, eâ quantitate vel o-
mnibus vel singulis receptis, ut sapor
inde jucundus proveniat. Porro su-

perfluas excrementitias humiditates, quæ memoriæ plurimum obsunt diligenter homo literatus promoveat, ut antea diximus, & immodicam spirituum exinanitionem, si corpus rarum atque tenue est, præcaveat; *Balneum* itaque non nisi moderatè usurpet, ventre evacuato, cum aliàs facilimè caput repleat, & fluxionibus bonam memoriam debilitet.

Exercitia corporis pro calore excitando cibum præcedant crebriora & ad incipientem usq; levem corporis sudorem. *Somnus* tribus horis à cœna fiat & non ultra naturæ cuiusque rationem protrahatur, aliàs noxæ superius lib. 1. cap. 9. dictæ catervatim oriuntur. *Animi affectus* concitatiores sint, qui obiecto bono suscitantur, in primis huc facit *scientiæ desiderium*, quam ob causam impressio firma per amorem rei discendæ proveniens inter alia plurima memoriam adjuvat. Hinc patet obiter, cur

Melan-
cholici cur
ingeniosi?

melancholici in statu naturali considerati sint ingeniosi, quod ipsis non tam natu-

natura, quã studio, laborũ tolerãtia,
& imagitionis fortitudine accidit, de
quo vide *Vallesium in com. art. parv.*
Marsilium Fic. de vita sana, Valer. in
loc. com. & in enarr. med. 8. Cal. Rhod.
lib. 17. c. 5. Fracast. de intellectu. & alios.

Hæc sunt præcipua, quæ sanam ce-
rebri constitutionem conservant, &
per consequens memoriam atq; iu-
diciũ corroborant, ubi colopho-
nidis loco notandum vires ingenii
plurimum enervari, per ea quæ spiri-
tus dissolvunt calorem nativum de-
bilitant, vel etiam crudis humoribus
coacervandis, adeoq; spirituum in-
fectioni, præoptam occasionem præ-
bent. Vitanda igitur *excedens vigilia,* *Contra*
studiorum inordinata ratio, potissi- *vigilias*
mum lucubrationes nocturnæ, quas *excedentis*
plerumq; somnus matutinus exci-
pit, & *crapula sive ebrietas.*

Quo ad *vigilias excedentes* spiritus
dissolvuntur, corpus absimitur, & vi-
res cerebri sensim perduntur, quã ob
causam ij. quibus vigiliæ frequentiores
ob cerebrum admodum exiccatum

acciduat, sibi convenientibus remediis prospiciant; hic primò convenient *lotiones pedum ex decoctione foliorum Salicis, caput Papaveris, Vitium, Lactuca, florum Nymphaeae, summatum Anethi, & similibus*, quibus utantur ante ingressum lecti. Deinde respiciendum *ad alimenta*, qua ratione circa finem cœnæ *Lactuca* commendantur à Ficino, unà cum haustu vini: *Lac amygdalarum dulcium cum pauxillo seminis papaveris albi confectum*, in hoc casu commodè quoque post cœnam ante somnum usurpabitur. *Lotiones capitis ex aqua dulci cum rosis, foliis salicis, vitium, & capitibus papaveris decocta* frequentius ieiuno stomacho usurpata, non parum hanc siccam cerebri cōstitutionem excedentem juvabunt.

Contra studiorum inordinatam rationem. Porro *studiorum inordinata ratio* plurimum ingenio nocet, ut enim omnium partium humani corporis amicus aliquis consensus deprehenditur, sic ipsæ facultatum ac partium functiones cōspirant, ita ut una alteram

ram adiuuare vel etiam impedire
queat. Hinc *aurora Musis amica* di-
citur, cum tunc temporis vires natu-
rales resectæ sint, & organa conco-
ctionis à suis operationibus quie-
scant. Ut enim studia intensiora post
cibum ingenio nocent, caput crudi-
tatibus replendo simulque functio-
nes naturales in cibis elaborandis de-
terioriores reddunt, calorem & spiri-
tum à membris concoctionis ad
caput revocando, sic eò promptius
in rebus addiscendis est *judicium*,
firmiorque *memoria*, quò magis
istæ præparationes alimentorum
perfectæ sunt. Hanc ob causam gra-
uiora studia non statim post prandi-
um vel cœnam suscipiamus, quia
tunc temporis animus non tantum
segnior est, sed & applicatio minimè
tum prompta, cum, sicuti diximus,
natura de functionibus aliis sollicita
sit. Potius igitur tempus matutinum
atq; à prandio per horam unam at-
que alteram se motum studiosus eli-
gat, lectionem temperatam, quam

non lassitudo, sed consilium finiat,
ardenti cognitionis amore instituat,
nō cursim ac properanter materiam
sibi subiectam transeat aut diversa-
rum rerum studia confundat, ne ipsi
accidat, quod evenit peregrinanti-
bus, qui multa habent hospitia, sed
nullas amicitias, nimirum ut multa
nesciendo sciat, hoc est, multa sine
fructu legat, eaque in proprium In-
genii succum minimè convertat.
Dico *tempus matutinū* reliquis præ-
ferendum esse; quantum enim lucu-
brationes nocturnæ noceant ex præ-
dictis patet, quod *Marsilius Ficinus*
lib. de vita sana cap. 7. pluribus ratio-
nibus demonstrare conatur, quæ li-
cèt omnes demonstrativæ non sint,
probabilitate tamen suâ non carent
quod patet, *quia 1. inquit, tres plane-
tæ (Sol, Venus, & Mercurius) con-
templationi faventes adventante
nocte nos fugiunt. 2. Quia orien-
te sole aër attenuatur & per conse-
quens sanguis & spiritus nobilior est.
3. Quia ordine naturæ dies vigiliis,*
noct

nox quieti dicata est, cum solis præ-
sentia calor & spiritus à centro ad
circumferentiam moveatur. 4. *Quia*
stomachus per diurnas resolutiones
debilitatur, qui nocte vires suas re-
colligere debet, quod fieri nequit in
lucubrationibus. 5. *Quia* spiritus per
diem resoluti nocte restitutionem
expectant. 6. *Quia* phantasia distra-
cta per diurnas vigiliis minus prom-
pta est, quàm post somnum. Dico *le-*
ctionem debere esse temperatam, ubi
nota ex *Heurnio de morb. capit. cap.*
14. Admonitione dignum puto,
inquit ille, ad memoriæ stabili-
mentum mirum in modum facere
studiorum, moderationem. Nec illis
credendum, qui studiis assidue in-
cumbendum putant, quod omnia e-
volvenda sint, ut aliquando optima
excerni possint. Addunt vitam bre-
vem esse, & infinitam exhaustamq;
esse librorum segetem. Ita est: Sed hi
nos audere hortantur, quod adipisci
non possumus, quod assequi nemo
potest, sequendum offerunt. *Quis*

quæso, si Nestoris vitam vivat tantum autorum cumulum legat, aut meminerit? multum, non multa legenda, si memoriæ consulendum, alioqui, quæ infarleris, quasi per vas Danaidum effluunt: id ne fiat meditatio remedio erit; cōsistit enim memoria in fida ac stabili imaginum conservatione. Quare assiduitas lectionis obest semper, nunquam prodest. Nam animi nostri promptuaria ita expedita sunt, ut alia pars excipiendis imaginibus, alia iudicio, alia reservandis iis, quæ recepta sunt, attribuat. Quoties itaque tanta est imaginum frequentia, ut altera alteri occurrat, ut quasi unda propellatur, tunc irritus omnis labor. Certè remissione studia acuuntur, ac vegetius ad remissa studia redditur. Vidi stin' ut concertantes non modo adversarii sæpius viribus sed suo opte conatu atterantur? hoc nimium stadiis inhiantibus usui venire solet: At qui refoti revertuntur, reparatis viribus ingenii & squalore illo longi incubatus

batus deterfo, veluti repubefcentes,
nihil non arduum perficient. *Hac il-
le.* Dico *ardenti cognitionis amore* le-
gendum eſſe, requiritur enim ad bo-
nam memoriam, præter cerebri di-
ſpoſitionem convenientem, ut ha-
bet *Dom. Leon. lib. 2. præct. cap. 7.* ut
pauca audiamus vel legamus & cor-
pus atq; animam pacatam & à cu-
ris liberam habeamus. Hinc procul
extra negotia viventes bonos in ſtu-
diis, inceptos in foro eſſe pronun-
ciat.

Cæterum ſicut animus ad ſtudia
quietus atque pacatus plurimum
confert, ita corpus quoque crapula
minus obruendum eſt, cum *ebrietas*
non tantum clafficis autoribus pro-
pter animi perturbationem *infania*
voluntaria dicatur, & sæpius dum in
dies plures protrahitur in manife-
ſtum furorem evadat, ſed etiam cru-
dis humiditatibus cerebrum repleat
calorem nativum debilitet & ſpiri-
tus impuros reddat. Hinc *ebrii balbu-
tiant* cerebro multa humiditate per-

*Crapula
ſtudiis no-
xia.*

*Vid. Cal.
Rhod. Nb.*

23. cap. 3.
 & lib. 18.
 cap. 37.

fuso, linguaque multitudine humo-
 ris ob caloris suppressionem grava-
 ta, vertiginosa atq; imbecilliori visione
 afficiuntur, quod spiritus animales
 exhalationibus potulentorum non
 solum perturbentur, sed simul etiam
 inficiantur & imbecillitatem ingenij
 sibi contrahunt, innato calido labefa-
 ctato, spiritus in deteriorem statum
 alteratis & cruditatibus fluxionum
 collectis.

Vid. Probl.
 med. Des.
 2. q. 2.

Avicen.
 Rhas.
 Diosc.

An singu-
 lus mensi-
 bus ebrie-
 tas conce-
 denda.

Verum quid respondebimus iis,
 qui sanitatis tuenda gratia semel in
 mense concedunt ebrietatem, quod
 somni profundioris ratione virtuti-
 bus animalibus allevamentum in-
 ducatur, sudor proliciatur, atque ea
 quæ superfluunt resolvantur. Imo &
 vomitus excitandi causâ quidam
 hoc approbant? Hic notandum ea,
 quæ per accidens fiunt ab aliis, quæ
 per se accidunt, esse distinguenda.
 Quanquam verò parùm interfir-
 num sanitas nostra per se vel per ac-
 cidens conservetur, eò tamen respi-
 ciendum est ne iuventia per accidens
 noxam

noxam sæpius maiorem introducant. Ponamus igitur ebrietatis usu subsequente vomitione, sudore, quiete, vel etiam aliâ secretionem superfluum à natura per vim extimulata peracta corpus sanum interdum à causis morbificis liberari: at quid fiet ubi natura succumbit, ut eiusmodi secretionem tentare nequeat? ubi somnus minimè pacatus subsequitur, quod frequens est ebriis, propter suffocationem & perturbationem spirituum cerebri? ubi calor internus copia cruditatum obruitur, ut ad alterationem assumptorum insufficientis sit? ubi tandem alæ ebrietatis noxæ considerantur? Hinc non immeritò prædicta sententia refutatur ab aliis: Etsi enim innato calido, *juxta Galeni decretum*, insigniter vinum convenit, cuius ratione in eo statuitur gradu (*ut inquit Calvus Rhod. cap. 32. lib. 28.*) quem cum igne oleum habet ac lumine, tamen utriusque redundantia superfluens utrumque obruit ac restinguit.

Vide Calvii Rhod. lib. 30. cap. 8.

Quomodo
literatis e-
brietas cō-
cedenda.

Si verò remittendum hac in par-
te, cum literatorum laboribus spiri-
tus absumentur ac cerebrum sæpissi-
mè propriæ humiditatis respectu sic-
cetur, etiam si quoad excrementitios
liquores, ob concoctionis imbecilli-
tatem, fluxionibus obnoxium sit,
eum *Avecenna* interprete, levent
modicamque vinolentiam in mense
concederem, eo, sensu, quo *Seneca*,
Stoico supercilio sat gravis aliàs, nō-
nunquam ad ebrietatem usq; veni-
endum esse statuit nō ut mergat nos,
sed ut curas deprimat. Hoc modo a-
nimus ab intērioribus negotiis quo-
dammodo liberatus in seipso collu-
gitur, calor natus moderata vini
salubris portione suscitatur & laten-
tes cruditates resolvuntur; ut omit-
tamus *Platonis* rationem Politicam,
qui liberaliorem usum vini videtur
approbasse, *lib. 1. de leg.* quod hac ra-
tione mores hominum facilius rete-
gi statuat. *Colephonidis* loco notan-
dum in hoc capite, quomodo vires
ingenij atq; memoria deficientes in-
sta-

Quomodo
viribus
Ingenij &

statu naturali corroborari debeant. Missa verò *memorie lesione*, quâ quidam afficiuntur imbecillitate per generationem à parentibus, extremam senectutem, insignem aliquem cerebri per vulnera vel alia ratione defectum, aut malam conformationem accidente (quam incurabilem rectè Medicorum principes statuunt) potissimum considerabimus illam alterationem, ubi vires Ingenii vel excedente cerebri humiditate, quod frequenter accidit, vel etiam eiusdem siccitate præter naturam labefactantur.

*memoria
deficienti-
bus suc-
currendū.*

Cognoscitur autem defectum potius ab humiditate & per consequens etiam à calore diminuto vel suppresso provenire, dum adest capitis gravitas, somnus profundus, stupor & torpor, aurium tinnitus, excrementa cerebri plura & copiosiora, læsio facialis in aëris ambientis austrina constitutione, capilli molles ac recti potius quàm crispi. Succurrendum est itaq; hic Naturæ per evacuationes

*Quomodo
cognosca-
tur defe-
ctus inge-
nii propter
humidita-
tem acci-
dens.*

convenientes imprimis verno & autumnali tempore susceptas, *juxta precepta capitis 7. & sequentium* postaccedendum, ad ea, quæ cerebro peculiariter in tali casu conveniunt, interna videlicet & externa. Interna sunt simplicia & composita. Inter simplicia primum locum tribuimus *nuci Moschata*, quam plures classici non tantum manifestis sed etiam occultis qualitatibus memoriam corroborare statuunt, si sæpè ieiuno stomacho masticaretur & ore detineatur, imò & vesperi quarta pars eius assumpta fluxiones sistit & cerebrum corroborat. Hinc in hoc casu *Hercules Saxonia* commendat has rotulas, si singulis diebus $\mathfrak{z}\mathfrak{i}\mathfrak{ss}$. earum assumatur ante prandium

$\mathfrak{R}$. Nucis Moschatae num. ij.

Caryophyll. num. vj.

Ligni Aloës $\mathfrak{z}\mathfrak{j}$.

Sacch. opt. in aq. maioranae
diss. f. confectio in

Rotulis.

Patruus noster D. Jac. Horstius
p. m. magnificiebat hos morsulos.

℞. Ol. nucis Mosch. per express.

ʒi.

Marg. præp. ʒj.

Eboris usti

Corn. c. usti præp. ana. ʒß.

Sach. q. ʒ. in aq. Lavendulæ

& Borragin. dissolut.

f. confectio in Morsulis.

Huc pertinet etiam tanquam sin-
gulare experimentum *pulvis olibani
selecti ʒß. quantitate cum aq. vel vi-
no Lavendulæ frequenter in aurora
sumptus. Zingiber itidem conditum,
calamus aromaticus conditus, radix
pyrethri condita vel Saccharo obdu-
cta, conserva Borruginis (quæ specifi-
cum Ingenii corroborandi remedi-
um statuitur) & imprimis confectio
Anacardina, quæ iuxta Platerum Lib. 1. de
hoc modo corrigi potest: ℞ conf. sexlas. 1.
Anacard. ʒj. conserva Majorana,
Rosmarini, ana ʒß. misce. f. elect.
de quo semel aut bis in septimana
summa.*

sumatur ℥j. ieiuno stomacho pro dosi.
 Semen sinapis vel cum melle pro
 bellariis appositum & saccharo ob-
 ductum experimentum tutum ac
 præsens in hoc affectu statuitur. No-
 tari quoque possunt hoc loco *Rotula
 cephalica Dorncreilij*, quas proponit
 in *Dispensatorio pag. 82*, quæ recreant
 & restaurant spiritus animales, cor-
 rigunt vertiginem, præservant ab A-
 poplexia, Epilepsiâ, & Paralyfi. O-
 mnibus literatis & quicunq; assiduâ
 meditatione & curis facultates ani-
 males debilitant, peculiare sunt re-
 medium. Sumuntur quovis tempore
 tres quatuorve pro unâ vice, ita
 tamen ut in lingua per se dissolvantur.
Hæc ille. Descriptio talis est.

℞ Cubebar. ℥ij.

Sem. pæon. maris decrescente
 luna collect. & excort. ℥j.

Marg. præp. ℥ij.

Smaragdi præp. ℥j.

℞ Pulvis subtilis & adde

Ol. nucis Mosch. per destil. ℥j.

Macis.

Macis stillat. ℥j.

Rorismarini gut. vj.

Lavendulæ gut. iij.

Sacch. fini ℥j. dissolve

in f. q. aq. lilior convall.

cui add. aq. Epilept. aureæ ℥ß.

f. conf. in Rotulis.

Ita commendatur etiam eiusdem
Aqua sophorum, quæ illorum, qui in
liberalibus studiis versantur ingeni-
um ob nimiam humiditatem & fri-
gidityatem stupidum acuit & memo-
riam ob eandem excedentem quali-
tatem labilem confortat, omnes sen-
sus vivificat & studiosos ad qualvis
disciplinas capescendas habiliores
reddit. Nec Epati infensa est suâ ca-
liditate & siccitate, cum plurima ha-
beat ingredientia hepatica frigida,
sumitur ℥j. alternis vel ternis, vel
quaternis diebus, pro maiori vel mi-
nori necessitate utentis. Descriptio
talis est:

℞ Rad. costi amari candid.

arom. ℥j.

Cyperii

Cyperiorundi ℥ij.

Sum. Maioranæ

fl. Anthos

Betonicæ

Cordialium ana M. iij.

Stæchados Arab. ℥vi.

Sem. 4. frigid. maior. excort.

ana ℥vi.

4. frigido. minor.

Erucæ ana ℥iij.

Santal. albor.

Citrin.

rubror. ana ℥v.

Myrobalan. Belliricor.

chebulor.

Indor.

Piperis longi

Nigri

Castorei ana ℥j.

Pulverifanda pulverisentur

subtilif. flores minutim

incidantur & infunduntur

dantur in Aq. lilioſ

convall. simpl. fl. tiliæ

Rorismarini
Antiepilepticæ aureæ
ana $\frac{z}{3}$ ix.
Vini malvatici opt. lib.
ix.

Stent in infusione in loco calido
per octiduum, deindè destillentur
igne lentissimo in Balneo Maris.

Quidam in hoc casu penitus ad
decoctum ligni Guaiaci perveniunt,
de quo vide Herc. Saxoniam.

Externa talia sunt, quæ calorem
excitant & humiditates absumunt,
huc igitur pertinent *capitis frictiones*
post somnum. Lotio capitis frequenti-
or tali lixivio facto. & Lixivij ex
fermentorum vitis vel quercini ligni
cinere confecti, q. s. adde Salvia, Be-
tonica, Majorana, Lauri, Rorismari-
ni, Lavendula, Spica ana M. j. Bacc.
Lauri, Juniperi ana $\frac{z}{3}$ B. coquantur
pro lotionem capitis. *Mercurialis &*
Dom. Leon. loco lixivii sumunt spi-
ritum vini, quod non temere sine
cōsilio prudentis medici faciendum
est.

est. Hâc peracta, diligens subsequatur exiccatio linteis calidis Thure suffumigatis. Inad & sapo artificialis pro superflua humiditate corrigenda talis confici potest: *R. Saporis veneti ʒ. par. lb. pulv. rad. ireos, Asari ana ʒv. Nucis Mosch. Caryophyl. an. ʒij. Santali citrini ʒij. Moschi ʒss. misce, fiat sapo cum oleo rutaceo, q. s. qui usurpetur in lotione capitis, Inunctio quoq; fiat ex oleo nucis Mosch. per exprel. ex Balsamo Majorana, Rorismarini, ad nares & tempora quantitate pisi, manè vesperique. Totum verò caput post evacuationem & lotionem semel in mense inungatur eiusmodi linimento *R. Castorei, piperis longi, pyrethri sinapi ana ʒi. olei rutacei, de piperibus ana ʒij. Aquamajorana ʒij. M. & coq. ad aq. consumptionem, ac postea fiat linimentum.**

Quomodo
succurren-
dum defe-
ctui me-
moriam &
siccitate

Quod si præmatura quædam siccitas in causa est, ut memoria atque ingenium debilitetur, victus ratio contraria eligatur, & inter experimenta confugiendum ad ea, quæ vim

vim humectandi possident hūc er- ^{prematu-}
gò pertinet eiusmodi *electuarium* ^{ra.}
corroborans quotidie quantitate nu-
cis Castaneæ ieiuno stomacho sum-
ptum. R. *Conser. Rosar. Cichorij,*
Borrag. Violarum ana ℥℥. specierum
Diatrag. frigide ℥℥. syr. Violar. &
Beton. q. s. fiat electuarium. Pro lotio-
ne capitis utile est *decoctum pedum*
ac capitis Vervecini, cui adduntur ^{Plater.}
herbæ borraginis, violarum, florum
earundem ac rosarum recentium,
quantum s. pro sufficienti lixivio.
Hercul. addit Malvum, Altheam, &
s. lini. Imò & inunctio non inutilis
est, ex oleo *Amygdal. dulcium ac Ro-*
saceo, partibus æqualibus permisto,
& ovi albumine plurimum agitato.
Verum ut omnis exiccatio; p. n. ma-
ximè vitali principio contraria est,
sic etiam hūc parum spei super-
est, dum causæ exiccantes
graviore præces-
serunt.

CAP. II.

De cordis functionibus corroborandis.

Cor maximè necessarium est.

ET si dignitate cerebri functiones imprimis in homine literato, qui reverà vitam hominis vivit, primum locum obtineant, minimè tamen negari potest *cordis longè maiorem esse necessitatem*, cum hoc ipsum, operatione suâ, reliquis omnibus membris & maximè quoque cerebro prospiciat, quatenus in eodem principatus atque origo vitæ, calorisq; consistit. Hoc præstat *spirituum vitalium preparatione*, cuius functionis defensio præ reliquis etiam maximè necessaria videtur.

Cum autem potissimum *duplex noxa* respectu cordis præcavenda, nimirum ne spiritus vitales malignitate inficiantur vel deficient, ideò præcipuè de duobus in hoc capite agendum, scilicet *quemodo spirituum vitalium infectio maligna & putrida sit præcavenda & qua ratione spiritibus deficientibus succurrendum.*

Quod

Quod attinet spirituum infectionem, illam malignam ac putridam dicimus: videmus enim non solum affectus pestilentes & malignos, sed simul etiam putridas febres aliosque similes morbos ab uno ad alterum non raro propagari. *Præ cateris maxima cautio requiritur, ubi vel ex officio vel ob christianæ charitatis affectum cum ægotantibus pestiferis conversari cogimur; hinc primo aër in quo vivit homo sanus, maximè purus & ad siccitatem declinans sit, qui talis reddatur arte, si necessum est, accensis rebus odoriferis, quæ in pestis præservazione requiruntur; priusquam accedat aliquis ad ægotantem, per horam unam atq; alteram in camera laborantis primò fumus excitetur, ex rasura cornu hircini, vel in censo Absinthio, folijs quercinis, lignis juniperinis, & similibus, qui tandem rursus apertis fenestris accenso igne luculento discutiatur, idque fiat post ortum solis, ubi luminis & caloris præsentia venenatæ ac pestiferæ exhalationes citius dissi-*

De spirituum infectione præcavendâ.

Consilium in præservazione pestis.

pantur. *Ad ægotantem accedens* summo studio respirationis halitum vitabit & locum remotiorem decem vel octo pedum à lecto sedens occupabit, nec admodum diu penes ægotantem commorabitur: in primis notandum nihil præsentius esse pro præservatione in ipso loco infecto, quam si *fax pisea accensa* collocetur inter ægotantem & æstantem; *Victus rationem* in hoc respectu talem instituat, quæ faciat ad spirituum corroborationem, putredini resistat, ac temperatè refrigerandi facultatem possideat, de qua vide consilium brevissimum una cum libello nostro de Scorbuto impressum. Coniunge quoq; consilium adversus pestem, Dn. D. Jessenit nuper hîc impressum. In primis hîc notandum *inediam sanis in convenientem* iudicari, propterea quod spirituum restauratio perennis maximè necessaria sit, ne prompta eorum infectio subsequatur. Hinc ad ægotantes, vel etiam extra domum ieiuno stomacho

macho non eundum est. Quocirca
præservans optimum iudicamus *butyrum cum ruta folijs* permistum ad-
dito pane, sumptum, una cum hau-
stu vini, cui *Carduus benedictus, Ab-
synthium* vel similes herbæ infun-
duntur. Quibus verò talis alimento-
rum appetitus non est, illi loco ien-
taculi *roculas cum extracto Angelicæ,
Zedoaria. speciebus liberantis & simi-
libus* confectas assumant, aut utan-
tur domestico isto remedio, quod fit
ex *ficibus, nucibus inglandis, fol. Ruta
&c.* cuius descriptio in citato germa-
nico consilio præscribitur. *Animijs
vigilijs* in hoc casu abstinendum,
cum spiritus debilitent, unde minus
postea causis externis resistunt: sit
verò *somnus moderatus*, ne vires ex-
cedente somno, penitus obruantur.
Exercitium corporis hic moderatum
sit, ne pori cutis patentes nimis red-
dantur, ideoque rarius ad sudorem
usq; motus in aëre libero instituat.

Corporis evacuationes naturales
promoveantur, in primis eò respici-
endum,

H

endum,

endum, ne peccantium humorum copia colligatur; quâ ratione rectissime præservationis ergò præscribantur *pilula de tribus, seu pillula Russi*, si singulis septimanis ℥j. quantitate ieiuno stomacho sumantur. Naturis sanguineis *vena sectio* cōveniens est, evacuatione lenitiva præmissâ. *Sudor* in lecto factus assumpto quodam sudorifero temperato, cōveniens est, si semel atq; iterum in septimanâ fiat, sed post sudores plures horas aër externus vitetur. *Arximi* *passiones* ad constantiam redigantur; nihil enim deterius quàm subita consternatio, cuius ratione sæpius pestis excitatur absque manifesta causa, dum pestiferum venenum promptè vitali principio se insinuat.

*Consilium
in præser-
vatione
februm
maligna-
rum.*

Porro minor est infectio in febribus malignis, putridis, lue gallica, phthisi dysenteria ex aliis affectibus quibus eos, qui semper & omnibus horis cum ægrotantibus versantur diuturnitate temporis tandem infecti videntur: contra verò, qui rarius accedunt

cedunt, nec ita cōtinuò aërem exhalationibus egrotorū infectū hauriūt, nullā penitus noxā afficiuntur. Præcipua igitur p̄servatio spirituum hīc est, ut aër agrotantē ambiens frequēter alteretur ac astantes à diutinā morā, in primis respirationis halitu, sibi caveant. Hoc modo *malignam & putridam spirituum vitalium infectionem* præcavendam esse statuimus: iam sequitur ut videamus, qua ratione spirituum defectui succurrendum sit.

Est autē *duplex causa*, cuius ratione spirituum vitalium functio potest impediri, sc. *resolutio & oppressio*, de quibus utrisq; meritò agendū est. *Resolutione spirituum* facilimè leduntur illi, quibus dispositio corporis rarior ac magis delicata est, ubi frequenter animi deliquium appropinquat ex studiis intensioribus, nimis vigiliis, balneis calidioribus, exercitiis vehementioribus, & animi quibusdam affectibus ingentibus, *his scilicet in quibus calor & spiritus à corde ad circumferentiam subiuò moventur*, ut sunt a-

Quomodo spirituum defectui sit succurrendum. Signare resolutionis spirituum.

mor, gaudiū, letitia excedens ac subitanea &c. His enim omnibus vis inest attentandi ac dissipandi, respectu spirituum vitalium, ideoque literati, qui talibus ex causis ad iacturam virium se promptos esse vident, omnia spiritus resolventia diligenter caveant. *Aërem vitent nimis calidum,* ex quo potius debilitatem quam spirituum refectionem sentiunt, quem æstivo tempore stratis hinc inde *ro-
ris, floribus Nymphae, folijs Salicum
& similibus* quotidie renovatis corrigant. *Jeunium & inediam* vitent, imprimis *ij,* qui concionando vel perorando, vel alijs studiorum laboribus ante prandium ob dissolutionem virium debiliores evadunt. Hic enim conveniens erit ientaculi loco, *iusculum cerevisiae cum ovis, aut iusculum vini, vel ovum sorbibile, vel ad minimum panis cum butyro, superaddito haustu vini, cui Rosmarinus, vel Salvia vel simile quid infusum fuerit.* Evacuaciones nimias &c. confertim factas per alvum, vena sectionem, scarifi-
rifi-

rificationem & sudorem angue peius fugiant: exercitia corporis moderate subeant & affectuum uehementia, quantum possibile est, imperent.

Contra non raro vires *oppressione spirituum* debilitantur, in iis scilicet, *oppressioni succurrendum.* quibus corporis constitutio plenior est, qui propter hanc causam ad collectionem superfluum & crudorum humorum aptiores redduntur. His aer attenuans & resolvens conuenit; victus ratio non admodum plena sit, quæ vim habeat calefaciendi, siccandi & attenuandi; evacuationes superfluum diligenter promoveantur, in primis suo tempore purgationes & venæsectiones *iuxta cap. 8. & sequentia* non negligantur; Sudores, item ac balnea, præmissis aliis evacuationibus, si opus est, frequentius instituantur, una cum exercitiis corporis, per quæ calor in his quodammodo suppressus magis excitatur. Animi affectus humores & spiritus affatim commoventes his conueniunt, *excandescencia* videlicet

levis, gaudium frequentius &c. Tantam de spirituum vitalium corroboratione quatenus statum s. n. perpendimus, ex quo facilimè colligere licet, in statu præter naturam lapsum virium in animi deliquio & lyncope nō semper eodē modo corrigi posse, quemadmodū alibi demonstravimus.

*Dec. S. pro-
plem.
Therap.
q. 1.*

CAP. III.

De jecoris functionibus promovendis.

Jecur sanguinis officinam esse constat; at sanguis naturæ thesaurus est, proxima scilicet conservationis nostræ materia; quocirca meritò de functionibus huius visceris promovendis agendum. Et si verò variis modis præter naturam jecur alterari potest, potissimum tamen in præsentia de eiusdem *inflammatione & obstructione* præcavendâ, tanquam malis literatorum generi frequenter accidentibus agemus. *Inflammationi* jecoris obnoxii sunt illi, quibus viscus hoc impēsius calet, quod colligitur, dum cupiditas cibi frequenter amittitur,

De præcavenda jecoris inflammatione.

titur, in primis respectu carnis, dum frequens ac multa sitis est, potissimum in principio coenae vel prandii, dum totus homo, praesertim in plantis aut palmis calet, quibus urina subrufa, pulsus celerior, vomitiones biliosae, febriles accessiones & plerumque ventriculi constitutio frigidior superueniant. Cum igitur his & aliis signis inclinationem ad jecoris inflammationem adesse colligimus, *victus ratio talis eligatur, quae sanguinis fervorem temperet ac eiusmodi praeternaturalem affectionem praecaveat.* Sint igitur *alimēta modicē aperiētia, incidētia, detergentia & quomodo refrigerantia.* Conveniunt ergo propter temperata alimenta vulgaria, quae facile coquantur & sine difficultate distribuuntur, *endivia lactuca, asparagus, spinachia, acetosa nasturtium aquaticum, & similes cum aceto & oleo dum in acetarij forma preparantur, aut cum pullis gallinarum aut columbarum elixantur.* Imò & citri vel limonum succus alimentis, in primis assatis carnibus aspersus, vel fructus integri una cum carne vi-

tulina vel gallinarum elixi in hoc casu maximè conveniunt. *Cremor Ptisanæ, pruna Damascena, brodia carni-um, cum ovis dissolutis, in presentia commendantur. Vinum sit tenue, nec admodum calefaciens, illiusque loco cerevisia eligatur probè depurata, nec admodum recens. Interdum seri caprini haustus vacuo stomacho maximè prodest, ut & emul-
sio seminis melonum cum aqua secundæ decoctionis hordei facta. Tem-
pore cœnæ vel prandii non fiat initiũ
à potu, ne fervidus calor intensior reddatur, etiamsi sitis urgeat, sed li-
quidioribus primum ac post aliis et-
iam alimentis præmissis, fame quo-
que non admodum urgente, potus appetitum aliquando cohibemus. Ex fructibus cõveniant *Amygdala, Pistacia, Passulæ minores: Melones* etiam saccharo conditæ suo tempo-
re conceduntur, ita tamen ut cum a-
liis cibis non misceantur, quod alias facilimè corrumpantur. Jeiuno sto-
macho conveniens est *Conserva Ro-
sarum**

sarum vitriolata, quantitate nucis
Castaneæ sumpta quotidie. Qui
confectionibus delectantur, illi quo-
tidie rotulas *confectionis diarrhodon*
Abbatis sine speciebus usurpent,
quæ conficiantur cum saccharo in
aqua rosarum dissoluto. Potissimum
verò necessarium est, ut anniversariæ
evacuaciones minimè negligantur,
quemadmodum suo loco dicemus.

Cæterum *iecoris obstructio* non
rarò etiam literatis imminet, iis scili-
cet, quibus adest ventriculus imbe-
cillior, difficultas quædam anhelitus,
lassitudo ac gravitas dextri hypoc-
chondrii, quibus feces chylosæ, sub-
tiles ac plurimæ, urinæ subtiles cru-
dæ ac paucæ, corporis extenuatio
sensim facta, color faciei minimè
floridus. His & similibus signis ex
parte tantum apparentibus victus
ratio diligens instituat, nimirum
vitentur *cibi crassi, viscidique*, ut sunt
carnes bubulæ, porcinae, pedes ani-
malium, eorumq; iecora, legumina
& alia huius generis. Reliquæ carnes

*De jecoris
obstructione
præca-
venda.*

cum *Faniculo, Pulegio, Satureia, Hys-*
sopo, Capparibus, porro & similibus a-
 liquantulum præparentur & condi-
 antur. *Panis* non penitus ex flore fa-
 rinæ sit, sed aliquid furfurum adhuc
 obtineat, & cū *axiso atq; faniculo* co-
 quatur, ut maiorem aperiendi & de-
 tergendi facultatē possideat. *Dulcia*
 cū alimētis permista vel aliās frequē-
 ter assumpta jecoris obstructionibus
 ansam præbent, cū hac ratione cibus
 nondū à ventriculo cōcoctus attra-
 hatur, ideoq; vitāda sunt iis, qui huic
 malo obnoxii. Quod de vinis quoq;
 crassis ac turbidis, quæ ppter levē e-
 bullitionē ab externo calore factam
 dulcia sunt meritò notari debet. Sit
 autē *patns modicè calefaciens & ape-*
riens, vinū sc. optimè depuratum in-
 ter vetus ac recens medium, cui *radix*
ces Benedicte, Helenij &c. infundan-
 tur: qui *cerevisia* assueti sunt, optimè
 depuram ac sufficienti lupulo con-
 fectam eligant, cui commodè quoq;
 radices prædictæ cum herba *Scolopē-*
dris immittuntur. Vacuo stomacho
 maxi-

maximè cōveniens est horis duabus
ante cibū *haustus brodij gallinarum,*
cū radicibus cichorij & pauxillo macis
cocti, si præmissa lenitiva evacuatio-
ne singulis diebus bis per octiduum
usurpetur. Illius loco plurimū quoq;
convenit *Sal absinthij* quantitate ℥i.
cum conserva fumaria vel radicū ci-
chorei conditarū atq; contusarū ℥i℞.
permistus, ita ut de hac mistura ieiu-
no stomacho quāritate nucis iuglan-
dis assumamus ac haustum *vini Ab-*
synthius, Cardui benedicti, vel Enulati
superaddamus. *Magisterium quoque*
tartari vitriolati, quantitate ℥℞. cum
brodio gallinæ sumptum (vel illius
loco spiritus salis gutt. vii) idem præ-
stare potest. Inprimis notandum hīc
temperatum corroborans iecoris, quod
conficitur ex passulis corinthiacis in
vino generoso ad formam pultis de-
coctis & per se taceum traiectis & ad
consistentiam Electuarii lento igne
inspissatis, cuius compositionem ha-
bet *Solinander in conf. medic. s. 3. conf.*
2. Plurimum quoquē, tam iucundi-

tate, quàm præstantia sua commendantur *amygdala amara* & *pistacia* si decorticentur, per noctem in vino malvatico macerentur & ieiuno stomacho numero x. frequenter assumantur. *Somnus* in his moderatus sit, quem *vigilia* longæ superent: *exercitia* corporis non negligantur, imprimis ante cibum; *alvus* quotidie promoveatur, correctis imminentibus obstructionibus per ea, quæ leniter solvunt, ut sunt *Syr. de Cichoreo cum Rhabarbaro*, *Rosatus solutivus*, *Manna in brodio gallinae dissoluta*, *decoctum prunorum Damascenorum*, ante cibum assumptum &c.

CAP. IV.

De robore organorum sensus atque motus conservando.

Cerebrum respectu principalium functionem ante consideravimus, consequens est ut videamus quomodo partes huic inservientes in constitutione sanâ conserventur. Quocirca monstrandum restat, *quomodo sensus & motus organa,*

na, potissimum in hoc vitæ genere ab externis iniuriis defendantur, In- *Oculis*
tium faciamus à visu, qui beneficio *prospicien-*
oculorum perficitur. Horum opera- *dum in*
tio sicut maximè necessaria est lite- *studiosis.*
ratis, ita nullibi magis & facilius,
quam in hoc vitæ genere labefacta-
tur. Eò igitur totis viribus allaboran-
dum, quò mediis convenientibus
eandem corroboremus & in statu
naturali cōservemus. Hinc primum
aër vitetur austrius, caliginosus, hu-
midus, crassus, qui teste *Hipp. 3. A-*
phor. 5. caliginem oculis obducere
statuitur. *Cibi præditi sint attenuato-*
ria facultate, minimè flatus generent
& vim siccandi possideant. Sit ergò
panis optimè fermentatus & fœnicu-
lo conditus, carnes sint facilis dige-
stionis & cum Euphrasia & fœnicu-
lo frequentissimè coquantur: loco
salis communis eiusmodi sale artifi-
ciali utamur.

R. Salis elect. ℥i.
Pulv. Euphrasia ℥ss.
Sem. fœniculi

H 7

Macis

Macis

Cinamomi an. ℞iſs.

Misce & usurpentur loco salis in mensa, & interdum cum ovo sorbili matutino tempore. Vitentur quæ facile sursum evaporant, & capitis fluxiones augent, imprimis in cœna, ut sunt *Raphanus*, *Sinapi Cæpe*, sicut & omnia *frixa in sartagine*, quæ laxatione superioris orificii ventriculi capitis fluxionibus ansam præbent. Jeiuno stomacho *cond. rad. feniculi*; *conf. Euphrasia*, quantitate ℞iſs. *semen feniculi masticatum*, eiusdemq; *balsamus pisi minoris* quantitate lumpus confert. Potus sit *vinum tenue* vel *cerevisia probè defecata*: crudum vinum per se, generosius per accidens caput replendo visum debilitat, qua de causa potatores aquæ apud *Alex. 2. probl. 5.* acutius aliis videre dicuntur. Convenientius *vinum tenue* redditur, ubi per additionem *feniculi*, *Euphrasia* & similium fit medicatum. Imprimis verò potus cum cœna desinat, cum visioni maximè noxium sit.

fit mox ante somnum bibere. *Somnus excedens* visionem hebetat, impuriore & segniores reddendo spiritus animales, cerebrumque cruditatibus replendo. *Vigilia moderata* conveniunt, in primis dum studiis inter locum obscurum & lucidissimum talem eligimus, qui medio modo sese habeat. *Lucubrationes moderatae* sint, nec statim à cibo suscipiantur mensis altioribus, ne admodum in faciem decumbere cogamur: *diurno tempore* pileis latioribus à claritate solis, nocturno vero candelabris umbraculis additis à splendore candelarum oculi defendantur. Potissimum vero notandum *evacuaciones cerebri* minime negligendas esse, propterea quòd in literatis, alias fluxionibus obnoxiiis, visus frequenter ob copiam peccantium humorum debilitari solet. Præmissis igitur in tali casu convenientibus evacuationibus debilitati visionis sequens experimentum à *Cardano* posteritati reli-

*De tuend.
sanit. lib. 4.
cap. 19.*

ctum

Etum commendamus, si scilicet syrupus iste quotidie ieiuno stomacho quantitate duorum vel trium cochlearium assumatur.

℞. *Ligni sancti vassati* ℥ j.

Cort. eiusdem ℥ iij.

Aq. ℥ x.

Mellis optimi ℥ ij.

Ruta

Cinamo: ana ℥ j.

Euphrag. chelid. ana ℥ i℞.

Sant. citrin. ℥ i℞.

fol. Sena orient. ℥ j.

Infunde, per 24. horas, bulliant ad consistentiam syrupi. Post colaturam secunda vice cum eadem quantitate aquæ & vini fiat infusio, decoq. ad tertias pro potu quotidiano, cibo convenienti minimè neglecto. Commendantur præterea *Myrobalani chebuli conditi* ieiuno stomacho frequenter usurpati, iuxta *Marsiliū Ficinum*. Stillatitius etiam *feniculi liquor*, omnis olei expers, oculis maximè convenit, si matutino tempore loco frigida aquæ pro extergendis

oculis,

oculorum sordibus usurpetur; imò
& *vinum tenue*, cui *faniculi herba*
per noctem infusa fuit, in hoc casu
convenit; at rubedine præsentē, vini
loco *rosarum aqua* substituitur.

Visionis operationem *auditus* *De auditu*
functio sequitur, maximè quoque li- *juvando,*
teratis necessaria, quam sæpius *tinni-*
tu, sibilo & difficultate lædi posse de-
prehendimus. Cum autem tale viti-
um cerebri repletionibus & crudis
humiditatibus & flatulentis evapo-
rationibus originem suam debeat,
idcirco *prædicta victus ratio* repeta-
tur, & pro localibus ac specificis me-
dicamentis subsequentiæ notentur.
Nimirum *præmissâ capitis evacua-*
tione frequenter matutino tempore
per infundibulum *vapor vini* recipi-
atur in aurem, in quo primò *radix*
Hellebori albi, Asari, herba Origani
cum pauxillo Myrrha & Olibani, ali-
quandiu decoquantur. Interdum
prædicto decocto *Spongia nova* re-
pleatur & auribus applicetur, quibus
rursus detersis, *bombacem aliquot*
guttis.

guttis olei faxiculi repleas, eumq; cav-
 vitati auriū exteriori immittas. Hæc
 & similia cū fructu applicantur, præ-
 missis capitis evacuationibus, & , si
 necessū est, diſſionibus per scarifica-
 tiones aut visicatoria emplastra factis.

*De edora-
 tu juvenan-
 do.* Porro minus periculosum, fædum
 tamen esse videtur dum *Nares Cory-
 za* frequenter afficiuntur, ubi primò
 capitis evacuatione per convenien-
 tes pilulas opus est, quo facto usur-
 pantur illa, quæ destillationem cru-
 dam promovent, ubi præter cætera
 domesticum est remedium *nigella
 semen, aceto maceratum*, rursus exic-
 catum ac postea nodulo compre-
 hensum, eiusdemq; vaporoso odore
 per nares frequenter attracto. Plura
 de catarrhorum præcautione cap. 5.
 sequuntur.

*De præser-
 vatione o-
 ris.* *Oris* tandem puritas non tantum
 gustatus ac loquelæ gratiâ, sed etiam
 propter conversationem cum aliis
 diligenter conservanda est, quam ob
 causam vitanda omnia ea, quæ noxi-
 am fœtidam oris cōstitutionem pro-
 du-

ducunt. Quocirca matutino tempore post somnum, tum etiam post cibum os *aqua frigida* diligenter eluatur, quæ redditur accommodatior, si *quarta pars aceti* adjiciatur. Vel fiat decoctum ex *rosis rubris* exiccatis, unâ cum *floribus malva arborescentis*, quod instar collutionis frequenter usurpetur. Imò et *mentha in aceto* & *aqua decocta* conveniens est in hoc casu.

Quod si *gingivarum* caro propter mollitiem & putredinem ad sanguinolentiam pronâ videatur, sequenti decocto frequenter os abluatur.

Contra
gingiva-
rum pu-
tredinem.

℞ *Plantag.*

Polygon.

Rosar. rub. an. Mjß.

Balaüstior. Mß.

Aluminis usti ℞j. f. decoct.

in ℞. q. aq. ad tertias, co-
lentur ℞viij.

Quo facto *gingivæ* per sequens linimentum inungantur: recipe *mellis rosati* ℞j. *Nucis mosch. tenuissimè pulverisata* ℞jß. misce. Dentes etiâ atq; *gingivas* nō tantū purificat, dealbat, à
con-

concretionem tartari præservat, sed simul quoque bonum oris halitum conciliat sequens pulvis, pro dentifricio singulis diebus usurpatus ieiuno stomacho;

℞ Radicum Ireos florent. ℥i℥.
 lap. pumicis prepar. ℥ij.
 Ossis sepie
 Mand. lucij ana ℥℥.
 Corn. cer. usti prep.
 Corall. rub. prep.
 Marg. prep. ana ℥ij.
 Misce f. pulvis;

qui fit iucundior, ubi granis duobus *Ambra & Moschus* adduntur. Inter simplicia in tali casu prædicta possunt usurpari, quibus adduntur pulvis *Roris marini, mentherasuræ eboris & similes*. Quod si gustatus ob imbecillitatem ventriculi, vel pituitæ, vel bilis suffusione deperdatur, præmissis evacuationibus appropriatis de subsequenti electuario *Nucis iuglandis* quantitate frequenter assume ieiuno stomacho:

℞ Sa-

Rx Sacchar. rosacei
Diacydon. ana ℥i℔.
Corall. rub. præp. ℥ij.
Syr. de mentha q. s.
f. elect. molle.

Ultimò nobis superest ut videamus, qua ratione robur articulorum conservari possit, propterea quod fluxiones podagrica præ reliquis huic etiam vitæ generi frequenter accidant. *De articulis corroborandis & podagricis fluxionibus præcavendis.*
Causam sine longiori indagatione colligit is facilè, penes quem in confesso est, primam arthritidis originem à cruditate concoctionem provenire: at nullibi magis, tam propter vitam sedentariam, quàm quod à visceribus nutritionis calor natus ob frequentes meditationes aliò revoce- tur vis concoquens debilitatur, quàm apud literatos. Accedit victus ratio plenior, in primis vini tartarei, vel etiam plurimum penetrantis ulus frequentior, quorum istud serositates acres sanguinis auget, hoc autem easdem ad articulos longissimè dirigit, in quibus eò citius talis fluxio recipitur,

tur, quò magis vel à *paterna proprietate* vel aliàs etiam *imbecillitas* ad recipiendum adest.

Primum igitur eò respiciendum, ut vitentur omnia illa quæ cruditates augere, serososq; tartareos humores generare possunt, ideoq; citò vetriculo, sicut & reliquis concoctionû instrumentis succurrendum erit iuxta præcepta cap. 7. & sequent. In primis *temperantia*, quæ voluptates veneris & gulæ moderatur, plurimum hîc præstat, cum *illius* ratione calor nativus resolutione, contrà *huius* respectu suffocatione deperdatur. Imo & *superflua* quæ propter imbecillitatem digestionis colliguntur, per convenientes annuas atq; stas evacuationes, juxta præcepta cap. 8. & sequ. auferantur, antequâ peccans materia effervescat & ad articulos transmittatur. His ita consideratis *antecedentis causa* respectu minimè negligenda est *capitis & articulorum constitutio*, quâ ob causam non tantùm vitanda sunt illa, quæ debilitatem introducere possunt, sed maximè quoq; sollicitè esse

esse cogimur de capitis & articularū
corroboratione. Caput robur post usū
evacuacionis univ̄salis firmatur, dū
cōtinuo pileolus eiusmodi gestatur:

℞ Hor. Maiorana, Roris marini, fl.
Lavendule, Betonica, Salvia, Rosarū
rub. ana M̄ss. Nucis Mosch. Caryoph.
Macis ana ℥ij. Thuris, Ligni Aloës a-
na ℥j. leviter contusa misceantur, & cū
bombace, fiat pileolus ex syndone. Suf-
fumigiū tale fiat. ℞ Benzoi, Styracis
cal. Nigella, Masticis an. ℥ss. succini ℥ij
m. f. pulvis grossus, carbonibus insper-
gendus. Naribus ēt frequenter Balsa-
mus Maiorana, Roris marini vel oleū
nucis Moschata inungatur, quātitate
pisi maioris. Articularū ratione Pauli
nostri consiliū approbamus, si sc. ho-
mo, qui dispositum se videt ad hunc
miserabilē affectum, articulos quoti-
diē bis ante prandiū & cœnā sale be-
nè trito cū oleo inungat, cū oleo inq̄,
q̄ eo cōvenientius redditur, si primū
aliquoties cū florib. liliorū convall. in-
fundatur. Imo & vinū adstringēs lo-
tionis vice debiliorib. articulis frequē-
ter adhibitū eosdē plurimū corrobo-

rat. Nec negligendum est *balneum*,
quod post præmissas evacuationes
totius pro corroboratione articulo-
rum hoc modo fieri potest.

℞ *fol. Hyrthi*
Plantaginis
Verbasci
Origani
Calamenthi
Salvia ana Mj.
℞. Rorismarini
Balaustior ana Mj.
Bacc. Juniperi ℥ij.
Aluminis ℥j℞.

Bulliant omnia in ℥.q. aq. pro bal-
neo pedum & articulorum.

C A P. V.

*De preservatione pectoris & pulmo-
num ubi potissimum de catarrhis
phthisia ac difficilem respi-
rationem produ-
centibus.*

UT cerebrum cooperantibus or-
ganis sensuū animales functio-
nes

nes perficit; ita *cor vitalis functionis organum*, tum demum toti benè prospicit, quando *pectus & pulmones* tanquam partes eidem inservientes optimè valent. Etsi verò prædictæ partes variis causis p. n. affici possint, frequenter tamen in statu s. n. potissimum apud literatos *de fluxionibus catarrhosis* læduntur, qua de causa non rarò *pulmonis exulceratio, phthisis, tussis & respirationis difficultas* subsequuntur.

Hinc igitur in præsentia non in- *De catarrhis præ-*
commodè *de catarrhis ad pectus & pulmones* frequenter descendentibus *servandis.*
agendum. Horum origo dependet à *frustratâ alteratione cerebri*, quam ob causam primo respiciendum est ad *partem mittentem*, scilicet ad cerebrum, deinde ad *partem recipientem* nimirum ad pectus & pulmones. Sit ergò diæta conveniens, quæ generationi fluxionum cerebri resistat. *Aër ambiens* temperatus sit, *nec nimium calidus* qui humiditates cerebri dissolvendo, *nec nimium frigidus*, qui

consuetam digestionem impediendo, catarrhos auget; in primis *austri- nus & borealis* vitentur. *Alimēta* sint facilis concoctionis, plus nutrimenti quā excrementi possideant, & parcā manu concedantur, cū nihil cōuenientius catarrhosis, quā *ieiuniū*, nihil magis noxiū quā *ciborū exuperātia*, quā de causā *Socrates* apud *Platonē* tempore *Homeri*, quā simplici victu uteretur, catarrhū ignotum fuisse testatur. Fugienda igitur sunt, quæ *cerebrū replent* evaporatione sursū cruditates movendo, *Raphanus videl. Cape, Sinapi, Allia*; quæ *difficulter coquuntur & pituitam cumulant*, carnes videlicet *vetustę*, pisces *palustres*, legumina *difficilioris coctionis*, quæ *ventriculū & presertim orificiū eius sinistrum laxant*, ut sunt omnia *frixa vel pinguia*. *Cæna* respectu *prandiū* parca sit, & longè *somnū* præcedat, quā ratione *novæ destillationis materia* non tantū *cerebro* subtrahitur, sed simul etiam id, quod in *cerebro cruditatis superest* melius *nocturno tempore caloris*

An cæna
debeat esse
parcior
prandio
v. Merc.
lib. 1. pr.
cap. 27.

loris per somnum collectione facta
digeritur. Post cibum ad reprimendas
evaporationes & pro vetriculo clau-
dendo bolum Diacydonij simplicis vel
conserva rosarum antiq. convenit.
Qui pulvere stomachali delectan-
tur talem sibi conficiant:

℞ Coriandr. præp. ℥j.

Masticis

Cinam. el.

Santal. alb. ana ℥ij.

Sacch. ad pondus omnium f.

Pulvis sumatur quant. ℥ss.

Post cibum cum pane tostato
vino generoso parum asperso.

Potus sit talis, qualem præcedenti
capite præscripsimus, qui convenien-
tior redditur, ubi per radices helenij
pectori maximè dicatas & concocti-
onem adiuvantes medicatus reddi-
tur. Somnus tribus horis à cibo fiat,
sitq; moderatus, qui ppter nativi ca-
loris collectionē cruditates destilla-
tionū alterare potest. Hoc eò melius
natura præstabit, cū eandē adiuvabi-
mus, exhalationes à visceribus conco-
ctionis impediēdo & cerebrū appropri-

atis exiccantibus corroborando: nimirum ubi mox ante somnū particulā de subsequentibus morsulis assumemus; ℞ *Nucis mosch.*

Olibani elect. ana ℥j.

Masticis

Pulv. liquiritie ana ℥ij.

Corn. c. usti præp. ℥j.

Coriand. præp. ℥i℞.

Conserv. rosar. antiq. ℥vi.

Sacch. ℥viij. in aqua

*rosar. dissolut. fiat confectio
in morsulis.*

Qui pillulis uti possunt, ij frequenter ante somnum ℥℞. pillulorum de succino deglutiant, quorum compositio talis est;

℞ *Succini albi*

Masticis elect. ana ℥ij.

Aloës rosate ℥v.

Agarici troch. ℥i℞.

Arist. rotund. ℥℞.

Ol. fenicul. gutt. v.

Nucis mosch. per express. ℥℞

cum syr. de beton. f. pill. ex ℥j.

num. xxx.

Cor

Corporis exercitia non negligantur, imprimis ante cibum; otiosos enim fluxionibus & catarrhis obnoxios esse præter experientiam inde constat, quod vituperium esset apud Persas iuxta Xenephontem, cum aliquis expueret, propterea quod inde colligerent, cum in otio vivere, cibisque repleti. Balneum calidius resolvens, quòd caput citò repleat, inimicum est, cuius loco lixivium capitis moderatè calidum singulis mensibus semel atque iterum, imprimis lunâ decrescente, tale concedi potest.

℞ Rad. Asari.

fol. betonica

Serpilli

Salvia

Rorismarini

fl. Lavendula ana Mj.

Caryophyll.

Nucis mosch.

Rad. ireos

Thuris ana ℥ij.

fol. sen. ℥ss.

Agarici ℥ij.

ZZ.

*Anisiana ℥i.**fol. lauri p. i.*

Cum lixivio ex cinere vitium comparato, fiat lavacrum capitis. *Anima commotiones, & imprimis mentis operationes* sint moderatæ, qua de causa studia hîc maximè ordinata requiruntur, imprimis nocent lucubrationes post cibû & maximè dū proni tabulis admodû innitimur. Hoc modo frustratam alterationē cerebri, catarrhorû originē, præcavemus, p̄missis tamen iis, q̄ ad superfluorû evacuationē pertinet: Superest ut videamus etiã quomodo pars recipiens, pectus sc. & pulmones, corroborari possint.

De corroboracione pectoris & pulmonis.

Dum igitur iusto modo causæ antecedenti p̄spectum fuerit, necessariû erit, ut ea non negligamus, quæ partē affectam respiciunt. Si igitur *tussis ob asperitatē arteriæ vocalis & meatuû pulmonum* adest, adhibeantur illa, quæ leniendi facultatē obtinent, ut sunt *bordei cremor, succus amygdalarû dulcium, syrupus violaceus, succus gly-*

*glycerryza, syrupus iujubinus, rotula
confectionis diaireos simplicis & simi-
lia, quæ temperata sunt & acrimoni-
am destillationum alterant.*

Verùm ubi præter asperitatē adesse
ē collectæ materię crassities & visci-
ditas, cuius respectu nō tantū tussien-
di conatus, sed simul quoq; respiratio-
nis difficultas oritur ad ea confugien-
dam, q̄ vim detergendi & incidendi
simul possidēt, ut *uva passa, ficus, rad.
Ireos, beleny marrubiū albū, hyssopus,
thymus, scylla &* huius generis plura,
ex quibus cōvenientia domestica re-
media cōficiuntur, ut sunt *passula mi-
nores cū incenso spiritu vini preparata
& sacch. asperse*, quod etiam cum fi-
cibus fieri potest, *syrupus hyssopi, mel
scylliticum & inprimis oxymel pecto-
rale*, quod crato plurimum in dy-
spnæa commendat.

R. Rad. Ireos incisa. ℥j.

Agarici albissimi ℥x.

Her. Hyssopi

Origan.

Marrubij albi

Puleg.

Ve-

*Veronica**Scabiosa**Card. bened. ana Mj.**Zz. ℥ij.*

*Decoque in s. q. aceti affusâ ter-
tiâ parte aquæ & adde mel-
lis purissimi q. s. pro jucundâ
dulcedine: colatura coqua-
tur ad consistentiam syru-
pi, cuius cochlear frequen-
ter assumatur.*

Plurimum hîc quoquè præstat
Loch. sanum & expertum dimidii
cochl. quantitate frequenter lam-
bendo sumptum, cum potenter in-
cidat & detergat. Nec omnittendum
est *domesticum istud remedium*, pue-
ris etiam non inconueniens, dum in
tussi ac difficultate pectoris à crassis
& pituitosis obstruentibus humori-
bus proveniente *raphani radices* in-
cidimus, easdemq; *saccharo candie*
albo, strato super stratum factò, asper-
gimus atque in patina superaddito
pondere quodam per noctem one-
ramus, ac succum inde collectum
fre-

frequenter exhibemus. Qui *sublingualibus* delectantur, ex officinis sibi comparent *pillulas bechicas nigras*, earumq; duas vel tres sub lingua teneant, donec sensim liquefiant, habent enim propter basin compositionis, quam *glycyrrhiza*, eiusq; *sucus* constituit, vim leniendi & detergendi. *Zingiber* etiam in India conditum, ut & *radices helenij conditæ* jeiuno stomacho frequenter in tali casu cum fructu sumuntur.

Tandem cum procedente tempore propter fluxionum acrimonium *pulmonum exulceratio* timenda sit, quæ non solum cum *tussi, difficili- que respiratione*, verum etiam totius *corporis absorptione vel tabe* coniungitur, ideo præterea, quæ hætenus proposuimus, specifica quædam subiicienda sunt. Quod priusquam fiat notandum, *cõsumptionem* istam corporis, quam *phthisim* dicimus, satis periculosam esse, cum originem suam exulcerationi pulmonum debeat: ut autem effectus non tollitur,

Quomodo
exaltera-
tio pul-
monum
preservã-
da sit.

nisi causa primùm auferatur: ita tabes
 eiusmodi difficulter curatur, ppter
 ea quod pulmonum consolidatio &
 purificatio multū difficultatis inclu-
 dat. Cùm autem diuturnus morbus
 sit *phthisis*, in qua sepius ope victus &
 medicamētorum per multos annos
 vita protrahitur, idcirco notandum
 omnia eò esse dirigēda, quò post an-
 ecedentia, quæ destillationes respi-
 ciunt, *expectoratio* promoveatur, *pu-
 rulenta materia* detergatur, *pulmonū
 exulceratio* purificetur & consolidetur.
 Sit ergò *victus* ratio talis, qualem su-
 pra contra destillationes præscripsi-
 mus. Inprimis hîc *ptisana* vel *cremor
 hordei*, convenit: *pisces* item *saxatiles*,
eorumq; *brodia* temperatè *salsa* sine a-
 romatibus; *cancrorum cauda* in lacte
 maceratæ post levem coctionem &
 postea cum aqua & butyro sufficien-
 ter elixæ; *oryza* cum brodio gallinæ
 cocta; *brodia cerevisiæ* cum vitellis o-
 vorum præparata, brodia cōtusarum
 carnium, *lac recens coctum* & cum vi-
 tellis ovorum præparatum, imò *lac*
re-

recens multum, in primis caprinum.
& humanum phthificis convenien-
tissimum est, vel per se solum, vel
cum pauxillo sacchari (ne citò coa-
guletur in ventriculo) sine cibis aliis
sumptum. Hęc enim & similis victus
ratio nō tantum ratione causę ante-
cedentis cōvenit, sed atrophię quoq;
resistit, cum facilius talia medicamē-
ta concoquantur. Potus sit aqua hor-
dei cum passulis minoribus & radice
glycyrrhyzæ confecta vel aqua cum
parte quadam ligni Sarsasfras deco-
cta; interdum vinum concedatur te-
nuius, cui per noctem passulae minores
infundantur: vinum emulatū conve-
niens quoq; iudicamus; cum heleniū
ad lentos & crassos thoracis humo-
res educendos accōmodatum sit. Si
verò propter calorem hecticū sitis ur-
get, interdum emulsiones amygdala-
rum dulcium cum semine papaveris
& hordei decocto factę propinentur.
Quo ad medicamentorum domesti-
corum usum diligenter illa continu-
anda sunt, quę supra proposuimus.

tussim & expectorationem adiu-
vantia. Commendatur hic inter
cætera *Loch. sanum & expertum*,
quantitate ℥℥. cum aliquot cochl. in-
sculi gallinæ, in quo primum hor-
deum excorticatum aliquandiu co-
ctum fuit, permistum, & sorbendo
quotidiè jeiuno stomacho sum-
ptum. Huic succedunt, quæ pulmo-
num exulcerationem non tantum pu-
rificant, sed simul quoq; consolidant
& ab ulteriori corruptione præservant,
ut sunt syrupus iuiubinus, vel glycer-
rhyzæ, vel violarum, cum guttis ali-
quot Balsami sulphuris Terebinthina-
ti mistus & frequenter cochlearis
quantitate lambendo usurpatus:
Saccharum rosaceum, seu conserva
rosarum, de cuius usu vidè *Probl.*
med. decad. 4. q. 9. ubi notandum ex
ipso saccharo rosaceo domesticum
remedium phthificis accommoda-
tum fieri posse, si pullum exentera-
tum sumamus, eumque saccharo ro-
saceo impleamus, lento igne cooper-
ta olla coquamus, & decoctum ex-
pul-

pullo cum saccharo rosaceo contuso
quotidiè plenioris haustus quanti-
tate sorbendo bibamus, quo reme-
dio Monacham phthificam Romæ *Lib. 16.*
restitutam esse *Forestus refert. Sub. obs. 58.*
phur etiam optimè per sublimatio-
nem purificatum (in officinis *flores*
sulphuris vocant) specificum remedi-
um in hoc casu constituit, cum *sac-*
charo cand. æquali pondere permi-
stum ac drachmæ dimidiæ quantita-
te, vel cum ovo sorbili, vel syrupo
quodam pectorali, ieiuno stomacho
frequenter assumptum. Præter cæte-
ra maximè quoq; *pulmo vulpis* com-
mendatur, ex quo inter alia medica-
menta in officinis *Loboch.* præpara-
tur, quod lambendo sumitur, pro ab-
sterfione & consolidatione pectoris
& pulmonis in tabe. Si verò *catar-*
rhus calidus ac tenuis concurrat,
quemadmodum frequenter accide-
re videmus, ea in promptu sint, quæ
tenuitatem sistunt atque acrimoni-
am corrigunt, ut sunt *Loch. de papa-*
vere, *syrupus papaveris erratici*, de

quibus quantitas cochlearis dimidii.
frequenter bibatur: in primis conve-
niunt eiusmodi rotulae sublinguales:

℞ Sem. papav. albi ℥j

Gum. tragacanth.

Arabici

Amyli ana ℥ss.

Sem. melonum excort.

portulaca ana ℥ij.

Corall. rub. prep.

succi glycerrhyze ana ℥ss.

Sacch. penidior.

rosat. tabulat. ana ℥j.

f. trochisci cum syr. de
papavere simpl.

Tandem ubi mediocriter à febre
& exurente calore liberatus esse vide-
tur is, qui tabe consumitur, pro re-
stitutione virium eiusmodi morsu-
li conficiantur:

℞ Amygd. dulci. excort. ℥ij.

pinear. pistacior. mund. an. ℥ss.

sper. diatrag. frig.

Diapeni d. ana ℥j.

Succi liquiritiae ℥ss.

Sacch. in aq. tussilag.

dissol-

De tuenda sanit. studios. 183

dissolut. ℞j. f. confectio
in morsulis.

De quibus ℥℞. sumatur hora una
ante cibum super bibendo brodium
carnis. Insigne est etiam experimen-
tum Cardani, quod proponitur in
consil. de difficili respiratione, cuius
successum in his quoq; regionibus
confirmatum fuisse scimus, quum
scilicet in assumptione corporis de-
stillatum sanguinis porcini usurpatur,
quod hoc modo fieri potest.

℞ sang. porci unius anni recen-
ter mactati.

℞ iij.

fol. tussilag.

Scabiosa ana Mij.

con. rosar.

Borrag. ana ℥i℞.

Aq. tussilag. ℥xv.

M. destilletur per balneum:

Destillatum hoc dulcoretur conf.
manus Christi. q. ℞. pro suavi dulcedi-
ne, cuius usus quotidianus sit

℥ij. ieiuno stoma-
cho,

C A P.

CAP. VI.

De cruditate præcavenda & stomacho corroborando.

Tertium locum inter partes principes iccori tribuimus, cui stomachus ac partes vicinæ serviunt, materiam beneficio primæ coctionis ita præparando, ut ad sanguinis confectionem eò aptior sit, cum igitur vitium primæ concoctionis, iuxta communem assertionem, in secunda non corrigatur, cumque *Celso teste*, literati & qui studiis operam navant, præ reliquis vitæ generibus, imbecillos ventriculos habeant, & vix levissimos cibos conficiant, idcirco meritò de cruditate primæ coctionis præcavenda & stomacho corroborando consequenter tractandum est.

*Quomodo
cruditas
præcaven-
da.*

Quocirca ad cruditatem præcavendam potissimum respiciendum est ad diætæ regimen, qua de causa talia alimenta sunt eligenda, quæ facillimè digeruntur & parum excremen-

mentitiorum humorum generant, quocirca fugiendi sunt cibi duri, viscidi, crudi, frigidi multiq; partibus excrementitiis abundantes. Electis *Alimenta* alimentis iuxta qualitatem, diligentissimè quantitas etiam observanda est, quam ob causam huc pertinet communis regula, *cibis non repleri, nec fame torqueri* cuiuslibet ventriculi constitutioni convenire. Dum enim cibus copia sua facultatem coquentem superat, nihil obstat, quin convenientissimum alimentum nature satis inimicum reddi possit, cum quælibet agendi facultas conveniens & proportionatum suum obiectum requirat. Nec *ordo ciborum* negligendus est, propterea quod coctionem adiuvet, dum solidioribus laxantia vel humidiora præmittimus. *Tempus* quoquè cibus assumendis conveniens observetur, illud scilicet, quo cibum priorem digestum atq; concoctum esse scimus, cum aliàs necessariò concoctionis læsio suboriatur. In primis *ciborum varietas* ableganda

V. quest.
annexam
in tract. de
scorbuto.

Vid. qua-
stionem a-
pud Sen-
nert. lib. 4.
Instit. par.
2. cap. 4.

da videtur, cum *Philosopho teste*, ven-
triculum turbet & chylum inæqua-
lem progeneret: *illa scilicet varietas*
ciborum, ubi cum carnibus animalium
pisces, cum piscibus fructus, cum
fructibus crudis cocta alimenta di-
versorum generum, aliaq; heteroge-
nea miscemus, & nihil non excogi-
tamus, quo variis esculentis gulæ
blandiamur. Quò enim homogenea
magis sunt alimenta, eò citius à calo-
re nativo coquuntur, alterantur &
in chyli substantiam similimam con-
vertuntur: *contra*, dum ea, quæ diffi-
cilis coctionis sunt cum aliis, quæ fa-
cilimè digeruntur, uno eodemque
tempore miscentur, fieri non potest,
quin cruditas hinc oriatur.

Potulentis.

Porro non tantum Esculentis sed
etiam Potulentis non rarò ventricu-
lus læditur, ubi *Cardanus & Marssi-*
lius literatis potum concedunt par-
cissimum, fortè quod hoc vitæ ge-
nus aliàs fluxionibus obnoxium sit,
ac propter sedentariam vivendi ra-
tionem de humidiori substantia cor-
poris

poris minus aliis resolvat. Sit quan-
titas cuiusque naturæ conveniens, &
sicuti cibus famem, ita potus sitim
expectet. Aviditatem utriusque su-
peresse debere post mensam statuit
Marsilius, fastidium & saturitatem,
repletionem videlicet, brutis potius
quàm homini convenientem, pro-
cul ablegando. Nihil de noxis ebric-
tatis hîc addimus, cum satis ista pate-
ant ex iis, quæ cap. 1. de cerebro cor-
roborando proposuimus. Verùm
præter hanc esculentorum & potu-
lentorum observationem reliquæ res
non naturales dictæ non parum huc
quoq; faciunt; nimirum ut *somnosus* & *somnus*
vigilia moderatæ sint, cum *istius* ex- & *vigilia.*
cessus cruditates augeat, ac corpus
eiusq; facultates omnes stupefaciat,
adeoq; crudis humoribus colligendis
ansam præbeat; *harum* immoderatio
calorem nativum resolvit, ac tandem ex
accidenti ventriculû frigefacit, ut pa-
tet lib. 1. c. 9. Cæterum cum nulla co- *Separatio*
ctio fiat feliciter, nisi quod heteroge- *homoge-*
neû est, optimè secernatur, ideò con- *neorum.*
suetæ

*Exercitia
corporis à
cibo.*

suetæ alvi dejectiones diligēter promoteantur & si opus est arte iuventur, iuxta doctrinam lib. 1. cap. 7. propositam. A cibo corporis balnea & exercitia, sicut etiam animi labores, studia videlicet seria, fugienda sunt: ut enim *illa* cruditatis, imperfectæ concoctionis, scabiei, plurimorumque morborum inde proveniētium causæ sunt, ita *lucubrationes post cibum* & inprimis nocturnæ cerebro & ingenio plurimum obsunt, ut supra diximus.

*Exercitia
animi.*

*Corroborantia
stomachum.*

His ita observatis, quæ ad cruditatem præcavendam faciunt, minimè negligenda sunt illa, quæ stomachum quoq; corroborant, cum frequenter apud literatos concoctionis cruditas ab imbecillitate stomachi suam originem habeat. Talis imbecillitas maximâ ex parte suam originem habet à *debilitate calore & illuvie crudorum humorum*. Hinc alimenta convenientia rectè per aromata, herbas & semina condiuntur, quæ seliguntur ex iis, quæ
sto-

Stomachica dici solent. Conveniunt igitur *alimenta cinnamomo, Nuce Moschata, mace, galanga & similibus* moderatè condita; quò etiam pertinet *Crocus, Zingiber, Caryophyllum, Piper, Anisum feniculum, &c.*

Quod si *viscidi, frigidiq₃ humores* *Contra*
tunicas ventriculi infarciant, duabus *viscidos,*
horis ante cibum syrupus de mentha, *frigidos*
de betonica, vel de absynthio, quanti- *humores*
tate trium cochlearium sumitur: vi- *ventriculi*
num absynthij, Salvia, Betonica simi- *tunicis in-*
lisq₃ facultatis frequenter bibitur, & *farctos.*
levis purgatio per *Aloën purificatam*
in mense instituitur, assumendo tri-
bus horis ante cibum *pillularum A-*
leophanginarum ℥jß. vel alia lenien-
tia medicamenta inferius cap. 10. e-
numeranda.

Si verò *reliquiis bilis* *ventriculus* *Contra bi-*
æstuet atque cibos aversetur, adhibe- *lis reliqui-*
antur illa, quæ bilem obtundunt, ci- *as.*
bi fastidia discutiant, dissolutumque
ventriculi robur adstringunt, ut sunt
malum citrium, malum punicum aci-
dum, Cydonium, Ribes, Oxyacantha,

conserva rosarum cum spiritibus vi-
trioli temperata, oliva immatura con-
dita, & huius generis plura, quam ob
causam huc pertinet syrupus myrti-
nus, acetositas citri, & miva cydo-
niorum, quorum quodlibet duobus
vel tribus cochlearibus, ante cibum
sumitur; myrobalani conditi, nuce
juglandes cōdita, fructus berberorum,
de Ribes, & alia huius generis dum
saccharo temperatè condiuntur. In-
ter herbas *Acetosa* maximè cōmen-
datur in hoc respectu, præsertim ubi
cum pullis gallinarum coquitur æ-
stivo tempore & iis exhibetur, qui-
bus stomachus æstuat.

Contra
evapora-
tiones ad
caput.

Post cibum optimè conveniunt
illa, quæ vapores ad caput exhalan-
tes impediunt & ventriculum robo-
rant, ut sunt *Coriandri semen*, *Nux*
moscbata, *Mastix*, *Diacydonium cum*
speciebus, *Cydonia condita*, *Conserva*
rosarum antiqua cum Corallio rubro
permixta, &c. ex quibus & similibus
varia medicamentorum genera cō-
poni possunt. v.g. qui morsulis dele-

Etan-

Etantur, post cibum de sequentibus
portionem quantitate ℥ij. assumant

℞ Coriand. præp. ℥ß.

Diacydon. simpl. ℥vi.

Mastiches. elect.

Nucis mosch. ana ℥ß.

omnia incidantur grosso modo &
cum saccharo in aq. rosar. soluto
℥viij.

f. confectio in morsulis:

Pulvis stomachalis cum tosto pa-
ne & vino generoso quantitate co-
chlearis dimidii talis usurpari potest:

℞ Coriand. præp. ℥ß.

Corall. rub. præp.

Cinam.

Galangia ana ℥iß.

Cor. c. usti præp. ℥iij.

Masticis elect. ℥ß.

Sem. feniculi

Anisi ana ℥i.

Sacch. ad pondus omnium
f. pulvis grossus.

℞ (℞)

CAP. VII.

De obstructione lienis & coagulatione calculi præservanda.

*Necessitas
vesicula
fellea.*

Plautus in

Sicut *Stomachus* cum suis partibus adiuvantibus *Jecori* servit materiam præparando, sic aliæ partes eidem ministrant, id quod heterogeneum est avertendo. Hinc patet ad sanguificationis operationem absolutam, officium *Vesicula fellea* cum suis mentibus *cholodochis*, quòd biliosum excrementum attrahat ac secernat, *Lienis*, quòd melancholicam chyli cruditatem à sanguificatione *iecoris* avertat, & *Renum ac Vesicæ*, quod horum beneficio serosa superfluitas excernatur, summo perè necessarium esse. De his igitur consequenter agendum, omissis iis, quæ ad vesiculam felleam pertinent, cum eadem ferè, quæ de *iecoris* obstructione propoluimus, eidem adhiberi queant, initio facto de *lienis* obstructione præcavendâ. Quemadmodum verò *Plautinus Palinurus* ser-

servus hero suo de lienis obstructione & inflatione conquerenti respondet, *ambula id lieni optimum est*, ita manifestum est, literatorum viæ genus huic affectioni frequenter obnoxium esse, propterea quod præter studiorum continuationem convenientibus exercitiis literati ut plurimum destituantur. Hanc lienis obstructionem, inflationem, & procedente tempore, præsertim in iis, quibus parentum ratione debilitas quædam specifica hereditaria coniungitur, *Scorbuticam inflectionem* præcavemus, iuxta subsequentes regulas. *Aër* videlicet eligatur, qui calidus, siccus, & substantiæ ratione purus sit: eo ipso enim spiritus in corpore corroboratur ac omnes concoctiones ac digestiones nobiliores redduntur. *Esculentæ* facultatem extenuandi, incidendi, & detergendi possideant, facile coquantur & leviter adstringant, quo ipso viscerum robur conservatur. Sit ergo *panis* optimè fermentatus, aniso, sceniculo, &

concoctione
Aër. 2.

*Præservatio obstru-
 ctionis &
 inflatio is
 Lienis.*

Aër quilibet

Esculentæ

cumino conditus, non penitus recens, nec etiam inveteratus. *Carnes* eligantur, quæ citius digeruntur, quarum præparatio per elixationem cum *limonibus* appetitus excitandi & viscerum corroborandi causa, interdum cum *rad. raphani sylvestris*, & similibus attenuandi, incidendi, detergendique gratiâ fieri potest, quo fine cum assatis carnibus commodè intinctus ex *cochlearia*, *nastrutio*, *sinapi*, *capparibus* aceto madefactis, & similes apponuntur.

Potulenta

Potus quoque fit attenuans, incidens & abstergens, ideoque vinorum, aquarum, cerevisiarum electio vel saltem correctio hinc instituenda est. *Correctio* dico, quæ fieri potest per additionem radicum, herbarum & aromatum convenientium, quibus potulentis non tantum sapor iucundus, sed etiam qualitas conveniens conciliatur, ubi præ reliquis *Scolopendrium* commendatur. Quo ad cætera fo-

minus ac vigilia moderatæ continu-
entur, ne vel excessu vel defectu con-
coctiones inde lædantur, in primisq,
consuetæ evacuationes promovean-
tur, quemadmodum hæc omnia plu-
ribus proponuntur à nobis in *Exerc.*
de Scorbuto, cuius origo à lienis ob-
structione & infectione dependet.

Quo ad œconomica medicamen-
ta, post evacuationes lenes suo tem-
pore susceptas, convenientia sunt,
quæ resolvendo & modicè calefaci-
endo singulari proprietate lienis fun-
ctionem adiuvant, ut sunt *conserva*
fumaria, quantitate ℥ij. cum sale pro-
prio vel sale *Abynthij* quantitate ℥ij.
permista, & ieiuno stomacho instar
nucis iuglandis frequenter usurpata,
haustusque vini scolopendrii super-
addito. *Oxymeletiam Squilliticum*,
cochlearis quantitate frequenter ie-
iuno & vacuo stomacho sumptum,
durities & collectiones lienis resolvit
& obstructions optimè præcavet.

Verùm præter hæc & similia Sple-
netica dantur adhuc alia moderatè

Somnus
& vigilia

Evacua-
tiones con-
suetæ.

Medica-
menta do-
mestica in
lienis ob-
structione
præcaven-
dâ.

frigida & humida, quæ melancholice
 superabundantis exhalationes de-
 mulcere dicuntur, ut sunt *Viola*, *Bu-
 glossum*, *Borrago*, *Poma redolentia* &
 similia. Quocirca melancholicis &
 splenicis conserva *Borraginis*, *Bu-
 glossa*, *Violarum*, *Syrupus de pomo-
 rum redolentium succo* præscribitur,
 tunc temporis scilicet, ubi latitantem
 in splenicis viis melancholicam
 materiam humectare & demulcere
 conamur, ne suis exhalationibus ce-
 rebrum perturbet.

*De calculi
 præserva-
 tione.*

Porro serosum excrementum *Re-
 nes* separant, in quorum operatio-
 ne calculi coagulatio præcaveri de-
 bet. Hoc ipsum perficitur, dum *cau-
 sas generationis calculi præcavemus*,
 & *renibus ac viis urinariis medica-
 mentis convenientibus succurrimus*.
*Illud fit servata victus ratione potis-
 simùm dum cruditatem cavemus &
 eiusmodi alimenta & potulenta com-
 muniter usurpamus, quæ facillimè
 coquantur & crassis excrementitiis
 partibus carent: abstinendum igitur
 à car-*

*Victus ra-
 tio pro cal-
 culosis.*

à carne bubula, porcina, sale cōdita,
fumoq; indurata, piscibus viscosis,
induratis, cerevisiis crassis ac minus
rectè defæcatis, vinis tartareis, cru-
dis, recentibus, aliisque potulentis sa-
bulosis. Hæc enim omnia non tan-
tum difficulter coquuntur, sed etiam
in sese materiam calculi, succum vi-
delicet crudum tartareum ad coagu-
lationem convenientem continent,
dum collectioni fæculenti, limosi,
salsiq; succi præbent ansam, qui loca
sicciora & angustiora pervadit, s
promptè coagulatur, potissimum u-
bi nativa quædam partium imbecil-
litas & segnior expellendi virtus ac-
cedit, quo modo frequenter in reni-
bus & vesica calculos concrecere
videmus, cum per ista loca fæculen-
ti, limosique dicti succi cum excre-
mento seroso separentur.

Sint igitur alimenta, sicut diximus,
facilis concoctionis, & vino diureti-
cam possideant, panis scilicet opti-
mè fermentatus, seminibusq; Fæni-
culi, Cumini, Anisi, Carui, &c. præ-
ditus:

Generatio
calculi in
humano
corpore.

ditus: *carnes* cum radicibus Petrose-
lini, Asparagi, Apii, Sifari, Pastinace,
seminibusque prædictis coquantur,
interdum Raphani quoque sylve-
stris usus, ut & Cæparum atque
Allii convenit, si pro conditurâ ci-
borum, imprimis in prandio, adhi-
beantur. *Potus* sit diureticus, vinum
videlicet tenue, purum, cerevisia
probè defæcata, hydromel, deco-
ctum hordei cum passulis & radice
glycyrrhyzæ, nec negligantur potu-
lenta medica, tam coctionem robo-
rantia, quàm per urinarias vias eva-
cuantia, ubi maximè vinum helenii
commendatur.

*Medica-
menta cõ-
venientia
calculosis.* Quod usum medicamentorum
ad duo potissimùm respiciendum, ni-
mirum, ut interdum adhibeamus il-
la, quæ collectum hoc excremen-
tum, quod calculo præbet originem,
evacuant ac resolvunt, ac deinde
non negligamus, quæ renes & vias
urinarias purificant & abstergunt.
Illius generis est *Terebinthina* vel per
se sumpta, quantitate ℥ij. cum oleo
amyg-

amygdalarum dulcium, tribus cochlear. permista & in brodio gallinæ dissoluta, ieiuno stomacho exhibita pro leni evacuatione; vel cum pulver: Rhabarb. hoc modo præparata:

℞ Terebinth. in aq. fragar.

lotæ ℥j.

Rhabarb. opt. ℥ij.

Succini albi præp. ℥ss.

Pul. glycyrrhyzæ parum,

cum Sacch. f. Bolus:

usurpetur ieiuno stomacho.

Cremor quoquè Tartari commodè potest exhiberi in hoc casu, seu magisterium tartari vitriolati quantitate ℥j. cum brodio quodam convenienti vel vino Helenii ieiuno stomacho sumptum. *Huius ratione*, quatenus renes & vias urinarias respicimus, primò singulariter illa notanda veniunt, quæ leniendo & quæ inungendo renum ac vesicæ scabritiem præcavent, urinam promovent, & arenulas

coagmentari non sinunt, ut sunt oleum amygdalarum, succus Glycyrrhyze, decoctio radicis Altheae, mucilago seminis Cydoniorum cum aqua malva facta, seminis mel nũ emulsiõ cum aqua decoctionis bordei & similia, quò etiam pertinet, quod quidam Magnates pro arcano cõmendant, bolus nucis inglandis instar de butyro recenti sine sale quotidie jeiuno stomacho sumptus. Deinde non negligenda sunt medicamenta materiam calculi detergentia & resolventia, radix videlicet Eryngij, Petroselinij, Pimpinelle, Restæ bovis, Graminis, Hederæ terrestris, caro Cynosbati, aqua Veronica, Fragorum & similia, ubi notandum radices per se coqui posse in brodio cicetum vel pitiorum, ita ut haustus eiusmodi decoctionis per dies aliquot post evacuationes præmissas continuetur. Tandem Fœniculi Balsamus cuius supra mentionem fecimus, hinc etiam merito commendatur, cum ventriculum corroboret, concoctiones adiu-

vet,

vet, tartaream collectionem præca-
veat, & expulsionem per vias urina-
rias promoveat, si quotidie quanti-
tate pisi maioris jeiuno stomacho
sumatur.

C A P. VIII.

De purgatione.

HActenus de *corroboratione to-*
tius omniumque partium egi-
mus; consequens est, ut videamus,
quomodo superflua tollenda veni-
ant. Ut enim in omni sanitate nihil
magis naturæ conservationem adiu-
vat, quam heterogeneorum separa-
tio, sic etiam literatis maximè conve-
nit, ut à coacervatione peccantium
humorum sibi caveant: Hic igitur
illa notentur, quæ supra *lib. 1. cap. 7.*
de superfluum exinanitione propo-
sumus, quibus observatis ulterius a-
liæ quoq; totius evacuationes non
negligantur, ubi primum universales
annuæ evacuationes, quæ *purgatione*
& *vena sectione* fiunt, observanda

De purgationis differentiâ.

veniunt. De purgatione primum agemus, ubi notandum, aliam esse purgationem lenitivam, aliam propriè dictam; illa quodammodo cognoscitur ex iis, quæ supra diximus de exinanitione pro sanitate conservandâ necessaria; verùm hæc eorum, quæ qualitate sua molesta sunt, iuxta Galen. evacuatio dicitur, & medicamentis appropriatis perficitur. Illam lenitivam diximus, quæ regionem ventriculi, intestinorum ac vicinarum venarum blandè purgat, perficiturque medicamentis lenientibus dictis, quæ maxima ex parte abluendo, detergendo lubricando & per accidens adstringendo ventrem solvunt. Talis evacuatio nunquam non exhibetur, dum alvi præmaturam obstructionem timemus, imprimis verno vel autumnali tempore literatis cõvenit, propterea quod ob rationes huius vitæ generis, propter cruditates & concoctionum impedimenta circa primas vias in ventriculo & intestinis humores crudi facilimè colligantur.

ligantur. Medicamenta domestica
sint *serum lactis*, pleniori hauſtu ſum-
ptum, ieiuno ſtomacho: *Terebinthi-
na* ℥ij. cum oleo amygdal. dulc. ℥ij.
additis aliquot brodii carnis coch-
learibus potionis inſtar aſſumptæ,
vinum infusionis florum Perſicorum
vel *Acaciæ*, colatum & expreſſum,
quantitate v. ℥. aſſumptum: *Aloë*,
quam in officinis *Rofatam* vocant,
frequenter ℥i. quantitate duabus
horis ante prandium aſſumpta, in
forma pillularum: *Brodium deco-
ctionis braſſicæ rubræ* quantitate ℥v.
cum oleo dulci vel butyro quantita-
te cochlearium ij. aſſumptum, *sum-
mitates fol. ſambuci* verno tempore
in acetarii forma, paulò ante cœ-
nam, frequenter aſſumptæ; *Electua-
rium lenitivum* Extract. Senæ, cuius
in tract. de Scorb. mentionem feci-
mûs, in quod principalia lenientia
officinalia *cassia* videlicet, *pruna* &
paſſula ingrediuntur: *mel roſatum*
ſolutivum, *Syrup. roſat. ſolutivus*,
violæ ſolutivum. Manna in brodio

*Purgatio
proprie di-
cta.*

gallinae dissoluta, &c. Hæc & similia necessitate urgente præscribuntur quocunque tempore; at maior cautio in purgatione proprie dicta requiritur. Fit autem talis purgatio, quum medicamentum purgans assumptum à calore nostro actuatum, qualitatibus suis occultis peccantes humores similitudine quâdam attrahit, ab aliis separat & adiuvante facultate expultrice stimulata potissimum per alvum evacuat. Talis superfluatorum separatio necessaria est tunc temporis, quando cacochymicæ signa sese offerunt, ubi scilicet humores in corpore nostro qualitate noxia peccant, ut sunt excrementitii pituitosi, biliosi, melancholici, ferrosique humores, tam secundum naturam in maiori copia, quam præternaturalibus alterationibus producti. Hinc manifestum est, iis, qui integrâ valetudine fruuntur, difficiles purgationes atq; periculosas esse, iuxta Hipp. propterea quod verum indicans, peccans videlicet humor,

non

non adfit, undè vis medicamenti naturam aggredi cogitur.

Sit ergo prima determinatio, purgandum esse medicamentis catharticiis tunc temporis, quando dispositio cacochymica presens est. Quid vero pur-

gandum sit, & qualia medicamenta purgantia sint exhibenda per differ-

rentias cacochymiae colligimus: dum enim cacochymia pituitosa est, phlegmagoga, dum biliosa, cholagoga, dum melancholica, melangoga præscribuntur. Imò dum misti peccant humores, quod frequenter accidit, ex variis medicamentis catholica dicta conficiuntur. *Quantitatem*

purgationis non tantum copia peccantium humorum, sed etiam naturarum diversitas variat, ubi non tantum temperamentum, sed etiam consuetudo consideranda veniunt: videmus enim maiori cautela opus esse in naturis calidis siccis, in habitu corporis gracili, raro, in ætate puerili & similibus circumstantiis, ubi virium iactura facilis est; quàm in

Quid purgandum.

Quibus medicamentis.

Quantum

constitutionibus calidis humidis, in
 naturis carnosis, amplitudine vaso-
 rum præditis, in ætate consistente, &
 iis, qui ad evacuationes eiusmodi ad-
 suefacti sunt. *Tempus purgationis pro*
conservanda sanitate satis accom-
modatum est Vernum & Autumnale:
 tam quòd his temporibus humores
 peccantes magis commoveantur
 & citius separentur, quàm quòd na-
 turæ vires ad opus hoc adjuvandum
 promptiores sint, cum propter æsta-
 tem æstu nimio virtus corporis no-
 stri resolvatur, per hyemen verò ob
 frigis intensius humores impacti, te-
 naces immobiles & ad evacuationem
 inepti reddantur.

De commotionibus verno & autumnali tempore v. de lib. de Scorb. p. 2. §. 2.

His observatis purgatio per medi-
 camenta potest institui, sic tamen ut
 ea, quæ ante, in & post purgationem
 necessaria sunt non negligamus. *Ante pur-*
gationem te purgationem perpendenda sunt
 corpora & peccantes humores, ubi
 quidem præparatio non ratò requi-
 ritur: corpora igitur, quæ purgare vo-
 lumus, fluida faciamus, viis & me-
 mbus

ribus ad educendam materiam peccantem cōvenientibus laxatis & humectatis, atque materiam qualitate medicamenti purgantis actioni resistentem corrigamus. Hâc de causa non tantum frequenter purgantibus medicamentis propriè dictis lenitivas evacuationes, pro corporis præparatione, quò vię laxiores & patientiores reddantur, per exhibitionem eorum, quæ supra sunt enumerata, præmittimus, sed sæpius etiam digestivas potiones ex radicum & herbarum decoctis vel succis expressis, pro materiæ crassioris incisione, visciditatis deterfione, fervoris extinctione & similes ob causas præscribere solemus.

In ipsa purgatione post præcedentia modum exhibitionis perpendimus, nimirum an medicamentum liquidum vel solidius sit exhibendum, cum hoc ipsum plurimum operationem variare soleat: etenim liquida per formam potionis exhibita citius operantur, mox omnia.

*Qua nam
in ipsa purgatione
perpendenda.*

omnia subeunt, potenter detergent
 & infarctus expediunt: contra soli-
 diora medicamenta diutius in ven-
 triculo latent, unde tunc temporis
 magis accommodata sunt, ubi ex lo-
 cis remotioribus evacuare conamur.
 Notandum tamen quosdam à po-
 tionibus, alios à pilulis, alios ab ele-
 ctuariis, alios à pulveribus, abhorre-
 re, qua de causa sæpius pro subiecti
 naturâ, quo promptior & facilior sit
 evacuatio, formulæ mutantur, addi-
 tis simul iis, quæ intentioni nostræ
 convenire videntur. Hinc post usum
 solidorum brodia humectantia &
 detergentia concedimus tunc tem-
 poris, ubi propter nauseam in forma
 potionis medicamentum purgans
 exhibere non possumus. *Assumpto*
medicamento primum ad nauseam
 vitandum os vino, aqua, oxycrate
 vel alio liquore iucundo eluatur,
 quo non sufficiente cochlear j. aq.
 cinamo: sorbeatur, panis tostus ace-
 to conspersus naribus admoveatur,
 somnus caveatur, imprimis dum me-
 dica-

*Quid post
 purgatio-
 nem faci-
 endum.*

dicamentum operationem suam incipit, & alimentorum assumptio suspendatur, donec pharmacum officium suum maximè ex parte peregrile videatur. In primis autem finitâ purgatione respiciendum è, ut alimenta sint facilis concoctionis, deficientis potius, quàm excedentis quantitatis, quæ vim aliquam humectandi, detergendiq; possideant. quò medicamento reliquias naturacius eluere possit. Hactenus de purgatione generatim, iam sequitur, ut ipsa *medicamenta purgantia* determinemus, ubi nostri instituti ratio non permittit, ut doctrinam integrâ & medicamentorum compositione repetamus: sufficit ut selecta quædam purgantia proponamus, eaque ad diversas naturas accommodemus. Sit, verbi gratia, corporis constitutio talis, ut exacta cacochymia signa seles non offerant: interim tamen præservationis ergò propter concoctionem debiliorem, cruditatem ventriculi & superabundantes humores
circa

circa primas vias evacuatio requiratur; hinc ad lenientia medicamenta confugiendum, quæ sæpius additis fortioribus acuuntur & pro purificando, ventriculo, intestinis venis mesaraicis & vicinis membris exhibentur. Huc pertinent sequentes formulæ iuxta mediam dosin diversis humoribus & naturis accommodatæ:

℞ *Manna opt.* ℥iij.

Syrup. ros. solut. ℥j.

brodij gallina cochlear. xij.

misc fiat haustus, exhibeatur in ætate consistente, naturis phlegmaticis.

℞ *Pul. mechoacanna* ℥iβ. exhibeatur cum haustu vini in robustioribus ad pituitosas collectiones evacuandas.

℞ *Agarici* ℥iij. *Zingib. Dis.* infunde per noctem in vino: manè exprimantur ℥ij. adde *syr. viol. solutiv: oxymellis simpl. ana* ℥j. misc, & exhibe pro leni evacuatione, dum pituita

tuita viscidior in primis viis
abundat.

℞ *Massæ pilular. de Agarico* ℥iij.
cum aq. betonic. fiant pilulæ
num. xxi. exhibeantur cum a-
liquot cochlearibus brodii pi-
forum, pro evacuandis pitui-
tosus humoribus è stomacho.

℞ *Rhabar.* ℥j.

fol. senæ ℥ij.

sem. anisi ℥i.

spic. Ind. ℥ss.

Affunde vini ℥iij. stent in infu-
sione per noctem manè colentur
℥ij. adde syr. de cich. rad. cum Rhab.
℥i. fiat haustus, qui exhibeatur bilio-
sis naturis, qui facilem alvum ha-
bent.

℞ *fol. senæ* ℥i.

Rhabar. ℥ij.

rad. cichor.

glycyr. an. ℥ss.

sem. fœnic.

anisi an. ℥ss.

Galang.

Macis an. ℥j.

Infunde in dimidia mensura vini:
manè colentur ℥iij. assumantur je-
iuno stomacho per dies quatuor
pro leni biliosorum humorum eva-
cuatione.

℞ *Cassia recent. extract. ℥vi.*

Electuar. de succo rosar. ℥ij.

Cum saccharo fiat bolus, qui
exhibeatur ieiuno stoma-
cho biliosis naturis.

℞ *Mass. pil. Aurearum*

sine quibus ana ℥℥.

Cum syr. de cichor. cum Rhab.

F. pil. xv. quæ exhibeantur
una vice, eum haustu bro-
dii pisorum pro naturis bi-
liosus.

℞ *Electuar. extract. fol. senæ, quod*
describitur in libro de scor-
buto, ℥vi.

Electuar. caryocostini descript.
Galeni ℥ij℥.

misce F. Electuarium quod ex-
hibeatur una vice, pro serosis
& mixtis humoribus evacu-
andis.

℞ *Syrup.*

ix Syrup. rosar. solut.

de cichor. cum Rhabar. an.

ʒij.

Electuar. Diacatholici ʒv.

Aq. borrag. ʒijß. misce & fiat
syrupus purgans, cuius pars
dimidia sumatur ieiuno
stomacho, pro laxando
ventre, super bibendo bro-
dium prunorum.

Hæc & similia medicamenta pos-
sunt exhiberi, quando vitium hu-
morum tantum non est, ut manife-
sta cacochymix signa sese prodant;
quid autem in cacochymia biliosa,
phlegmatica, vel melancholica in-
stante faciendum sit, ex ultimis cap.
patebit: consequens nunc est videamus
quomodo venæsectio sit insti-
tuenda.

CAP. IX.

De venæsectione.

INter media pro superfluis tollen-
dis necessaria frequens est venæse-
ctio,

Utilitas
venæse-
ctionis
multiplex

Indican-
tia venæ-
sectionis.

Signa
Plethora
quo ad
vasa.

Etio, cuius utilitas in genere duplex est, sanguinis videlicet evacuatio, & ex accidenti corporis refrigeratio. Per evacuationem sanguis bonus copia peccans diminui, qualitate peccans evacuari, motu peccans ad opposita revelli & ad propinqua membra derivari potest. Per corporis refrigerationem in magnis tantum inflammationibus, dum aliis remediis destitutumur, mediante venæ sectione naturæ succurrere solemus. Etsi verò manifestum sit ex his, quod quinque sint indicantia venæ sectionis, potissimum tamen respectu præsentis instituti, dum sanitatem defendendam consideramus, duo venæ sectionem indicant, sanguis videlicet copiâ tantum vel unâ etiam qualitate peccans. Ponamus igitur adesse calorem corporis floridum, habitum carnosum, venas turgentes, pulsus magnos, inclinationes ad morbos calidos, temperamentum calidum humidum & similia, quæ
ple-

plethoram quo ad vasa indicant; vel etiam leviora sint signa, cum corporis gravitate, pulsu imbecilli, somno turbato, *quo ad vires indi-* cant; vel una cum abundante sangui *vires.* ne simul etiam alii humores peccent: hinc venæsectionem imperamus, modò nihil sit ex rebus secundum naturam & non naturalibus, quod illam impediatur, si scilicet ad temperamētum calidum humidum accedit ætas conveniens, inter senilem & puerilem media, quæ tamen non tam amorum serie, quam facultatum robore determinantur: si aër ambiens temperatus sit, qui nimia caliditate vires non dissolvat nec frigiditate sanguinis commotionem impediatur: si crudorum succorum copiâ primæ viæ destituantur, ne vacuatæ venæ confertim crudos succos attrahant, quâ ob causam venæsectionibus lenitivæ evacuationes per medicamenta præcedentibus capitibus enumerata præmitti solent.

lent. *Quantitas sanguinis* mittendi sumitur ex copia & qualitate peccante, dum cum viribus subiecti cōfertur, ubi potius in defectu, quàm in excessu peccandum est, cum citius per vices reiteratas, quod adhuc superest, absolvere, quàm deperditas vires restaurare possimus. *Que autem vena sit* aperienda dubium est, nisi primùm de indicante venæsectionis certi simus, cum alia sit ratio, quum sanguinem ad partes remotas revellere, vel ad propinquas derivare, seu saltem minuere conamur. In præsentia verò sufficit, ut sciamus sanitatis defendendæ gratiâ commodissimè venas maiores aperiri, nisi propter vires conservandas in naturis debilioribus extremæ manus venas interdum eligere cogamur. Ut autem in purgatione, sic etiam in sanguinis missione quædam ante, *ante venæsectionem* & post venæsectionem notanda veniunt. *Ante venæsectionem* naturæ vires crapulâ vel vehementioribus exercitiis præcedentium dierum non oppri-

Que vena sit incindenda.

Ante venæsectionem perpendenda.

opprimantur, evacuationes lenitivæ, si opus est, præmittantur, die venæsectionis corpus leviter per horam unam & alteram exerceatur pro sanguinis commotione, tempus eligatur, in quo aër ambiens maximè iuxta præscriptas notas accommodatus est, anni respectu vernalis, mensis ratione quadratura secunda vel tertia, diei respectu, quod inter matutinum atq; meridianum est: Stomachus ieiunus maneat, nisi propter orificii superioris debilitatem in quibusdam lipothymia sit facilis. In venæsectione perturbationes animæ maximè vitentur, ne timore, excandescentiâ, vel alio quodam affectu liber sanguinis motus impediatur; sanguis emittatur una vice, si vires constantes sunt, vel vicibus iteratis, oppresso interdum venarum osculo, si lipothymiam timemus, in quo casu os aqua frigida repleatur & sæpius renovetur, vel acetum rosaceum faciei inspergatur. Qui vero subito, quod sæpius accidit insuetis, animo

*In ipsa
venæsectione
notanda.*

deficiunt, iis nihil præsentius est, quàm ut proni mox in terram deiciantur, ubi musculis omnibus equaliter quiescentibus vires protinus recolligunt. *Post venæsectionem* aër in-temperatus vitetur, cibus sit euchymus & parcus, ne cruditatibus ansam præbeat, animi affectus moderati sint, & negotia seria seponantur, nec iudicium ex sanguine misso, pro conservatione sanitatis necessarium negligatur. *Huius ratione respectu* sanguinis per venæsectionem emissi considerantur *color, consistentia, & ea quæ sæpius his superveniunt.* Color per superiora sanguinis emissi rubicundus utilis boniq; sanguinis index est: at si citrinus, albicans vel etiam lividus apparet biliosum, pituitosum vel melancholicum sanguinem esse demonstrat, non quidem in statu secundùm naturam, sed quatenus excrementitius eiusmodi humor cum massâ sanguineâ abundat, quam ob causam in tali casu non acquiescendum, sed etiam ad appropriata purgan-

gantia progrediendum est. *Consistentia* sanguinis in ipsa fluxione consideratur & post fluxionem. *Sanguis lentè fluens atq; picis instar digitis adherens* obstructionum autor est, id eoq; per sudores vel aliâ ratione naturæ succurrendum indicat, antequam in graviores morbos incidat: *tenuis autem* est, qui non tantum promptè fluit, sed etiam tardius concrevit, in quo fibræ mox evanescent & corrumpuntur post concretionem, unde crudus & inconcoctus est, ac hepatis imbecillitatem indicat. Ut autem *crassus* sanguis difficilis, *tenuis* facilis est divisionis post concretionem, ita *putridus* simul atque attingitur in partes totus dissilit. Superveniunt sanguini *spuma*, quæ nisi per accidens fluoris impetrata sit, fervoris signum est, & prædominantis humoris abundantiam colore suo indicat. *Seruus*, cuius *modica quantitas* naturaliter sanguini convenit tanquam vehiculum ad distributionem eius in partes diver-

fas inserviens *immodica* verò, iecur infirmum, vel potum liberaliorem, aut renum debilitatem, imperfectè serositates illas separantium, indicat: *pingue quid*, quod rarius in sanguine conspicitur & in obesibus signum est sanguinis ad pinguedinis generationem promptissimi; in *macilentis* autem corporis colliquationem portendit: tandem si *gravis* ipsius sanguinis *odor* sit, maximæ putredinis corruptionisq; signum hoc meritò statueretur.

CAP. X.

De pituitosis humoribus evacuandis.

H Actenus de purgatione & venæsectione generatim, consequens est ut speciatim peccantes humores ulterius consideremus, ubi primum de *pituitosis humoribus evacuandis* agemus. Ponamus igitur præcessisse eiusmodi victus rationem, vel talem concoctionis imbecilli-

cillitatem adesse, quæ sufficiens sit *Signa pi-
tuitosorū*
ad pituitosorum humorum colle- *humorum*
ctionem: accedente simul, quod *abundan-*
homo sit segnis in suis actionibus, *tium.*
stupidus in operatione sensuum, ad
somnia propensus, moribus insul-
sus, pulsu parvo, tardo, molli, sine si-
tis exacerbatione, promptus ad
morbos frigidos & diuturnos, pitui-
tosus excrementis abundans, cui cau-
sæ calefacientes & siccantes con-
ducunt, nocentibus contra refrigeran-
tibus & humectantibus: his inquam
& similibus signis præsentibus pitui-
tosos humores abundare colligimus,
ideoque leni præmissæ evacuatione,
si forte primæ viæ suam abluionem
requirant, ad ea procedendum, quæ
pituitosos humores ad evacuatio-
nem præparant & vias laxant. Sit er-
go peccans materia pituitosa in ven-
triculo, propter visciditatem suam
adhuc ad evacuationem inepta: hîc
præscribatur eiusmodi syrupus quã-
titate trium vel quatuor cochleari-
um duabus aut tribus horis ante ci-
bum,

bum, cuius vis in calefaciendo, attenuando & detergendo sufficiens sit: quales sunt syrapi de mentha, de betonica, de calamentha, oxymel simplex, oxymel scilliticum &c. Si non tam in ventriculo, quàm partibus remotioribus pituitosus humor abundat, aquis destillatis, vel convenientium herbarum decoctis eiusmodi syrapi diluuntur, ut eorum operatio eò melius extendatur. Præmissa per dies aliquot eiusmodi præparatione purgatio appropriata subsequitur, ubi primo sese offerunt simplicia purgantia, ut sunt Cassia, Agaricus, Turbith, Mechoacána, Colocynth. Helleborus albus, &c. ex his eliguntur mitiora & imprimis istæ compositiones, quas experientia longo tempore confirmavit. Sit ergo exempli gratiâ in forma pulveris tale medicamentum:

R. Pul. Mechoacani ℥iij.

Elaterij g. ij.

misce F. pulvis, exhibeatur una vice cum haustu vini.

In

In forma boli.

℞ *Elect. Bened. laxat.* ℥vi.

Agarici trochis. ℥i.

Syrup. de beton. q. s.

misce cum saccharo F. bolus,
qui assumatur ieiuno sto-
macho superbibendo bro-
dium pisorum.

In forma potionis.

℞ *Agarici* ℥iij.

Zingib. ℥ss.

Infunde per noctem in vino: ma-
nè colentur ℥ij. adde *Elect. benedict.*
laxat. ℥ijss. *syr. diasereos purgantis* ℥jss.
brodii gallinæ parum, fiat haustus.

In forma pilularum.

℞ *Mass. pil. de hiera*

cum Agaric. ℥ij.

Cochiarum ℥j.

Diagrid. gr. iij.

Cum aq. beton. fiant pilulæ.

Assumantur una vice tribus
vel quatuor horis ante
prandium, superbibendo
brodium cicerum vel piso-
rum.

CAP. XI.

*De Biliosis & Acris humoribus
evacuandis.*

*Signa su-
perabun-
dantis bi-
liosis hu-
moris.*

*An bilis
indigeat
prepara-
tione.*

Biliosi & acres humores frequen-
ter in hoc vitæ genere superab-
undant, in iis præsertim, quibus con-
stitutio calidior atq; siccior est, ubi
vigiliæ somnum superant, ubi prom-
ptitudo ad iram, aliasq; corporis, a-
nimiq; motiones observantur, ubi
pulsus velox, vehemens, sitis facilis,
morbi calidi siccæ frequentes, urina
flava, splendida, corporis habitus
gracilior & calor acer ac mordax, a-
liaq; similia deprehenduntur. Num
autem hic, ut in pituitosis humori-
bus evacuandis, præparatio quædam
præmittenda sit valde dubium est
inter medicos. Etsi vero attenuatio-
ne quâdam respectu bilis non opus,
cum per se satis tenuis sit, interdum
tamen corporis respectu ac propter
coniunctos viscidos humores etiam
in hoc casu præscribuntur attenuan-
tia. Per se verò materia biliosa, tenuis

& a-

& acris, ut eò melius evacuari possit, ac minus partibus, quas præterfluit noceat, suam digestionem requirit, quam ob causam leviter humectantibus, refrigerantibus & effervescentiam cohibentibus corrigi potest. Hæc in evacuatione biliosorum humorum digestiva medicamenta præmittantur: in forma syrupi, si materia peccans est in proximioribus locis.

℞. Syr. de succo cichor.

de succo acetos. an. ℥vi.

spir. vitrioli gutt. iij.

misce

assumatur duabus horis ante prandium & continuetur per biduum.

Si bilis peccat in partibus remotioribus, in forma potionis exhibeatur digestivum per triduum vel biduum hoc modo.

℞. Decoctionis rad. cichor. in brodio gallinæ factæ ℥ij.

Syrup. de succo acetos.

de succo cichor. an. ℥ss.

L 5

spir.

spir. vitrioli gutt. iij.

misce fiat haustus,

usurpetur tribus horis ante
prandium.

Hoc vel simili modo præparatâ
materia biliosa fiat evacuatio, sele-
ctis medicamentis tam simplicibus,
quàm compositis. Inter simplicia
quædam lenitiva sunt, ut *Cassia*,
Manna Tamarindi, *Rosarum succus*,
Aloë, *Myrobalani Citrini*, *Rhabar.*
quædam vehementiora, ut *scammo-*
neum crudum, *Diagrid.* seu *scam-*
moneum præparatum. Sit exem-
plum pro evacuatione bilis in forma
bolii.

Rec. Cassia recent. extract. ℥vj.

Rhabar. opt. pul. ℥j.

misce:

F. bolus detur cum saccharo.

Pro robustioribus addantur ℥ij.
Electuarii de succo rosarum.

In forma potionis hoc modo pro-
cedas, idque potissimum tunc tem-
poris, ubi materia biliosa in remo-
tioribus locis peccat.

Rec.

Rec. seri lactis caprini q. s. infunde
per noctem Rhabar. opt. ℥ij.
cinamo: elect. ℥℞.

manè coletur cum expressio-
ne & adde

Syr. ros. solut. ℥ij.

Electuar. de succo ros. ℥℞.

misce fiat haustus.

In forma pilularum hoc modo pa-
tari poterit χολάγωγον

Rec. Rhabar. ℥iij.

Spic. Ind.

Diagryd. an. gr. ij.

Cum syr. rosat. solut. fiant pilulae

Num. xv.

Assumantur ieiuno stomacho,
superbibendo brodium pi-
porum.

CAP. XII.

De Melancholicis humoribus
evacuandis.

Melancholicos humores in lite-
ratis frequenter abundare
posse pluribus argumentis demon-

*Signa su-
perabun-
dantis a-
trabilis.*

Strat Marsilius. Ficinus de vita sana
cap. 3. & 4. Horum copia ne nimis
superabundet, evacuatione prospici-
endum est. Cognoscitur autem
huius humoris abundantia non tan-
tum ex causis antecedentibus, qua-
tenus victus ratio melancholica, o-
tium huic vitæ generi consuetum,
superfluum excretionem, & cras-
sorum vaporum exhalationem im-
pediens, cum intensis solitariis lucu-
brationibus præcessit: sed etiam ex
temperamenti constitutione Me-
lancholica, tam ascititia quam nati-
va, quæ homines taciturnos, cogi-
tabundos, mæstos, mericulosos abs-
que manifesta causa reddit, acce-
dentibus, simul somniis turbulentis
atq; terribilibus, flâtib; inferioris
ventris, stomachi ructibus, lienis in-
flationibus &c. His signis abunde
concurrentibus Melancholicus fac-
cus interdum evacuandus esse vide-
tur. Cum autem sua natura frigidus,
siccus & crassus statuatur, prepara-
tio necessaria moderatè calefacien-
tibus.

tibus, humectantibus & attenuantibus instituenda videtur. Talis præparatio fit per decoctiones rad. polypod. glycyr. fumar. lupuli, scolopend. borrag. meliss. & similibus, additis syrupis de fumaria, de buglossa, de lupulo & similibus.

Exempli gratia:

R. rad. polypod.
glycyr. an. ℥ss.

Her. scolopend.
fumar.
Meliss. an. Mss.

Sem. fœnic. ℥ss.
F. decoct. in s. q. aq. &
vini ad tertias.

Colentur ℥vj. adde Syrup. de
fumaria.

Oxymellis simpl. an. ℥j.
M. fiat haustus pro duabus
vicibus.

Hoc vel simili modo per dies aliquot præparata materia purgationes appropriatæ possunt institui, selectis purgantibus medicamentis, ubi inter leviora sese exhibent folia Sena, po-

lypodium, Myrobalani Indi, Epithy-
 mum &c. Validiora sunt *Helleborus*
niger, lapis lazuli & *similia*. Ex his in-
 terveniente præparatione & corre-
 ctione prodiere composita, ut *confe-*
ctio Hamach, pilula de fumaria, Inda,
lucis minores &c. Notandum tamen
 valida purgantia cum cautione qua-
 dam in hoc casu exhibenda esse,
 quam ob causam prudens determi-
 natio medici, tum in his, tum etiam
 in præcedentibus evacuantibus ex-
 hibendis est necessaria. Qui plura
 desiderat libellum de Medicamen-
 tis lenientibus, præparantibus &
 purgantibus Matthæi Curtii,
 iam noviter hîc impres-
 sum coniun-
 gat.

¶ (S)

APPEN.

APPENDIX.

DE SCABIE ET PRU-
ritu Studiosorum.

FREQUENS hoc malum est a-
pud literatos, in primis dum in
Gymnasiis atque Academiis studiis
adhuc diligenter incumbunt. Est au-
tem *Scabies* cutis infectio ulcerosa,
cui pruritus seu scalpendi assiduitas
ferè coniungitur. *Causa scabiei pri-*
mitiva consistit in usu ciborum cali-
dorum, salforum, acrium, in tardâ
vestium internarum mutatione, in
attactu scabiosorum frequentiori;
in primis respectu huius vitæ generis
maximè huc facit, quod intempesti-
va exercitia post cibum suscipian-
tur, tempestiva vero & convenien-
tia, quæ cibum præcedere debent,
negligantur. Adde lucubrationes in-
tempestivas post cibum, ubi digestio
labefactatur, unde consequenter
sanguis redditur inhabilis, ut perfe-
ctè non possit assimilari. *Coniuncta*

pro-

proximior causa dependet ab ipsis humoribus corruptis, nitrosis & acris ad cutis superficiem vi naturæ transmissis, qui ab intemperie iecoris & imperfectâ concoctione primâ & secunda suam habent originem. Est autem *Scabies* ista pro ratione peccantis humoris multiplex: *alia*

V. Forest.

lib. 5. obser.

chirur. ob.

10.

enim pruriginosa est, in qua pustulæ parvæ reperiuntur, cuius materia est *salsa & acris*: *alia* pustulas habet maiores & albicantes, intus pure repletas, non admodum prurientes, cuius materia *serosa & pituitosa est*: *alia* pustulas habet latas in circuitu ridentes, quarum origo *sanguis crassior est*: *alia malum mortuum* dicitur, & à sanguine Melancholico suam habet originem. Fitque potissimum cum crusta multa in tibiis, difficulter sanatur & sanata facilimè recrudescit.

In hoc malo *præcauendo & curando* necessarium est, ut primo vitentur illa, quæ causas primitivas continent, nimirum *victus ratio* conveniens instituat: vitentur illa, quæ

sero-

serosos, acres & adustos humores
producunt; fiat potius alimenta fa-
cilis concoctionis & sanguinem lau-
dabilem procreent: vinum sit tenue
& aquosum, absque tartaro crudo,
beneque depuratum. In reliquis re-
bus non naturalibus diligentia ad-
hibeatur, ne materia scabiei prom-
ptè colligatur: Sint igitur imprimis
consuetæ naturales evacuationes
quotidianæ & vitentur exercitia
post cibum *tàm quo ad corpus*, in de-
ambulationibus vehementioribus,
pilæ gestationibus, armorum confi-
ctibus &c. *quàm quo ad animum*, in
studiis seriis & lucubrationibus mox
à cibo susceptis. *Quo ad curationem*
à sanguinis diminutione fiat initi-
um, si copia peccans est & scabiei
materia adhuc in venis abundat, nisi
ratione virium, ætatis, vel alias ob-
causas contraindicantia sese offe-
rant. *Venesectionem* iusto modo su-
sceptam sequitur *evacuatio* appro-
priata peccantis humoris, iuxta præ-
cepta præcedentibus capitibus pro-
po-

posita. Si igitur pruriginosa est Scabies à materia salsa & acri, necessarium est, ut primo peccans materia digeratur decocto radicum glycyrrhyzæ, Herbarum borrag. bugloss. fumarizæ, soldanellæ & similium; dein fiat evacuatio per Electuarium Diacarthamum, Caryocostinum &c. Eodem modo in reliquis Scabiei differentiis medicinarum delectus necessarius est. *Factâ evacuatione per corporis habitum diaphoresis est instituenda per appropriata sudorifera, quæ sunt vel per balnea sudorifera, in quibus primum decoquantur, quæ cuilibet differentiæ maximè sunt accommodata; vel in lecto, assumptis medicamentis per habitum corporis peccantem materiam expellentibus. At non sufficit ut primitivæ & antecedenti causæ succurramus, sed opus est, ut ipsam causam coniunctam etiam cum parte laborante quoque non negligamus, quocirca superest ultimo loco, ut cutim exulceratam etiam per externa remedia curemus: etenim*

etenim frustra fient omnia præcedentia, nisi quod exulceratum est exterius in integrum vel à natura, vel ab arte restituatur, propterea quod commoda nutritio in parte læsa fieri nequeat, nisi pristinam sanitatem recipiat. Hic igitur balnea, inunctiones, lavacra cum artificialibus saponibus & similia locum suum habent, de quibus in specie nihil addimus, eam ob causam, quod eiusmodi medicamenta suas variationes requirant pro ratione differentiarum scabiei, quæ multiplices sunt nec facile ab omnibus eodem modo dijudicari possunt. Sufficiant ergo generales Canones, iuxta quos pro natura subiecti laborantis & peccantis materiæ quilibet penes Medicum peritum sibi convenientia remedia comparare poterit. Faxit D E U S ut omnia, quæ dicta sunt, in ipsius gloriam & proximi commodum vergant.

F I N I S.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

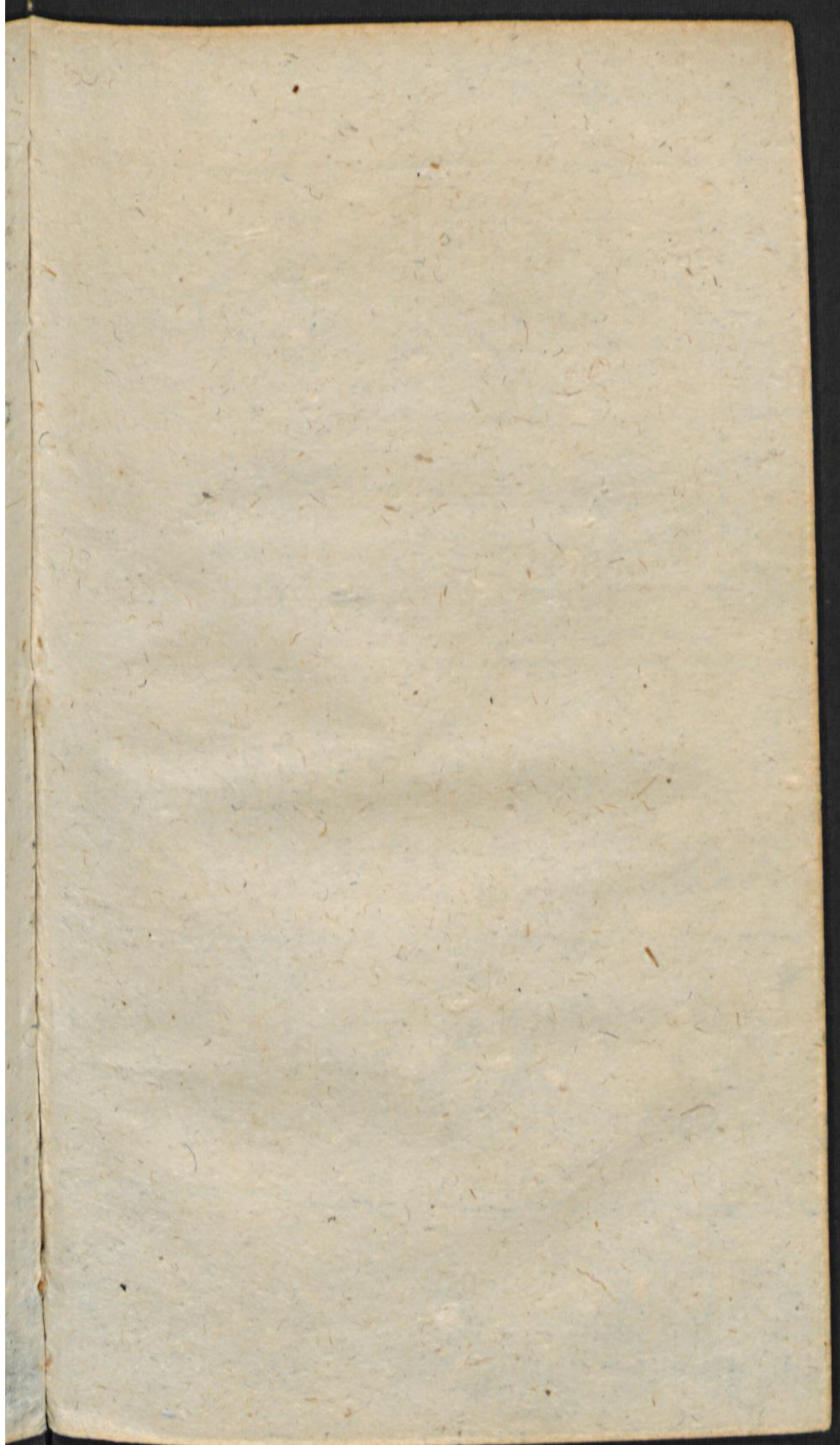
1822

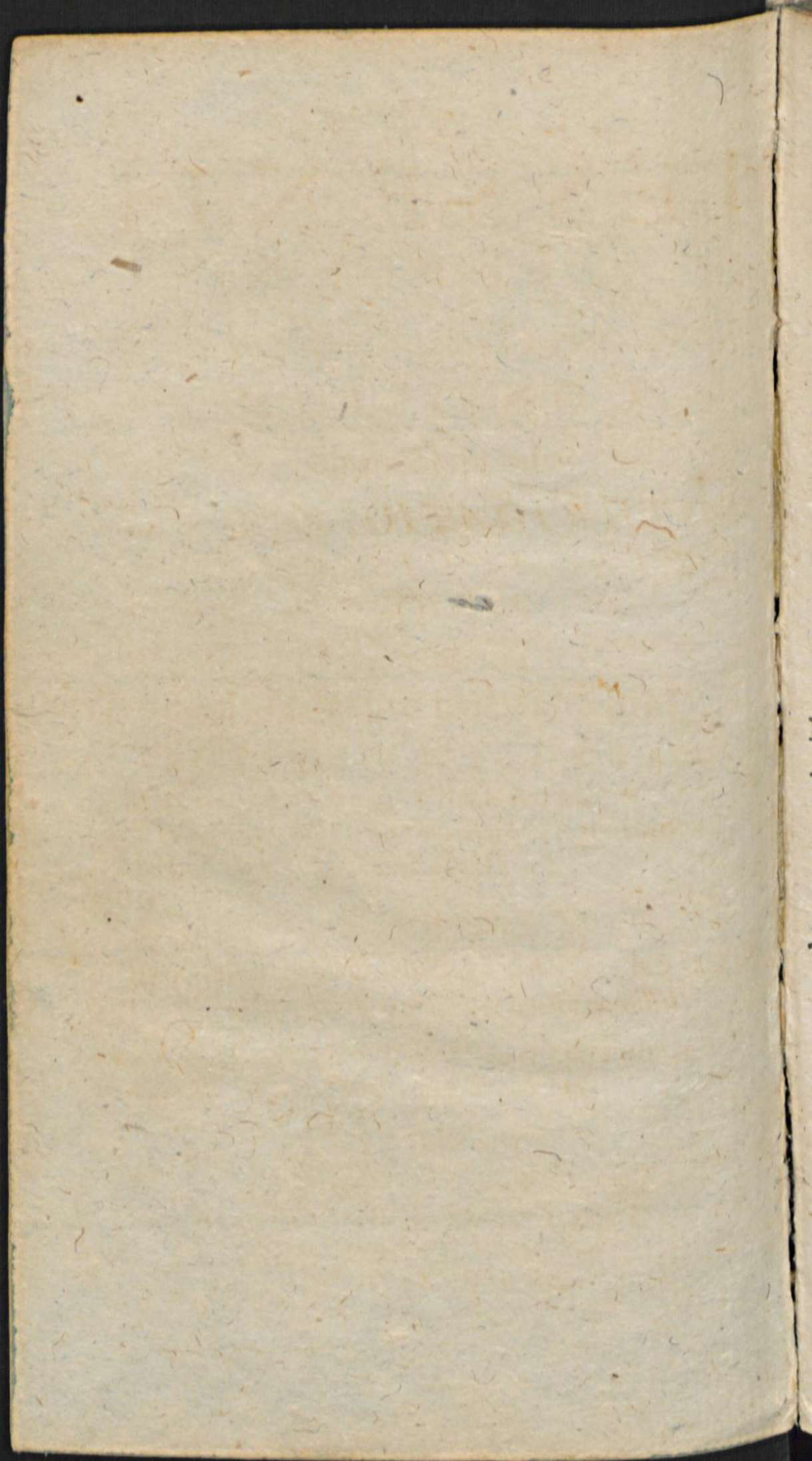
Office of the
Secretary of the
War Department
Washington

1822

M. D. C. C. C.

G I E S S Æ,

Ex Officina Typographi-
ca Casparis Chem-
lini.

A N N O

M. DC XV.

Lector corrigat.

Pag. 4. lin. 15. legetam. p. 21. l. 21. maxi-
mè. p. 52. l. 17. l. vegetabilibus. p. 69. l. 14.
etnum. p. 103. l. 4. sentis & l. 14. aliàs. p. 105. l.
piscis. p. 70. l. 20. robustiore. p. 72. l. 24. fru-
ante penult. ingenuitatem. p. 108. l. 16. imagi-
nationis. p. 119. l. ult. ventis. p. 120. in marg.
victus. p. 148. l. 12. Rosis. p. 151. l. 15. quodam-
modo. p. 156. l. 24. functionum. p. 165. l. 14. con-
coctionum. p. 127. l. 5. à nocte. & l. 1. enult. & p.
p. 130. l. 9. spiritibus. p. 140. l. 5. saponis. p. 177.
in margine Exulceratio. p. 190. l. 9. nuces.

Floritius
de valetudi-
ne Studiolo-
rum conseru-

III
97

V.

Universitätsbibliothek Gießen

Lector corrigat.

Pag. 4. lin. 15. lege tam. p. 21. l. 21. maxi-
mè. p. 52. l. 17. l. vegetabilibus. p. 69. l. 14.
Et num. p. 103. l. 4. sentis & l. 14. aliàs. p. 105. l.
piscis. p. 70. l. 20. robustiore. p. 72. l. 24 fru-
ante penult. ingenuitatem. p. 108. l. 16. imagi-
nationis. p. 119. l. ult. ventis. p. 120. in marg.
victus. p. 148. l. 12. Rosis p. 151. l. 15. quodam-
modo. p. 156. l. 24. functionum p. 165. l. 14. con-
coctionum p. 127. l. 5. à nocte. & l. 1. enult. & q
p. 130. l. 9. spiritibus. p. 140. l. 5. saponis. p. 177.
in margine Exulceratio. p. 190. l. 9. nuces.

F I N I S